

1984/85:107

Onsdagen den 27 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:140 till näringsutskottet

1984/85:152 till kulturutskottet

1984/85:153 till finansutskottet

1984/85:159 till jordbruksutskottet

1984/85:163 till lagutskottet

1984/85:167 till konstitutionsutskottet

1984/85:174 till lagutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:28

Skatteutskottets betänkande 1984/85:45

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1984/85:16

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1984/85:10 och 11

4 § Utrikesdebatt

Talmannen anmälde att utrikesminister *Lennart Bodström* nu skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Sedan två veckor tillbaka förhandlar nu USA och Sovjetunionen i Genève. Det är glädjande att de återupptagit dialogen om centrala nedrustningsfrågor. Men vägen till konkreta resultat i förhandlingarna kommer sannolikt att bli lång och svår.

Säkerhet måste i kärnvapenåldern ses i ett globalt perspektiv. Vi kan inte isolera oss från det som sker i vår omvärld eller söka säkerhet i befäst

avskildhet. Även i Norden är vi i ökande grad beroende av den internationella utvecklingen i stort.

Läget i norra Europa har under lång tid kännetecknats av lugn och stabilitet. Det grundläggande säkerhetspolitiska mönster som växte fram i Norden efter det andra världskriget har bestått, trots yttre påfrestningar och ett tidvis kyligt internationellt klimat. Den svenska neutralitetspolitiken, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, utgör en viktig del i detta mönster.

Men lugnet och stabiliteten är inte något en gång för alla givet. Misstron mellan stormakterna kastar sin skugga också över vår del av världen. Det nordeuropeiska och nordatlantiska området har fått ökad betydelse för båda militärblocken, vilket bl. a. lett till ökad militär aktivitet i vårt närområde. Det har även Sverige haft kännning av.

Inte minst i tider av ökad spänning är det av avgörande betydelse att vi handlar så att omvärldens tilltro till vår vilja och förmåga att fullfölja den traditionella neutralitetspolitiken inte rubbas.

Den svenska regeringens hållning har varit målmedveten och konsekvent. Vi kommer aldrig att acceptera kränkningar av Sveriges territorium. Vi har inte tvekat, och vi kommer inte att tveka, att med kraft ingripa mot varje främmande inkräktare. Våra resurser för att spåra och ingripa mot den eller dem som olovligt gör intrång i våra vatten är under snabb uppbyggnad.

Vi söker inte konfrontation, men väl respekt för vår suveränitet och för våra gränsers okränkbarhet. Vi kräver respekt för grundläggande folkrättsliga principer, vilkas efterlevnad är nödvändig om små stater skall kunna leva i trygghet inom fredade gränser. Detta kan vi inte ge avkall på.

Vi har heller inte tvekat att kraftfullt protestera på diplomatisk väg i de fall då vi kunnat fastställa den främmande inkräktarens nationalitet. Samtidigt måste våra ställningstaganden vila på saklig och otvetydig grund för att vår strävan att värna vårt oberoende och vår territoriella integritet skall uppfattas som uppriktigt menad.

Vi har ett uppenbart intresse av goda och stabila relationer med stormakterna. Vi bör eftersträva dialog även i lägen då motsättningar eller svårigheter uppstår. Avhänder vi oss möjligheterna att gentemot stormakterna föra vår egen talan, minskar också våra möjligheter att genom egna åtgärder påverka vår situation.

Bägge sidor har uttalat vilja att respektera vår neutralitetspolitik och vår territoriella integritet. Vi ser också i dessa uttalanden en bekräftelse på att man i såväl öst som väst har ett intresse av att bevara stabiliteten i Norden. Ingen part kan ha någon fördel av spänningar och motsättningar i detta område.

Vårt eget bidrag till denna stabilitet är en fast och konsekvent utrikespolitik som understryker vår bestämda föresats att i alla lägen stå fria och obundna. Detta är vår första försvarslinje. Samtidigt skall vi ha en reell förmåga att hävda vår territoriella integritet och motstå olika hot och påfrestningar.

I samverkan skapar utrikes- och försvarspolitiken ett värn för vår fred och vårt oberoende.

De nordiska staterna har valt skilda säkerhetspolitiska lösningar men förenas i intresset att värna om lugn och stabilitet i närområdet. Våra länder förenas vidare av vårt historiska arv, gemensamma demokratiska ideal och många starka band över gränserna.

Detta ger det nordiska samarbetet dess unika karaktär och styrka. Det finns glädjande tecken på att detta samarbete utvecklas i konkreta former. Vid Nordiska rådets nyligen avslutade session i Reykjavik antogs en handlingsplan för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. Den innefattar ökade satsningar på bl. a. industri- och arbetsmarknadspolitikens områden.

Regeringen fäster likaså stor vikt vid de pågående ansträngningarna att stimulera ekonomierna i Västeuropa och att där skapa en gemensam hemmamarknad. Sveriges medlemskap i EFTA och frihandelsavtalet med EG är en god grund för vårt deltagande i detta arbete.

Europa har alltsedan andra världskrigets slut stått i fokus för motsättningar mellan öst och väst. Efterkrigstidens uppdelning i mot varandra stående allianser har befäst ett maktpolitiskt öst-väst-perspektiv på denna världsdel och försvårat kontakter mellan staterna.

ESK, den europeiska säkerhetskonferensen, erbjuder den bästa vägen till en fortsatt dialog om hela Europas framtid. ESK-processen har fortskridit trots den allmänna försämringen av öst-väst-relationerna. Vi uppmärksammar i år tioårsminnet av undertecknandet av ESK:s slutakt. Helsingforsandan, som i grunden innebär att staterna söker säkerhet genom samarbete, måste hållas levande.

Stockholmskonferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa har varit en ljuspunkt i en mörk bild 1984. Konferensen har nu, sedan en överenskommelse träffats om arbetsordningen, kunnat gå in i ett konstruktivt skede. Från svensk sida har vi vinnlagt oss om ett nära samarbete mellan de neutrala och alliansfria deltagarstaterna inom den s. k. NN-gruppen.

Regeringen har inbjudit NN-staternas utrikesministrar till ett möte i Stockholm i april. Syftet är att ytterligare främja arbetet vid Stockholmskonferensen och stärka dessa staters samverkan inom ESK-processen i dess helhet.

Parallellt med Stockholmskonferensen genomförs andra expertmöten inom ESK:s ram. Ett viktigt möte om mänskliga rättigheter äger rum i Ottawa i maj. Det svenska deltagandet förbereds bl. a. i en referensgrupp i vilken företrädare för ett flertal enskilda organisationer ingår. I höst äger vidare ett s. k. europeiskt kulturforum rum i Budapest. Mötet är ett tillfälle att stimulera ökat kulturutbyte mellan öst och väst.

Miljöförstöring är ett område där endast alleuropeiskt samarbete i ESK:s anda kan leda till lösningar på gemensamma problem. Regeringen fäster stort avseende vid det arbete som bedrivs inom ramen för den europeiska konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar.

Sverige deltar aktivt i Europarådets arbete. Organisationen stadga, som kräver att medlemsstaterna slår vakt om grundläggande demokratiska principer och mänskliga rättigheter, ger Europarådet dess unika roll och moraliska styrka. Arbetet för mänskliga rättigheter behandlades för övrigt vid ett särskilt möte på ministernivå i förra veckan.

Herr talman! 1984 blev i stort sett ett förlorat år för nedrustningssträvandena. I år knyts våra förhoppningar till att Förenta Staterna och Sovjetunionen upptagit förhandlingar om såväl strategiska och medeldistanskärnvapen som kapprustningen i yttre rymden.

Det finns inget alternativ till förhandlingar. Så länge kärnvapen existerar finns också hotet att de skall komma till användning. Det är också av utomordentlig betydelse att i dag nå fram till överenskommelser som förhindrar en hotande kapprustning i rymden. En sådan kapprustning skulle kunna få allvarliga konsekvenser för internationell säkerhet och äventyra ingångna avtal om nedrustning och rustningsbegränsning. Det går inte att uppnå säkerhet genom att söka åstadkomma ett ogenomträngligt rymdförsvaret mot kärnvapen. Nya vapensystem leder i stället alltid till nya militära motåtgärder.

Betydelsen av Genève-samtalen framhölls också av stats- och regeringschefer från Argentina, Grekland, Indien, Mexico, Tanzania och Sverige, när de för två månader sedan möttes i New Delhi. Gruppens verksamhet och Delhideklarationen har rönt stort internationellt intresse.

Femkontinentsinitiativet ger uttryck för ett synsätt som länge präglat svenskt agerande på nedrustningsområdet och som har starkt stöd världen över. Den grundläggande tanken är att kärnvapenkapprustningen är ett hot inte bara mot kärnvapenstaterna själva, utan mot mänskligheten i dess helhet.

Delhideklarationen kräver ett stopp för prov, produktion och utplacering av kärnvapen och dessas vapenbärare. Den tar särskilt upp behovet av åtgärder för att förhindra en kapprustning i yttre rymden, liksom kravet på ett fullständigt provstoppsavtal.

Mötet följs nu upp. Representanter för de sex stats- och regeringscheferna träffade supermakternas delegationer när de nya Genève-samtalen inleddes. Frågorna tas upp på högsta nivå vid bilaterala möten i Moskva, Washington, Beijing, London och Paris.

Det svensk-mexikanska resolutionsförslaget i FN:s generalförsamling om frysning av kärnvapen fick hösten 1984 ett ännu starkare stöd än tidigare.

I september i år hålls den tredje konferensen för översyn av icke-spridningsavtalet. Avtalet har verksamt bidragit till att förhindra tillkomsten av nya kärnvapenstater. De anslutna kärnvapenstaterna har emellertid inte fullgjort sina åtaganden om uppriktigt menade förhandlingar om kärnvapenedrustning.

Nedrustningskonferensen i Genève har gjort vissa framsteg i arbetet på en konvention om fullständigt förbud mot kemiska vapen. Alla stater måste nu låta konferensen fylla sin funktion som multilateralt förhandlingsorgan även när det gäller frågorna om ett fullständigt provstopp och ett förhindrande av

kapprustning i yttre rymden.

Regeringen fortsätter arbetet för en kärnvapenfri zon i Norden och en korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa. Förslagen är uttryck för våra ansträngningar att med politiska medel motverka militära hotfaktorer i vår närhet.

Regeringen har preciserat sin syn på utformningen av den nordiska kärnvapenfria zonen bl. a. i den skrift i ämnet som utrikesdepartementet gav ut i höstas. Sverige är berett att med de övriga nordiska länderna gå in i konkreta överläggningar som syftar till upprättandet av en zon.

En arbetsgrupp inom utrikesdepartementet har studerat den fortsatta utvecklingen kring korridorfrågan. Sverige fortsätter arbetet för att bredda förståelsen för förslaget och de överväganden som legat bakom det. Förslaget hålls aktuellt i bilaterala överläggningar och inför svenskt agerande i skilda multilaterala sammanhang.

Bland många oroande inslag i rustningsbilden har Sverige haft anledning att uppmärksamma det hot mot stabiliteten i vår region som kryssningsmissiler kan utgöra. Det är väsentligt att dessa vapen omfattas av de förhandlingar som nu inletts i Genève.

Herr talman! Sverige har med kraft vänt sig mot de många fall där folkrättens regler åsidosatts. De ständiga medlemmarna i FN:s säkerhetsråd har ett särskilt ansvar för att upprätthålla freden. I synnerhet de bör därför besinna FN-stadgans krav på respekt för staters territoriella integritet.

Tendensen att använda våld i internationella kriser visar knappast några tecken på att avta. Misstron mellan supermakterna försvårar lösningar av många regionala och lokala konflikter. Dessa ses ofta i ett öst-västperspektiv, också när problemen är av social och ekonomisk natur.

Även konflikter utanför Europa kan få konsekvenser för Sverige.

Supermakterna har ett viktigt ansvar för att bidra till en lösning av Mellanösternkonflikten.

FN har inte minst av historiska orsaker en särskild roll i Mellanösternfrågan. Säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338 bör utgöra grundvalen för en förhandlingsuppgörelse. Enligt vår uppfattning innebär de att Israel skall lämna de territorier som ockuperades 1967 och i stället uppnå fred inom säkra och erkända gränser. En uppgörelse måste dessutom medföra att det palestinska folket ges självbestämmande med rätt att upprätta en egen stat.

Initiativ för att försöka få parterna i konflikten till förhandlingar bör välkomnas. PLO måste ha rätt att som likaberättigad part delta i förhandlingar som rör det palestinska folkets framtid.

Regeringen har välkomnat Israels beslut att dra sig tillbaka från Libanon. Det inledda återtåget har dock följts av en ökad användning av våld.

Rapporterna om övergrepp mot civilbefolkningen i södra Libanon inger djup oro. Under raider mot libanesiska byar har ett stort antal människor dödats. Många hem har ödelagts. Attacker mot en ockupationsmakts soldater kan inte ursäktas övergrepp mot civila. Våldet är en följd av Israels fortsatta ockupation. Ett fullständigt israeliskt tillbakadragande bör ske utan dröjsmål.

Kriget mellan Irak och Iran har den senaste tiden trappats upp. Civila mål i de båda länderna har utsatts för omfattande bombningar. Ett stort antal människor har dödats. Samtidigt har mycket hårda strider med stora förluster ägt rum i gränsområdena i söder. Konflikten riskerar att ytterligare förvärras och spridas. Det är i detta läge viktigt att båda sidor visar återhållsamhet.

FN:s generalsekreterare har riktat en appell till parterna att upphöra med bombningarna av civila befolkningscentra och fullt ut respektera det förbud mot attacker mot civila mål som kom till stånd i FN:s regi i juni 1984. Statsminister Olof Palme har i egenskap av generalsekreterarens särskilda representant i konflikten likaledes erinrat parterna om FN-arrangemanget. Det är av största betydelse att detta arrangemang, som räddat tusentals liv, står fast. Det är den svenska regeringens starka förhoppning att båda sidor snarast skall inse nödvändigheten av ett snabbt fredligt slut på denna tragiska konflikt och därmed bespara befolkningen i de båda länderna ytterligare förluster och lidande.

Någon lösning av konflikten i Afghanistan kan ännu inte skönjas. Den sovjetiska militära interventionen har lett till ett oerhört lidande. Den allt hänsynslösare krigföringen har gjort miljontals afghaner till flyktingar i deras eget land och i grannländerna Pakistan och Iran. Den svenska regeringen stöder FN:s generalsekreterare i hans ansträngningar att få till stånd en fredlig lösning av konflikten. Det grundläggande elementet i varje lösning måste vara ett omedelbart och fullständigt tillbakadragande av de sovjetiska trupperna från Afghanistan.

I Kampuchea fortsätter striderna mellan den av Vietnam stödda Phnom Penh-regeringen och en koalition ledd av prins Sihanouk. De senaste månaderna har de vietnamesiska trupperna intensifierat attackerna mot lägren längs gränsen till Thailand. De vietnamesiska trupperna måste lämna Kampuchea. En dialog mellan de berörda parterna och länderna i regionen måste komma i gång i syfte att uppnå en fredlig lösning. Samtidigt är det ytterst angeläget att finna en lösning som utesluter möjligheten av en återgång till de omänskliga förhållanden som rådde under Pol Pot-regimen.

Regeringen har med stigande oro följt den senaste tidens händelseutveckling i Centralamerika. Ingen stormakt har rätt att – på det sätt som nu görs på amerikanskt håll – åberopa egna säkerhetsintressen, grannskap eller andra skäl för att sätta sig över folkrättens principer om respekt för staters suveränitet och territoriella integritet. Allvarligast är situationen för Nicaragua. Stormaktshot och ökad militarisering försvårar ansträngningarna att vidareutveckla den demokratiska processen i landet och genomföra ekonomiska och sociala reformer i folkflertalets intresse.

Regeringen stöder Contadora-gruppens oförtröttliga diplomatiska arbete som visat att det finns en väg ut ur krisen i Centralamerika. Denna väg, enhälligt stödd av FN:s generalförsamling, går över förhandlingar, försoning och respekt för folkrätten.

År 1983 återtog Argentina sin plats bland världens demokratiska stater. Nyligen har den demokratiska processen befästs i Uruguay och Brasilien.

Endast två militärdiktaturer återstår i Sydamerika: Chile och Paraguay. Trycket mot dessa repressiva regimer ökar.

Under de senaste dagarna har vi sett nya, upprörande exempel på den sydafrikanska regimens våldspolitik. Varaktig fred är inte möjlig förrän apartheidsystemet avskaffats.

Den nya författningen i Sydafrika förvägrar tre fjärdedelar av landets befolkning elementära mänskliga rättigheter. Motståndet mot apartheidsystemet är massivt, och regimen i Pretoria svarar med våld. Inte sedan explosionen i Soweto 1976 har vi bevittnat så omfattande oroligheter.

Apartheid är i grunden ett system för ekonomiskt förtryck. Det innebär en olika behandling av vita och svarta som ger de vita en orimlig förmånsställning i snart sagt varje hänseende. Europeiska företag som verkar i Sydafrika kan exploatera svart arbetskraft på ett sätt som endast för mycket länge sedan var möjligt i Europa.

Moçambique och Angola har, trots de överenskommelser de träffade med Sydafrika för ett år sedan, inte fått fred. Sydafrika söker med alla medel vidmakthålla sin dominans i regionen. För att förhålla genomförandet av den redan 1978 beslutade FN-planen för Namibias självständighet aberopas ständigt nya och ovidkommande hinder.

För att öka trycket mot Sydafrika har Sverige tillsammans med bl. a. de övriga nordiska länderna i FN lagt fram en ny apartheidresolution, som fått en överväldigande uppslutning i generalförsamlingen. Vårt bistånd till frontstaterna, befrielseförelserna i södra Afrika och apartheidpolitikens offer ökar. Lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia har skärpts. Det är regeringens förhoppning att denna skärpning skall leda till efterföljd i andra länder och att det skall vara möjligt att, vid det nordiska utrikesministermötet i Helsingfors nu på fredag, komma överens om en förstärkning av det nordiska handlingsprogrammet mot apartheid.

Herr talman! Det finns ett klart samband mellan mänskliga rättigheter och fredlig utveckling. I varje samhälle där människor förtrycks uppstår konflikter som kan bidra till ökad internationell spänning. Ökat yttre hot tas till intäkt för att skärpa existerande förtryck.

FN:s medlemsstater har åtagit sig att främja och skydda mänskliga rättigheter. Brott mot dessa hör därför inte till en stats inre angelägenheter.

Sverige fortsätter att aktivt verka för att stärka det internationella regelsystemet på detta område. En betydande framgång nåddes när FN:s generalförsamling förra året antog en konvention mot tortyr.

Rätten till liv är den mest grundläggande av alla mänskliga rättigheter. Sverige lägger sedan länge ned stor kraft i kampen mot dödsstraffet. Vi engagerar oss också för att söka förhindra försvinnanden och summariska avrättningar som i vissa stater sker i strid med gällande lagar, men med de styrandes tysta medgivande eller t. o. m. aktiva stöd.

Många krig och väpnade konflikter har ekonomiska och sociala orättvisor som sin egentliga grund. De rika länderna har ett ansvar att bidra till en positiv ekonomisk och social utveckling i tredje världen. En sådan utveckling främjar också på sikt lugn och stabilitet, motverkar förtryck och underlättar

ett demokratiskt samhällsbygge.

I Sveriges arbete för en världsordning som sätter rätt före makt förenas vårt egenintresse och vår solidaritet med andra folk och nationer. När vi slår vakt om vårt nationella oberoende och vår territoriella integritet kan inte detta uppfattas som ett hot mot andra stater. Vi försvarar tvärtom värden som varje dag är i fara världen över. När vi i solidaritet med andra folk kräver att deras oberoende skall respekteras stärker detta den moraliska kraft med vilken vi kan hävda våra egna intressen.

Internationell solidaritet är och bör också vara ett centralt tema i vår utrikespolitik. En utrikespolitik som görs så snäv att endast våra i inskränkt mening egna intressen får plats skulle riskera att bli kortsiktig och cynisk. Den skulle inte svara mot de förväntningar och krav en bred svensk opinion har på vårt internationella agerande.

Det är en angelägen uppgift att uppmuntra och understödja det starka folkliga engagemang för undertryckta, fattiga och förföljda världen över som finns i vårt land. Det är särskilt viktigt att inte förlora den internationella solidariteten ur sikte i en tid när också vårt eget land har att ta ställning till väsentliga frågor både på ekonomins och säkerhetspolitikens område.

Det är också nödvändigt att öka medvetandet om att nationell säkerhet och internationell stabilitet i längden aldrig kan upprätthållas utan en balanserad ekonomisk utveckling både i öst och väst, nord och syd. 1970-talet och det begynnande 1980-talets stagnation i världsekonomin bidrog även till politiska spänningar. Ökad ekonomisk stabilitet bör bidra till att minska politiska motsättningar.

För de västliga industriländerna präglades 1984 av fortsatt återhämtning och stabilisering. I de östeuropeiska statshandelsländerna har skuld- och betalningssituationen förbättrats. Under det kommande året väntas denna positiva ekonomiska utveckling i industriländerna bestå.

Samtidigt finns många orosmoln. Särskilt allvarligt är att den ökade tillväxttakten inte i samma grad skapat nya arbetstillfällen. I industriländerna går i dag mer än 30 miljoner människor utan arbete. Den växande arbetslösheten är ett hot mot själva grunden i samhällsbyggandet. Ökade sociala spänningar underblåser extremism, som historiskt visat sig kunna få omvälvande inrikes- och utrikespolitiska konsekvenser.

Den mycket starka dollaruppgången är också oroande. Både en fortsatt hög dollarkurs och ett dramatiskt kursfall kan leda till svåra störningar i den internationella handeln och finanssystemet. Detta gäller även u-ländernas växande skuldbörda, som alltjämt utgör ett hot mot stabiliteten på de internationella kapitalmarknaderna. Först 1987 kulminerar de 25 största låntagarländernas amorteringar med återbetalningskrav som är mer än dubbelt så stora som 1984.

De hårt skuldtyngha länderna i Latinamerika löper de närmaste åren risk att drabbas av allvarlig ekonomisk och social instabilitet. Om skuldfrågorna inte kan lösas i samförstånd mellan långgivare och låntagare kan den fortsatta demokratiseringsprocessen i regionen allvarligt störas.

I Afrika genomgår många länder den värsta krisen i modern tid. De plågas

av en växande skuldbörda, snabbt ökande underskott i bytesbalansen och stagnation i ekonomin. Kontinenten har drabbats av den mest förödande torkan på 15 år.

Mer än 150 miljoner afrikaner riskerar i år att drabbas av svält. De strukturella problemen är så omfattande att, under en överskådlig tid, inte ens en stark återhämtning av världsekonomin kan återställa dessa länders betalningsbalans. Dessa frågor liksom livsmedelsförsörjningen måste angripas med andra medel än hittills. Denna smärtsamma men nödvändiga anpassning måste kraftfullt stödjas genom internationellt samordnade hjälpprogram.

Herr talman! FN firar i år sitt 40-årsjubileum. Världsorganisationens arbetsfält spänner över alla för svensk utrikespolitik väsentliga frågor. FN-medlemskapet och dess förpliktelser förblir en självklar och omistlig del av vår utrikespolitik.

Ännu fyra årtionden efter FN:s grundande står vi emellertid långt från förverkligandet av FN-stadgans principer och mål. Organisationen brottas med en rad svårigheter. Till följd av stormaktsmotsättningarna har FN inte kunnat utnyttjas som det instrument för kollektiv säkerhet som ursprungligen avsågs. Nord-syd-dialogen befinner sig i ett dödläge. Det ökade antalet resolutioner i generalförsamlingen kan inte dölja att många viktiga frågor på dagordningen fortfarande väntar på sin lösning.

Trots dessa problem behåller FN sin särställning genom sin universalitet och den mångsidiga verksamhet för fred och säkerhet som ändå kunnat genomföras. Dess roll som mötesplats och forum för dialog är oersättlig. Genom de fredsbevarande operationerna, där Sverige deltagit från början, har lokala konflikter kunnat bringas under kontroll och deras spridning förhindras. Världsorganisationen har också en viktig roll för att förbättra ekonomiska och sociala villkor i tredje världen och för att bemästra de växande miljö- och resursproblemen.

I en tid av ökat ömsesidigt beroende är det vitalt att slå vakt om FN:s universella karaktär. Meningsmotsättningar bringas inte närmare sin lösning om stater utesluts ur organisationen. Det är också viktigt att medlemsstaterna inte vänder FN-arbetet ryggen utan inifrån medverkar i ansträngningar att genomföra de reformer som kan vara påkallade.

I samband med Förenta Staternas utträde har uppmärksamheten särskilt riktats mot utvecklingen inom UNESCO, FN:s fackorgan för utbildning, vetenskap och kulturfrågor. Organisationen har försvagats och dess fortsatta existens kan komma att stå på spel. Sverige fortsätter att aktivt medverka till att lösa de problem som länge hämmat UNESCO:s effektivitet. Vi vägleds därvid av såväl intresset för det betydelsefulla område som detta organ har att svara för som vikten av att värna om FN-systemet i dess helhet.

Herr talman! Det är i år inte bara 40 år sedan FN grundades. Den 6 augusti 1945 sprängdes över Hiroshima den första atombomben. Dessa två händelser symboliserar allttjämt ett vägval: samarbete och hopp eller konfrontation och skräck.

Staterna måste gemensamt göra det nödvändiga vägvalet. Med rätta ställer

vi särskilda krav på dem som förfogar över de mest förödelsebringande vapnen. Men ingen kan undandra sig sitt ansvar för att ge ett bidrag till att skapa en fredligare och säkrare värld.

Sverige ger detta bidrag genom en fast och konsekvent neutralitetspolitik och genom att, efter vår förmåga, söka slå vakt om lugn och stabilitet i vår del av världen. Vi ger också vårt bidrag genom ett målmedvetet arbete för internationell nedrustning, för avspänning och samarbete i Europa, för respekt för folkrättens principer, för mänskliga rättigheter och ekonomisk och social utveckling.

Regeringen kommer att fullfölja denna traditionella utrikespolitik, som åtnjuter det svenska folkets stöd och förtroende.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! Mina direkta kommentarer till den utrikesdeklaration som utrikesministern just har läst upp är egentligen ganska få. I stora delar tycker jag att det i år är ett ganska välskrivet dokument, som väl fångar den svenska synen på en hel rad aktuella problem. I några fall tycker jag att det skett påtagliga förbättringar. Det gäller t. ex. synen på sambandet mellan fred och frihet, som nu uttrycks i deklarationen med stor tydlighet.

Måhända kan man säga att det finns ett alltför idylliserande drag i teckningen av den säkerhetspolitiska situationen i Nordeuropa och maktblockens inställning till denna. Och att skrivningarna om frysresolutionen, om femkontinentsinitiativet och om korridorförslaget har en tydlig illusionistisk prägel vet alldeles säkert deras upphovsmän bättre än någon ledamot i denna kammare.

I fråga om Mellersta Östern tycker jag nog att det finns tecken på nyansförskjutningar som bör påtalas i denna debatt. Kravet på andra stater och organisationer, inkl. PLO, att tydligt erkänna Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser förs nu bara fram indirekt. Förra året gjordes det direkt. Därtill kommer att formuleringar om PLO:s roll i fredsprocessen skärps på ett sätt som faktiskt skulle kunna läsas som en indirekt polemik mot de betydelsefulla steg i riktning mot förhandlingar som nu tagits av kung Hussein och president Mubarak. Det är en beklaglig förskjutning av den svenska inställningen som antyds i dessa formuleringar i utrikesdeklarationen.

På en punkt tycker jag dock att formuleringskonsten har fört regeringen ut i vissa vanskligheter. Även att indirekt polemisera mot verkliga eller inbillade kritiker får inte leda till att man låter som ett eko av de principiella kritiker av vår neutralitetslinje som man då och då fortfarande kan höra utomlands. När regeringen säger i inledningen att Sverige inte kan söka säkerhet i befäst – försvarad, torde man mena – avskildhet, ligger man dock farligt nära en sådan situation, ty i de yttersta lägen som vår säkerhetspolitik skall förbereda oss för är det just i den försvarade avskildheten som vi strävar efter att söka vår säkerhet. Detta råkar faktiskt vara neutralitetsdoktrinen kärna. Och den får inte slarvas bort med några formuleringar.

Herr talman! En utrikesdebatt som denna bereder i viss mån oppositionen

samma typ av bekymmer som regeringen. Det är lätt att hålla ett tal där man långsamt betar av det ena ämnet efter det andra, konflikt efter konflikt, åsikt efter åsikt. När det gäller en utrikesdeklaration tvingas man av olika skäl att arbeta väldigt mycket på det sättet. För en oppositionstalesman är det ibland lätt att fångas av samma strävan efter fullständighet. Om jag i dag lägger denna något åt sidan beror det inte bara på att det i och för sig inte skulle finnas skäl att säga mera. Jag gör det dels mot bakgrund av att det på många områden finns en betydande parallellitet mellan våra åsikter, dels därför att en lång rad av dessa åsikter senare i denna debatt kommer att belysas av olika moderata företrädare. Jag avser i stället att säga några ord i några frågor av speciell betydelse.

Det gäller dels Europa, om det förflutna som vi just detta år blickar tillbaka på och om den framtid för denna gamla kontinent som vi strävar efter att skapa, dels om läget mellan de båda supermakterna, om förväntningar och möjligheter men också om försiktighet och svårigheter. Slutligen gäller det situationen i Nordeuropa, kraven på Sveriges politik och våra relationer till vår omedelbara omvärld.

Herr talman! 1985 är i många hänseenden de europeiska återblickarnas år. I februari var det 40 år sedan den konferens i Jalta mellan världskrigets segrarmakter hölls vilken kommit att framstå som symbolen för den delning av Europa som vi har levt med sedan dess. I maj blir det 40 år sedan Hitlerbarbariet slutligt gick under i villkorlös kapitulation. Det onda var fördrivet och en ny era skulle randas.

Men 1985 är icke enbart året då vi kommer att blicka tillbaka på Jalta-överenskommelsen och Hitlers tusenåriga rikets sammanbrott. Detta är föder också minnet av 1955, det år då en ny ledning i Sovjetunionen inledde en kortvarig men utomordentligt betydelsefull avspänningsperiod, vars resultat vi ännu i dag drar fördel av. I maj 1955 ingicks det statsfördrag som återupprättade Österrike som självständig stat, ett statsfördrag på vars grund landet senare kom att föra sin neutralitetspolitik. Senare samma år utrymde Sovjetunionen sin militärbas vid Porkala strax väster om Helsingfors och skapade därmed de verkliga förutsättningarna för den finska neutralitetslinje som kom att bli så betydelsefull för stabiliteten i Norden. Vi fick en ännu starkare grund för neutrala stater i Europa.

Men 1985 är icke ens enbart minnena av 1945 och 1955. Det är också återblicken på 1975, det år då den s. k. slutakten i Helsingfors undertecknades med dess förpliktelser på en lång rad områden, som tillsammans utgjorde och fortfarande utgör ett långsiktigt försök att skapa en ny europeisk verklighet.

I såväl öst som i väst förs detta år en diskussion om innebörden av 1945, av 1955 och av 1975, och meningarna bryts mot varandra.

Jalta ses på sina håll som en neslig kapitulation inför stalinismens maktanspråk långt in i Europas hjärta.

Kapitulationens slutgiltighet förnekas av ingen. Det onda som då gick under finns icke längre i Europa. Den perversion av Tyskland som bringade Europa i ruiner har ingen i dagens Europa skuld eller ansvar för. Nu lever vi

med en ny verklighet, ett demokratiskt Tyskland fast förankrat i den atlantiska alliansen och det västeuropeiska samarbetet och ett socialistiskt Tyskland knutet till Sovjetunionen. Ingen kan ta propagandamuller om tysk revanschism på allvar. Dagens Tyskland har valt försoningens väg.

1955 kan ses i olika perspektiv. Allt kan ses som en sovjetisk propagandamanöver, avsedd att förhindra Västtysklands formella inkorporering i NATO. Men det kan också ses som ett annorlunda sätt för Sovjetunionen att trygga sin säkerhet i Europa, ett sätt som ditintills icke prövats och för vilket utrymmet förefallit snävt också sedan dess. Efter 1955 kom 1956.

Om 1975 och om värdet av avspänningen i Europa har debattens vågor gått höga under det senaste decenniet. Besvikelsen i så gott som alla västländer över att slutaktens bestämmelser – främst vad gäller medborgerliga fri- och rättigheter – satts åt sidan har kommit att förnörka bilden av avspänningspolitiken. Alldeles säkert kan man i olika östliga länder finna en motsvarande besvikelse över att Helsingforsmötets deklARATIONER inte ledde till det slutgiltiga erkännandet av den politiska strukturen i Europa som man måhända hade strävat efter.

Det är lätt för oss att i dag se de olika möjligheter för Europa i framtiden som ligger i dessa tre årtal.

1945 kan ses som symbolen för tanken att Europas framtid bäst tryggas genom en fast uppdelning i två maktblock, genom att arméers framryckning också blir politiska systems framryckning, genom att små stater – med eller mot sin vilja – infogas i ett större mönster. Så var kanske inte alltid avsikten, men så blev oftast resultatet.

1955 kan på samma sätt måhända ses som symbolen för tanken att det också kan finnas en annan väg, att det finns andra färger än bara svart och vitt, att säkerhet kan tryggas långt bättre än genom underkuvelse, att en ny situation också ofta öppnar nya möjligheter.

1975 kan på detta sätt ses som symbolen för tanken att det – trots allt – går att skapa en ny europeisk verklighet, en verklighet byggd på den behärda respekten för de gränser som etablerats under efterkrigstiden, men också en verklighet där avspänning, samarbete och respekt för nationers och individers rättigheter gradvis får sin egen dynamik.

För Europa finns inget alternativ till avspänningspolitiken. Konfrontation river aldrig barriärer och bygger inga broar. Det är bara med avspänningspolitiken som vi gradvis kan bädda för en ny europeisk verklighet, en verklighet över och bortom delning och konfrontation.

Den s. k. ESK-processen är av avgörande betydelse i detta sammanhang.

I Stockholm pågår nu konferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Dess uppgift är utomordentligt viktig. Det handlar om att söka vägar för att skapa en ökad militär trygghet för alla Europas stater, dels genom konkreta och handfasta överenskommelser för att öka insynen i olika militära aktiviteter, dels genom olika politiska åtaganden som lägger fast det absoluta förbudet mot användning av våld mellan Europas stater, vilka dessa än vara månde.

Anita Bråkenhielm kommer att återvända till dessa frågor något senare.

I Ottawa inleds i maj en konferens om mänskliga rättigheter. Dess betydelse ligger på ett annat plan än Stockholmskonferensens, men betydelsen är för den skull icke mindre. Bland det allra viktigaste i slutakten från Helsingfors var ju just sambandet mellan den europeiska avspänningens och utvecklingens olika delar. ESK-processen får inte halta, för då riskerar den förr eller senare att ramla.

Vi moderater kommer att följa regeringens politik inför och på Ottawa-konferensen med samma noggrannhet som vi gör vad gäller Stockholmskonferensen. Visst är det värdefullt att där ta upp rätten för människor, i öst eller väst, som begått de svåraste av brott. Men det måste självfallet vara ännu viktigare att ta upp rättigheterna för de människor som inte begått några brott alls utan blott och bart stått upp för sin åsikt, sin frihet eller sin framtid. Margaretha af Ugglas kommer senare att beröra detta ytterligare.

Herr talman! Ibland får man ett intryck av att vi glömmar vår europeiska identitet i vårt utrikespolitiska agerande. På samma sätt som vår nordiska förankring ibland hoppas över finns det en tendens att försumma den europeiska identiteten. Ändå är vårt land en del av Europa. Vår framtid är en del av Europas framtid.

Detta år kommer många att blicka bakåt på det sätt som jag själv har gjort. Det är viktigt. Utan det förflutnas lärdomar kan vi aldrig bygga en bättre framtid. Men detta de europeiska tillbakablickarnas är måste också bli ett år då vi riktar blickarna framåt. Vi får inte rikta blickarna så långt att vi förlorar fotfästet i den ofta hårda och obevekliga verkligheten, men alltid så långt att vi inte förleds att tro att framtiden bara ligger i förstelningen, att Europa aldrig kan bli annat än vad det är i dag.

Detta avsnitt, herr talman, har handlat om Europa och den europeiska dimensionen i vår utrikespolitik.

Sedan den sovjetiska invasionen av Afghanistan i december 1979 har läget mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen varit spänt. Den politiska kylan har gått hand i hand med en åtminstone i väst accelererad takt i de militära rustningarna.

De senaste åren har varit en period av instabilitet även i andra avseenden. Men med en ny generalsekreterare i Sovjetunionens kommunistiska parti och en amerikansk president som återvalts med ett förkrossande mandat är förutsättningarna för en genuin dialog nu åter betydligt bättre.

I Genève inleddes den 12 mars förhandlingar om kärnvapen- och rymdfrågor. De mål som gemensamt har satts upp för dessa förhandlingar är ytterligt ambitiösa. De spänner dessutom över ett bredare område än vad några tidigare motsvarande förhandlingar gjort. Och det sägs till yttermera visso att en överenskommelse samtidigt måste täcka alla de olika områden som diskuteras i förhandlingarna.

Allt detta gör att det finns anledning till stor försiktighet när det gäller att bedöma dessa förhandlingars omedelbara möjligheter. Till detta bidrar också den tekniska och politiska utveckling på rustningsområdet som skapar nya svårigheter för förhandlingarna.

Inom och mellan NATO-länderna – men också mellan USA och Sovjet-

unionen – pågår i dag en livlig debatt om USA:s forskningsprogram angående ett rymdbaserat strategiskt försvarssystem. Att denna debatt innehåller åtskilliga propagandainslag som knappast är värda att tas på allvar är egentligen så självklart att det inte behöver påpekas. Men lika klart är att den också rymmer en genuin oro för konsekvenserna, såväl av den retorik som nu används på amerikansk sida som av den möjliga framtida verklighet som denna retorik efter bästa förmåga strävar efter att beskriva.

Den ömsesidiga avskräckningspolitiken har förvisso haft sina belackare och kritiker, men ändå är det på denna politik som efterkrigsdecenniernas stabilitet mellan supermakterna har vilat.

Den hägrande drömmen om ett fullständigt försvarssystem som skulle kunna sopa undan och helt ersätta den ömsesidiga avskräckningens politik är i dag ingenting annat än en teknologisk utopi som ligger bortom den strategiska verklighet som vi kommer att leva i under de närmaste decennierna.

Detta borde rimligen leda till en viss återhållsamhet i retoriken, främst hos dem som nu med så stor kraft träder upp till försvar för detta väldiga forskningsprogram. Om hållbarheten i deras teknologiska vision kommer vi knappast att kunna uttala oss under detta decennium. Men vi riskerar i stället att få leva med den oro eller t. o. m. den instabilitet som retoriken kring denna teknologiska vision i sig riskerar att skapa.

Skulle den teknologiska visionen en avlägsen dag kunna realiseras, icke bara av en, utan av de bägge supermakterna, då skulle vi vara på väg in i en radikalt förändrad strategisk situation. Detta skulle få vittgående konsekvenser. Och vi har all anledning att vara uppmärksamma på den instabilitet som ett utdraget skede av övergång från dagens ömsesidiga avskräckning till ett kanske alldeles omöjligt system för ömsesidigt försvar skulle innebära. Kapprustning och osäkerhet bidrager sannerligen inte till stabilitet.

Att dessa rymdfrågor står i centrum för debatten är mot denna bakgrund ganska naturligt. Men samtidigt är det faktiskt andra frågor som kanske framstår som mer trängande för dagen.

En ny amerikansk robotubåt och ett helt nytt sovjetiskt strategiskt robotsystem skapar i dag risker för att de begränsningar för strategiska kärnvapen som finns inskrivna i det icke ratificerade SALT 2-avtalet inte längre kommer att respekteras. Vi har all anledning att vädja till såväl USA som Sovjetunionen att utforma sina styrkor så, att detta icke sker.

Debatten kring olika strategiska försvarssystem har också skapat en osäkerhet kring det s. k. ABM-avtalet från 1972. Till detta har kommit en osäkerhet om huruvida vissa sovjetiska anläggningar är att betrakta som ett brott mot avtalet eller ej. Kanske vore det klokt att med detta som utgångspunkt söka nå fram till sådana kompletteringar av ABM-avtalet att vi fick en kontroll icke bara av system baserade på nu känd teknologi utan också av dem som är baserade på nya fysiska principer, och bland dem de system som nu omfattas av det amerikanska forskningsprogrammet.

Sverige har all anledning att följa dessa förhandlingar och dessa frågor med stor uppmärksamhet. Det handlar då inte främst om stora gester och

svepande förslag, som kanske är mer avsedda för publik konsumtion än för egentlig påverkan. Det handlar i stället om att med kompetens och klarhet påminna om att det finns aspekter som mera direkt än andra också berör vår egen nordiska säkerhet. Den ena av dem är de strategiska ubåtssystemen och den roll de medvetet tilldelas i dessa förhandlingar. Den frågan har vi all anledning att noga följa. Den andra är de strategiska kryssningsrobotar som, baserade på såväl flygplan som fartyg, kan komma att beröra det nordeuropeiska området. Även denna fråga har vi anledning att följa med stor noggrannhet.

Vår röst väger lätt i de fora där dessa frågor avgörs. Större intressen står på spel. Det ställer speciella krav på vårt sätt att föra fram de synpunkter vi kan ha.

Herr talman! Vid åtskilliga tidigare tillfällen har vi haft anledning att i dessa debatter beröra det nordiska området och den utveckling som ägt rum här under främst det senaste decenniet.

Vi vet alla att det nordeuropeiska och nordatlantiska områdets strategiska betydelse har ökat. Det har i allt väsentligt samband med den strategiska nukleära konkurrensen mellan USA och Sovjetunionen, men det får självfallet också regionala konsekvenser som vi aldrig kan bortse från.

Sverige har, som vi alla vet, fått känna av detta på ett mycket påtagligt sätt under de senaste åren. De mot oss riktade ubåtoperationerna har fortsatt också under 1984. Det är svårt att se att mönstret och tekniken i några avgörande delar skulle ha förändrats i förhållande till tidigare år.

Vår säkerhetspolitik får självfallet aldrig formas med huvudet i sanden. Vi måste se verkligheten precis som den är – och det alldeles oavsett om vi hade förväntat oss eller önskat oss att den skulle se ut på ett annat sätt. En politik som icke formas utifrån en korrekt bild av verkligheten förlorar också förmågan att påverka denna verklighet.

Den svenska neutralitetslinjen är en naturlig konsekvens icke minst av vårt geografiska läge. Vi är ett litet land i omedelbar närhet av den ena supermaktens viktiga befolkningsområden och kanske allra viktigaste militära kraftcentrum. Vi tillhör i många hänseenden samma kultur- och idékrets som den andra supermakten. I detta läge måste det vara vår ständiga strävan att undvika att falla under den ena maktens inflytande, samtidigt som vi aldrig får bli den andra maktens hotande utpost.

Neutraliteten är då det självklara svaret.

Neutralitetspolitiken förpliktigar oss till vaksamhet och till principfasthet. Vårt agerande i fred påverkar också omvärldens tilltro till våra möjligheter att stå emot påtryckningar i allvarigare lägen.

Det är bl. a. därför som vår reaktion på ubåtskränkningarna är så viktig. Den visar bl. a. vår vilja att med all kraft stå emot den som en dag skulle söka tvinga oss till en upprepning av de eftergifter som Hitler tvingade fram under världskrigets allra mörkaste år.

Det tvånget kan komma från öst eller väst – därom vet vi i dag intet. Men styrkan i vår reaktion i dag visar vår beslutsamhet även i morgon.

Neutralitetspolitiken förpliktigar oss också till att, på grundval av folkrät-

ten, söka upprätthålla nära, vänskapliga och goda förbindelser med alla länder och makter i vårt närområde.

Detta gäller självfallet icke minst Sovjetunionen. Dess intressen är inte alltid våra, och våra intressen inte alltid deras. Att relationerna mellan den kommunistiska supermakten och den lilla demokratiska grannstaten kräver den allra största aktsamhet och varsamhet säger sig egentligen självt. Vi respekterar Sovjetunionens intressen. Vi strävar efter goda förbindelser.

För den skull får vi aldrig föra en politik som skulle kunna ge intryck av att präglas av snabba kast, av nervositet eller av tron att några snabba vänligheter kan rubba den stora supermaktens cirklar.

Det som gör intryck på vår omvärld är i stället kontinuitet och konsekvens i vår politik. Då kan vår politik förutses, då kan man lita på den oavsett vad man tycker om den. Då vet alla att vi, på exakt det sätt neutralitetssträvan förpliktigar oss till, fullt ut kommer att hävda våra nationella intressen mot vem som än försöker sätta dem åt sidan.

Kraven på vår säkerhetspolitik har skärpts genom den utveckling under det senaste decenniet som jag har beskrivit och som vi i allt väsentligt förefaller ense om. Vi moderater har pekat på vikten av en stram utrikespolitik och en stark försvarspolitik. Vi har – som bekant – ansett att det funnits och finns utrymme för förbättringar i bägge dessa hänseenden.

Det är så Sverige kan ge sitt bidrag till stabiliteten i det nordeuropeiska området i en situation där den strategiska utvecklingens dynamik utsätter även vår del av världen för tydliga påfrestningar.

Herr talman! Vår utrikespolitik arbetar som bekant med olika perspektiv och i olika dimensioner. Ibland kan det finnas skäl att lägga tyngdpunkten på ett sätt, ibland på ett annat.

Att Norden och Europa alltid kommer först får inte innebära att vi eftersätter vårt globala engagemang. Det handlar om den tredje världens möjligheter och rättigheter till ekonomisk och social utveckling. Det handlar om den alla folks frihet som är förutsättningen för hela världens fred. Det brutala våldet i Uitenhage har på nytt med stor brutalitet påmint oss om just detta. Friheten måste alltid stå stark i vår utrikespolitik. Värnet av de mänskliga rättigheterna är för oss också ett led i vår långsiktiga fredspolitik. Att kraven på frigörelse för nationer och frihet för individer möter motstånd får aldrig leda till att vår röst tystnar.

Folkrätten är central i vår utrikespolitik. Därav följer som en självklarhet vårt ständiga och starka stöd för FN, dess arbete och dess strävan. Därav följer också vårt skarpa avståndstagande från den sovjetiska invasionen av och ockupationskriget i Afghanistan. Därav följer med samma självklarhet också vår kritik mot USA:s dolda krigföring mot Nicaragua.

Med friheten och folkrätten söker vi att bidra till arbetet att forma en fredligare värld. Med vårt försvar söker vi att avhålla var och en som skulle överväga att i något läge dra in Nordeuropa, och då också vårt land, i krigiska äventyr.

Friheten, folkrätten och försvaret – tillsammans är det dessa som ger den

svenska neutralitetslinjen dess särart, dess karaktär och dess styrka. Det är så som Sverige skall arbeta för freden.

Nr 107

Onsdagen den
27 mars 1985

Anf. 3 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Vår generation lever i en värld där allt kan utplånas om det blir ett krig mellan supermakterna. Världen stannar ändå inte upp inför den kunskapen utan fortsätter i en maktkamp, där all kultur och själva livet står på spel. För den sunda människan är det naturligt att planera för framtiden och bejaka livet. Även om sannolikheten är liten för att detta slutliga krig kommer – hur länge kan vi leva i denna oro och osäkerhet utan att ta skada? Historien lär oss visserligen att folk kan leva under långvarigt svårt hot och ändå kulturellt blomstra. Samtidigt lär den oss emellertid att sådana samhällen kan bli hårda och omänskliga av hat och misstro.

Under generationer före vår upplevelde de flesta människor på nära håll svält och nöd, farsoter och tidig död. De flesta av vår generations svenskar saknar den upplevelsen. Samtidigt blir vi genom medier och snabb kommunikation medvetna om en världsnöd och en massvält på andra håll, som generationerna före oss inte hade kännedom om. Kan vi i längden uthärda detta utan att förlora känslan för rätt och lika människovärde – utan att bli hårda för andra människors lidanden, även för deras i vår närhet?

Det centrala målet för vår utrikes- och säkerhetspolitik är att bevara vårt lands oberoende. I kris som i fred skall vi visa förmåga att trygga vår handlingsfrihet som nation. Bara då blir det möjligt att på demokratisk grund och i frihet utveckla det svenska samhället och dess kulturinstitutioner.

Kan vi hålla oss direkt utanför ett krig, så påverkar ett modernt krig, också utanför våra gränser, dock vår tillvaro, kanske på ett ödesdigert sätt. Därför är det självklart att vårt arbete för en global nedrustning är en del av vår säkerhetspolitik. Sveriges arbete på det här området kommer Pär Granstedt att tala om senare under denna debatt.

Även om vi alltså bevarar vår territoriella integritet och vår frihet som nation, påverkas vi som individer och folk av spänningar och nöd och av kränkningar av människor utanför våra gränser. Därför måste det vara en del av vår utrikespolitik att motverka sådant och finna lösningar på förhållanden som leder till det. Ett fortsatt svenskt engagemang för att minska spänningarna mellan folken, för att lindra nöden och motverka dess orsaker, för att beivra kränkande och förnedrande behandling av människor – det må vara i Sydafrika, i Latinamerika, i Iran eller annorstädes – är därför inte bara en fråga om solidaritet med andra folk. Det är inte minst en fråga om att utveckla känslan för frihet, rätt och lika människovärde hos vårt eget folk. Frågan om mänskliga rättigheter kommer Britta Hammarbacken att ta upp senare i debatten. De värden vi särskilt anser oss böra slå vakt om är gemensamma för de nordiska länderna. Därför är det viktigt att vi både inåt och utåt förstärker kraften i denna del av vår utrikespolitik genom att så långt som möjligt uppträda gemensamt med våra grannar.

Herr talman! Regeringens deklaration ger en presentation av den svenska utrikespolitiken som vi inom centern också uppfattar den. Om det råder inte

Utrikesdebatt

någon oklarhet. Att jag i det fortsatta markerar vissa förhållanden mera än regeringen innebär ingen annorlunda syn på grunderna för vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Världen förändras emellertid, och trovärdigheten i vår utrikespolitik förutsätter att vi visar konsekvens men också att vi visar förmåga att dra ut följderna av nya situationer. Det är sålunda olyckligt om vi fortsätter att stereotypt se världsproblemen alltför mycket mot bakgrund av relationen mellan supermakterna. Det blir allt fler förhållanden som ligger utanför dessas avgörande inflytande. Det oförsonligt grymma kriget mellan Iran och Irak är ett exempel. Även förhållandena i Mellersta Östern följer mer och mer sina egna vägar. Låsningen av läget i Indokina är mera en funktion av Sovjetunionens relation till Kina än av dess förhållande till USA. Vi skall inte heller underskatta Vietnams alldeles egna ambitioner. Även om vi ser Förenta Staterna bakom mycket av det som händer i Latinamerika och Förenta Staterna ser Sovjetunionen och Cuba ligga bakom mycket, så är det som händer i Latinamerika ändå främst en process som har sin grund i ländernas egen struktur och historia.

De nordiska länderna har av omständigheterna kommit att söka olika lösningar för sin säkerhetspolitik. Detta har förvånansvärt litet påverkat de traditionella, nära relationerna mellan länderna i andra avseenden. Detta ger Norden en tyngd i världen långt utöver vad vårt invånarantal skulle berättiga till. Sverige som den största av Nordens stater, som beläget i centrum, som alliansfritt land och med historisk samhörighet med Finland har ett särskilt ansvar för att Norden håller samman och ytterligare utvecklar sin förmåga att söka gemensamma lösningar i en värld som annars gärna präglas av misstänksamhet mellan grannar.

Regeringen fortsätter arbetet för en kärnvapenfri zon i Norden, sägs det i regeringsdeklarationen. Det är ju också vad riksdagen har beställt. Att det inte går att snabbt nå resultat på detta område får inte avhålla oss från att också på annat sätt söka motverka spänningen i vår del av världen. En orsak till denna är den olika bedömning som de två militärblocken gör av det strategiska läget. För sin egen bedömning av det militärpolitiska läget är Nordens länder i stor utsträckning beroende av den information som de kan få fram från stormakterna. Även om de nordiska länderna har valt olika lösningar för sin säkerhetspolitik, borde de ha ett gemensamt intresse av att vid sina bedömningar kunna utgå från en så korrekt värdering av det militärpolitiska läget i vårt område som möjligt.

Med utgångspunkt i en gemensam uppskattning av de värden som skall försvaras, borde de nordiska regeringarna undersöka möjligheterna att gemensamt ta fram grundmaterial för en bedömning av det militärpolitiska läget i Nordeuropa. Eftersom varje regering själv drar sina slutsatser av materialet, kan ett samarbete kring ett sådant forskningsprogram inte stå i strid med de olika ländernas val av lösningar för sin säkerhetspolitik.

Som Norden i sin helhet är Sverige en självklar del av Västeuropa. Vi har tillsammans med dess fria och självständiga folk ett ansvar för gemensamma värden. Samtidigt har vi genom vårt geografiska läge och genom vår

alliansfria ställning ett särskilt ansvar för att klyftan genom den historiska världsdelen Europa överbryggas. Speciellt bör de mindre staterna i Östeuropa kunna uppleva Sverige som en länk till Västeuropa utan att deras plats inom nuvarande paktsystem behöver sättas i fråga.

Att vi inte ser världspolitiken i första hand som en relation mellan supermakterna bör vi också kunna ge uttryck för genom att markera betydelsen av kontakter med bl. a. de stora länderna i Syd- och Östasien. Liksom regeringsdeklarationen vill vi uttrycka en lättnad över den positiva utvecklingen för frihet och mänskliga rättigheter i allt fler latinamerikanska länder. Det är nu viktigt att vi stödjer länder som Argentina, Uruguay och Brasilien i deras nya utveckling.

I regeringsdeklarationen ägnas med rätta mycket utrymme åt u-ländernas skuldsituation och åt arbetet på en ny ekonomisk världsordning. Mot den bakgrunden är emellertid den på sikt allvarligaste krisen förbigången på oväntat få rader i regeringsdeklarationen. Den pågående förstöringen av jordens miljö och produktiva resurser ställer allt fler människor utan framtid. Särskilt svår är situationen i Afrika söder om Sahara. Etiopien har drabbats av en nöd som massmedia dramatiskt har presenterat för oss. Det direkta hjälparbetet fungerar väl – så långt det når. Många nås emellertid inte, och allt fler nya drabbas. Uppemot en fjärdedel av landets befolkning är berörd. Särskilt tragiskt är läget för spädbarnen. Om de inte dör, riskerar de ändå att bli mentalt eftersatta för livet. Det man upplever där är inte en övergående kris. Det är en nationell katastrof, med räckvidd generationer framåt, en katastrof vars slutliga konsekvenser alltså ingen kan överblicka. Öknen synes definitivt ta över en allt större del av landet. Människorna dör eller släpar sig bort, djuren likaså. Det gröna vissnar. Solen och vinden förbränner det sista.

Trots hjälpinsatserna kan ytterligare en miljon människor komma att dö i år. Lika många kan dö i samma torka i Sudan, i land efter land detsamma. Hjälpinsatser skall till i allt större format i allt fler länder. De hinner emellertid inte ikapp nöden. En enorm insats av hela det internationella samfundet måste till för att vända utvecklingen, för att ge Afrika livet tillbaka. Från centerpartiet har vi i flera år hävdad att vårt u-landsbistånd i ökande grad måste inriktas på att möta denna utarmning av människans själva livsmiljö. Vi återkommer till detta i biståndsdebatten i nästa månad.

Etiopien var i början av seklet till 40 % täckt av skog. Nästan allt är nu borta. En återplantering är på sikt nödvändig om utvecklingen skall kunna hejdas och i varje fall delar av landet skall kunna återhämta sig. Skogsplanteringar är emellertid relativt dyra och svåra att vidmakthålla i torka och bränslebrist. Den allra angelägnaste insatsen synes därför vara att genom terrassering öka det kvarvarande jordbrukets möjligheter att bevara vatten och stå emot erosion.

Herr talman! De stolta etiopierna, det enda afrikanska folk som aldrig gav upp sin frihet, håller på att förlora sin framtid. Det Afrika som under denna generation återvunnit sin politiska frihet går in i nästa med föga hopp. Vi är ett privilegierat folk, långt borta från Afrika. Just därför ligger det på oss att göra allt vi kan för att ge dem hoppet åter – för deras skull och för vår egen.

Anf. 4 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Åter kommer rapporterna om apartheidsystemets ondska. En vit läkare berättar att han får in en svart tioårig pojke, skottskadad i huvudet. Just innan han skall börja operera barnet kommer säkerhetspolisen in, tar barnet och lägger det i bagageluckan i en bil och för det till ett annat sjukhus – ett sjukhus bara för svarta. Trots allt tal om uppmjukning av apartheid får inte ett skadat svart barn behandlas på ett sjukhus för vita. Dessutom: Den nyopererade tioåringen försågs med handbojor. Att han blivit skottskadad var skäl för arrest. Säkerhetspolisen i Sydafrika har givit alla sjukhus order att rapportera namnen på dem som förs in med skottskador. De arresteras, eftersom kulorna ses som bevis på att de deltagit i upplöpp.

I dagens Sydafrika arresteras offren, medan bödlarna går fria. Det är svårt att dra någon annan slutsats än att de senaste veckorna har inneburit en ytterligare upptrappning i den vita minoritetens våld mot den svarta majoriteten.

I Port Elizabeth – där spänningarna var stora för några veckor sedan – har Fagersta en anläggning. I Uitenhage – där de senaste dagarnas tragedier utspelats – har SKF sin fabrik. De svarta arbetarna på SKF:s fabrik har stannat hemma i protest mot dödsskjutningarna. Det går naturligtvis inte för svenska företag i Sydafrika att stå utanför det som händer.

Arbetet i FN i syfte att isolera Sydafrika för att därigenom bringa apartheidsystemet ur världen måste intensifieras. Det är i första hand genom samtidiga insatser från omvärlden som Sydafrika kan förmås upphöra med detta omänskliga system. Därutöver kan enskilda länder genom separata åtgärder som t. ex. lagen om förbud om investeringar i Sydafrika och Namibia, åstadkomma resultat. Riksdagsbeslutet om den nya lagen ger regeringen möjlighet att skärpa dispenspraxis om utvecklingen i Sydafrika motiverar det.

Herr talman! Sedan 1981 har det varit praxis att viktigare undantag från förbudet mot investeringar i Sydafrika behandlats i utrikesnämnden. Det skedde både sommaren 1982, då mittenregeringen avtog dispensansökningar från SKF och Sandvik, och hösten 1983, då den socialdemokratiska regeringen tillstyrkte dispensansökningar från Fagersta och Sandvik.

Regeringen har nyligen bifallit vissa dispensansökningar utan att något sådant samråd har ägt rum. Jag vill mot den bakgrunden fråga utrikesministern varför regeringen denna gång har frångått gällande praxis.

Herr talman! För inte så många år sedan kunde regeringsdeklarationen och inläggen i riksdagens utrikesdebatt handla huvudsakligen om kriser långt från Sveriges egna gränser. Vårt eget närområde präglades av lugn och stabilitet.

I dag är läget förändrat, stämningarna andra. Verkligheten omkring oss har förändrats. Nordens militärpolitiska betydelse har vuxit. Stormakterna ägnar i dag oss och vårt närområde långt större uppmärksamhet. Låt mig erinra om att avståndet från Pajala till vad som i dag är världens kanske största militärbas – den i Murmansk – är ungefär lika stort som avståndet

mellan Stockholm och Göteborg.

Nordkalotten framstår för båda stormaktsgrupperingarna som ett strategiskt nyckelområde och bevakas därefter.

Nordens växande strategiska betydelse avspeglar sig också i Östersjön och i det intresse som främmande makter visar svenskt territorium och svenska vatten. Vi gör både neutralitetspolitiken och stabiliteten i Norden en otjänst om vi söker nedvärdera betydelsen av de kränkningar som vi utsatts och utsätts för. Det är, herr talman, på den punkten – och som följd av många andra olyckliga uttalanden – som vi saknar tilltro till utrikesministrernas förmåga att företräda den svenska neutralitetspolitiken.

Stormakternas intresse för Norden har alltmer kommit att påverkas av vad de uppfattar som sina militära och strategiska behov. Detta i sin tur har betydelse för den hänsyn – eller brist på hänsyn – som visas berörda nordiska länders territoriella integritet. För Sveriges del skärper detta kraven på vår förmåga att värna vår neutralitet.

Neutralitetspolitiken, vars innebörd är alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, måste föras med konsekvens och fasthet. Kränkningar av neutraliteten måste uppmärksammas och påtalas. När identiteten hos den som kränker kan fastställas, måste skarpa protester avges – och allvaret i protesterna får inte ifrågasättas.

Detta är en grundsten i neutralitetspolitiken. En annan är att det svenska försvaret måste ha en sådan styrka att kränkningar inte kan göras utan betydande sannolikhet för upptäckt och utan att den som avsiktligt och i ont syfte utför kränkningen riskerar att sänkas eller skjutas ned.

Detta förutsätter att vi till värn för vår neutralitet har ett tekniskt avancerat och välutbildat försvar med resurser att upptäcka, avvisa och ingripa mot en inkräktare. Gör vi avkall på detta, gör vi också avkall på neutralitetspolitiken.

Jag noterar, med tillfredsställelse, att det för ett år sedan var möjligt att nå bred politisk enighet om en försvarsbudget som i dessa avseenden ger försvaret de nödvändiga resurserna. Jag konstaterar, att det förslag beträffande försvarsbudgeten som den socialdemokratiska regeringen lade fram i slutet av januari 1984 inte var tillfredsställande. Utan ett bestämt ställningstagande och aktiva insatser av folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet skulle försvarets värnkraft ha urholkats på ett sätt som hade minskat trovärdigheten i Sveriges möjligheter att föra en kraftfull och konsekvent neutralitetspolitik.

Aktiva insatser för avspänning, nedrustning och fred är naturliga och nödvändiga element i en svensk utrikespolitik som skall vinna respekt. En förutsättning härför är, att den samlade bilden av de förslag Sverige för fram eller ställer sig bakom inte uppfattas som ett ensidigt gynnande av den ena eller den andra stormaktsgrupperingen. Genom sin placering i Norden har Sverige eget intresse av, att de förslag vi lägger fram eller ställer oss bakom inte väcker farhågor i de andra nordiska länderna att de, om de genomfördes, skulle kunna rubba stabiliteten i Norden.

I vår utrikespolitik ingår också som ett väsentligt led att påtala missförhål-

landen runt om i världen. Vi får inte tåga inför brott mot folkrätten och mot mänskliga rättigheter eller inför den materiella nöd som råder i många länder. Att bistå jordens fattiga och ge asyl åt förföljda människor är omistliga inslag i den svenska utrikespolitiken.

Det tillhör även Sveriges skyldigheter att hävda folkrättens principer, inbegripet rätten för varje stat – stor som liten – att få sitt nationella oberoende respekterat också av närbelägna stormakter.

När suveränitetskränkningar sker eller när någon stormakt – eller annan makt – genom hotfulla uttalanden söker åstadkomma genomgripande politiska förändringar i ett land, har Sverige anledning att framföra kritik. När omständigheterna motiverar det, skall vår kritik vara skarp. Vi skall också eftersträva att framföra den i sådana former som bäst gagnar saken.

Den amerikanska mineringen av hamnar i Nicaragua var en kränkning av folkrätten och president Reagans i hotfulla ordalag framförda uttalanden om förändringar av regimen i Nicaragua ett åsidosättande av de principer på vilken denna rätt vilar. Jag vill här uttala min anslutning till innehållet i den kritik som regeringen framfört i anledning härav.

Vi stöder också arbetet i FN för en fredlig utveckling i Centralamerika enligt den s. k. Contadorplanen. Jag vill samtidigt understryka betydelsen av en i verklig mening demokratisk utveckling i Nicaragua.

Förutsättningarna att föra en meningsfull dialog mellan Sverige och de båda stormakterna bör alltid finnas. Det är inte till vår fördel, och inte till fördel för de värden Sverige vill försvara, om den svenska regeringsmaktens företrädare inte är lika välkomna att besöka Vita huset som Kreml.

Herr talman! I Sovjet har en ny ledare tillträtt. Valet föregicks inte av nomineringar, pressdebatt, pläderingar och beslut av valda konvent- eller kongressombud. Än mindre gavs det sovjetiska folket minsta tillstymmelse till möjlighet att påverka beslutet om vem som skall vara dess ledare. Det sovjetiska ledarskiftet blev än en gång en tydlig illustration av skillnaden mellan diktatur och demokrati.

Visst kan vi önska och hoppas att ledarskiftet i Sovjet skall verka i riktning mot bättre stormaktsrelationer och minskade rustningar. En sådan utveckling bör ligga i båda stormakternas intresse.

I vår syn på och i våra relationer med Sovjet får vi emellertid aldrig bortse från att den politiska makten i det sovjetiska samhället saknar folklig förankring. Denna makt är förbehållen spetsen av en smal elit och utövas i diktatoriska former av den som korats till dess ledare.

Vi kan heller inte bortse från att människorna i Sovjetunionen saknar grundläggande demokratiska friheter och att oppositionella och oliktankande utsätts för hårt förtryck, innefattande långvariga fängelsestraff och förvisning.

Till de utsatta hör den judiska folkgruppen, som förvägras rätten till sin egen kultur och sin egen religion. Särskilt hårt drabbade av det sovjetiska förtrycket är de judar som har anmält sin önskan att få utvandra.

Vi kan heller inte, herr talman, bortse från att Sovjetunionen genom militär närvaro undertrycker friheten i Baltikum, Polen, Tjeckoslovakien

och andra delar av Östeuropa.

I Afghanistan för Sovjetunionen sedan mer än fem år ett orättfärdigt och allt blodigare angreppskrig mot landets befolkning. Trots bristfälligt rapportering har det styrkts att befolkningen i hela byar har mejats ned i hämndaktioner. I Sovjets taktik i Afghanistan ingår att bränna böndernas sädesfält och sädesmagasin. Miljontals människor har som följd härav tvingats lämna sina hem på landsbygden. De har antingen flytt ut ur landet, upp i bergen, eller slagit sig ned som flyktingar kring de större tätorterna. Den sovjetiska taktiken syftar till att svälta ut och skilja motståndsrörelsen från folket.

Vi kan heller inte, herr talman, bortse från att Sovjetunionen vid flera tillfällen – i Gåsefjärden, Hårsfjärden och över Gotland – allvarligt har kränkt Sveriges territorialvatten och luftrum. Genom en rad händelser, i vilka också sovjetiska diplomater varit inblandade, har den sovjetiska underrättelsetjänsten genom illegala handlingar visat bristande respekt för Sveriges självständighet.

Kvarhållandet av diplomaten Raoul Wallenberg i sovjetiskt fängelse tillhör också det som vi aldrig glömmet. Ännu efter 40 år har Sovjet inte gett någon godtagbar förklaring till gripandet och kvarhållandet av Wallenberg. Raoul Wallenberg är, herr talman, hedersmedborgare i USA, men han är framför allt medborgare i Sverige.

Det är odiskutabelt att dessa och andra faktorer sammantagna påverkar vår bedömning av och vår inställning till Sovjetunionen. Bilden förändras inte av att Sovjet byter ledare. En sådan förändring förutsätter att sakförhållandena ändras. Det finns i dag inga tecken på att så skulle ske.

Trots allt detta kan vi heller inte bortse från att Sovjetunionen är ett mäktigt grannland med vilket vi eftersträvar stabila och goda relationer. En förutsättning för dem är att Sovjetunionen visar respekt för Sveriges neutralitetspolitik och territoriella integritet.

Det ligger i vårt gemensamma intresse att upprätthålla normala förbindelser, omfattande såväl diplomatiska förbindelser som ett utbyte av besök på regerings- och tjänstemannanivå.

Herr talman! Vi välkomnar att förhandlingarna i Genève mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen om nedrustning av kärnvapen har återupptagits.

Den sovjetiska utplaceringen av kärnvapenbestyckade medeldistansrobotar i Östeuropa har följts av en liknande utstationering av medeldistansrobotar i Västeuropa från amerikansk sida. I vilken mån slutresultatet av denna upprustning är en bevarad eller i något avseende förändrad terrorbalans är svårt att bedöma.

Stormakternas arsenaler av kärnvapen och vapenbärare torde långt före den senaste rustningsvågen ha varit mer än tillräckliga för att förgöra människorna i hela Europa och allt vad vi européer sedan historiens början har byggt upp.

Från normala utgångspunkter framstår därför en ny rustningsvåg – denna gång omfattande också rymden – som en akt av vansinne. Vi anser inte att en sådan rustningsvåg kan ge ökad säkerhet åt någon makt. Sannolika skäl talar

för att en sådan rustningsvåg i stället leder till ökad osäkerhet, större konfliktrisker och därigenom till att hotet mot mänskligheten växer.

Till en del sammanhänger rustningarna med den osäkerhet om den andra partens militära avsikter som präglar relationerna mellan stormaktsblocken. Framgångar i de förhandlingar som förs i Stockholm om förtroendeskapande åtgärder skulle därför kunna bidra till att underlätta överläggningarna i Genève.

De jättelika kärnvapenarsenalerna i öst och väst utgör det största hotet mot mänsklighetens överlevnad. Ändå svarar de bara för en mindre del av de ständigt stigande rustningskostnaderna, som till ca 80 % går till konventionella vapen och stridskrafter. Vi bör heller inte glömma bort att förstörelseförmågan också hos dessa vapen är enorm. Även ett s. k. konventionellt krig i Europa skulle därför medföra en närmast ofattbar ödeläggelse av hela vår civilisation. Det är därför angeläget att ansträngningar görs även för att begränsa kapprustningen i fråga om konventionella vapen. Internationella avtal om minskade militära utgifter skulle vara ett sätt att bromsa rustningsspiralen i vid mening. Problemen i samband med förhandlingar om sådana avtal skulle naturligtvis vara många och svåra, precis som de är i alla andra typer av nedrustningsförhandlingar. I Förenta nationerna bedrivs emellertid ett arbete under svenskt ordförandeskap för att få fram metoder och hjälpmedel för att underlätta framtida förhandlingar om militära utgifts begränsningar. Detta arbete förtjänar vårt fortsatta stöd.

Herr talman! Sveriges möjligheter att påverka förhandlingsklimatet mellan stormakterna eller bidra med konstruktiva förslag till lösningar är, av naturliga skäl, begränsade. Vårt arbete inom ramen för Förenta nationerna och nedrustningsdelegationen att åstadkomma en frysning av kärnvapnen syftande till planerad neddragning bör självfallet fullföljas.

Vårt bidrag till freden i världen lämnar vi emellertid främst genom att föra en fast neutralitetspolitik, slå vakt om stabiliteten i Norden, värna folkrätten, stödja FN:s fredsbevarande insatser och genom en biståndspolitik som bidrar till att minska de ekonomiska och sociala klyftorna i världen och stödja de krafter som verkar för pluralism, demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och bevarandet av jordens naturtillgångar.

Vi gör det också genom att nationellt och internationellt understryka det svenska folkets freds vilja och ställa krav på stormakterna att söka handlingsvägar som leder till nedrustning och fred. Fredsrörelsen fyller i dessa sammanhang en väsentlig uppgift. Från folkpartiets sida välkomnar vi såväl den nordiska "folkrikdagen för fred, utveckling och nedrustning" som det initiativ till "den stora fredsresan" som tagits av fredsrörelsen. Vi gläder oss också åt att Landsorganisationen den första maj i år demonstrerar under samma paroll, Fred, frihet och rättvisa, som folkpartiet gick till val på 1982.

Herr talman! Kriget mellan Irak och Iran har nu pågått i fem år. Kriget förs med stor grymhet på bägge sidor. Irak lär t. o. m. ha använt i Genèvekonventionen förbjudna vapen såsom gas, och Iran hotar nu att svara med samma mynt. Många hundra tusen människor har dödats eller lemlästats. Det

lidande som våra medmänniskor i Irak och Iran har utsatts för är ofattbart stort.

Ingenting tyder heller i dag på att detta krig, som startades av Irak, snart skall nå ett slut. I stället har en skrämmande upptrappning av krigshandlingarna ägt rum. Mot varandra står två diktatoriska regimer – båda till synes oförmögna att ta ett avgörande steg för att få slut på krigshandlingarna.

I båda de krigförande länderna råder inre förtryck. Detta förtryck har i Iran tagit sig särskilt omfattande och upprörande former.

Både genom sin totala hänsynslöshet mot oliktankande inom landet och genom hänsynslösheten i sättet att offra iranska soldaters liv i olika krigshandlingar måste ayatollah Khomeinis regering räknas till de värsta bödlarna i vår tid. Jag finner det angeläget att det uttalandet görs i den svenska utrikesdebatten. Detta så mycket mera som den svenska regeringen tycks känna sig förhindrad härtill på grund av Olof Palmes medlaruppdrag.

Herr talman! I 37 år, alltsedan sitt grundande, har staten Israel befunnit sig i krig eller levt under hotet av krig. Under alla dessa år har Israel förblivit en demokrati byggd på fri opinionsbildning och fria allmänna val.

Israel står alltid berett att ta emot judar på flykt, varhelst de kommer från. Nu senast har Israel med öppen famn välkomnat de judar som från förföljelser och svält i Etiopien sökt och fått en fristad i Sudan.

Mot bakgrund av Israels betydelse för demokratin i världen är det obegripligt att så många regeringar, partier och personer, också i Västeuropa, under de senaste 15 åren har svikit Israel.

Israels rätt att leva vidare inom säkra och erkända gränser måste för oss stå utanför all diskussion. Israels rätt att existera och försvara sig mot angrepp är lika självklara som Sveriges rätt att finnas till och försvara sig.

Alla arabstater utom Egypten vägrar erkänna och sluta fred med Israel. Jag är optimistisk nog att tro att om dessa arabstater, och palestiniernas företrädare, i denna avgörande fråga skulle ändra sin politik och gå in för fred skulle det visa sig lika möjligt att lösa gränsfrågor och politiska problem med dem som det var att komma överens om Sinai med Egypten sedan Sadat hade varit i Jerusalem.

De många krigen mot Israel har arabstaterna sagt sig föra i palestiniernas namn samtidigt som de i praktiken har struntat i dem. Offren för de 37 åren av hot, hets och angrepp har ofta varit israeler, det är sant, men palestinierna har drabbats ännu hårdare av den arabiska oförsonligheten.

Under de senaste månaderna har kontakter förevarit mellan bl. a. Egypten, Förenta Staterna, Israel och Jordanien. Detta har tänt ett hopp om att förhandlingar om fred mellan Israel och Jordanien skall kunna komma till stånd – förhandlingar som också skulle omfatta företrädare för palestinierna och syfta till att finna en lösning också av den palestinska frågan.

Jag har svårt att se att det skulle kunna bli fred i Mellersta Östern utan att palestinierna får en statsbildning av något slag. Jag har ingen bestämd uppfattning om huruvida det bör vara en egen nation eller en federation med Jordanien eller möjligen något annat alternativ, om hur gränserna skall dras och om hur Israels säkerhet skall tryggas. Sådant måste växa fram i

förhandlingar. Men fullkomligt klart måste det vara att palestinierna har rätt till en statsbildning *enbart* i fred med och bredvid Israel, inte i krig med – och på ruinerna av Israel. Mot denna bakgrund vill jag starkt vända mig mot det som sägs i utrikesdeklarationen om PLO:s roll som likaberättigad part i förhandlingarna så länge PLO inte har erkänt Israel utan fortsätter att verka för utplåning av den israeliska staten.

Herr talman! Jag har också noterat vad utrikesministern anför i budgetpropositionen om konflikthärdarna kring Mellersta Östern. Utrikesministern anger bl. a. att det "är av grundläggande betydelse för regionen att den palestinska frågan ges en rättvis och hållbar lösning och att de inblandade staternas säkerhet respekteras". I detta kan jag instämma, men jag finner det förvånande att utrikesministern i det sammanhanget inte ens nämner Israel vid namn, än mindre framhåller Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser.

Det är viktigt att vi i Sverige visar vår vänskap till staten Israel och vår tro på det landets framtid.

Då är det naturligtvis inte någon speciell regering vi stödjer, det är folket och nationen. Och som vänner till Israel känner vi oss inte bara fria utan också skyldiga att kritisera de beslut och det handlande i Israel som vi finner okloka. Vi har ingenting till övers för övergreppen mot civilbefolkningen i Libanon. Vi har ingenting till övers för de bosättningar på Västbanken som försvårar samtal och samtidigt riskerar att ställa Israel inför omöjliga val i framtiden. Vi har ingenting till övers för Israels sätt att behandla de landägande araberna när bosättningarna kommer till stånd. Och vi väntar oss av Israel att man skall göra mer för att uppmuntra en demokratisk utveckling på Västbanken, också innan en mer permanent lösning kan skönjas.

Vi har samma rätt som israelerna själva att öppet ta ställning till och kritisera det vi ogillar i den israeliska politiken. Men vi skall göra det på grundval av vänskap. Vi skall skydda och utveckla Sveriges kontakter på olika plan med Israel och säga till våra vänner där nere att vi hoppas att Israel på alla sätt skall vårda sina stora, demokratiska traditioner.

Herr talman! Också i Sverige har vi mött uttryck för främlingshat. Sadana företeelser har oftast okunnighet och bristfällig utbildning som grund. De människor från länder utanför Norden som kommer till Sverige har vanligen sökt sig hit undan svår politisk eller religiös förföljelse i sitt hemland. Jag är övertygad om att de svenskar som får tillfälle att sätta sig in i vad en sådan förföljelse innebär mer än gärna vill erbjuda dessa flyktingar en fristad i vårt land. Omdömet grumlas lätt om vi betraktar flyktingar som grupp. Varje flykting är en individ och förtjänar att mötas och respekteras som en sådan.

Det bör, herr talman, också starkt understrykas att invandrarna som grupp lämnar ett väsentligt, i många fall oundgängligt, bidrag till det svenska samhället, både ekonomiskt och kulturellt.

På flera håll i Europa har vi under senare år också kunnat spåra en spirande antisemitism och fått uppleva våldsaktioner mot judar. Synagogor, judiska skolor och ålderdomshem, restauranger och affärer har utsatts för bombattentat och annan skadegörelse. Vi har ett gemensamt ansvar att med kraft

bekämpa alla tendenser till antisemitism i det svenska samhället och förhindra sådana våldsdåd som jag här har talat om.

Herr talman! Jag har i detta anförande sökt ange inriktningen av en liberal utrikespolitik. Dess grundsten är en fast och konsekvent neutralitet med ett starkt försvar till värn för Sveriges oberoende och frihet. Att söka upprätthålla stabiliteten i Norden ingår som ett väsentligt inslag i en sådan politik, liksom att eftersträva stabila och goda relationer med såväl stormakterna som andra länder. Aktiva insatser för avspänning, nedrustning och fred är naturliga element i en liberal utrikespolitik. Vi kommer aldrig att tveka att påtala brott mot de mänskliga rättigheterna och mot folkrätten. Sveriges liberaler känner en naturlig, ideologisk gemenskap med demokratier i alla delar av världen och vill verka för ett utbyggt, brett samarbete med Norden och Västeuropa. Vi ställer krav på att de länder, däribland Turkiet, som säger sig vilja tillhöra den västeuropeiska gemenskapen själva skall tillämpa demokratis spelregler och respektera mänskliga rättigheter.

Vi vill verka för ekonomisk och social utveckling i de fattiga länderna. Vi är övertygade om att möjligheterna att med svenska biståndsinsatser bidra till detta är störst i de u-länder som nått eller strävar mot demokrati och pluralism och som visar respekt för mänskliga rättigheter. U-hjälpen måste utformas så, att den motverkar skövling av naturresurser och främjar ekologisk balans.

Mot främlingshat, antisemitism och rasism utgör liberalismen ett värn. Genom politisk, kulturell och ekonomisk isolering av Sydafrika vill vi medverka till utplånandet av den skamfläck på jorden som rasistregimen där utgör.

Herr talman! Liberalismen tar strid mot förtryck och ofrihet av alla slag var sådant än förekommer. Vi liberaler vet att vår egen frihet inte är slutligt vunnenn förrän den delas av alla.

Anf. 5 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är i år 40 år sedan andra världskrigets slut. Fyra decennier har förflutit sedan fascismens och nazismens militära makt krossades av de allierade styrkorna 1945. Stora delar av Europa låg i ruiner. Kriget hade kostat 50 miljoner människors liv. Det sovjetiska folket, som fått bringa det största offret, hade ensamt förlorat över 20 miljoner människor i kriget. Vi högtidlighåller i år också minnet av de hundratusentals atombombsoffren i Hiroshima och Nagasaki.

Krigsslutet öppnade nya perspektiv för folkens frihetskamp och framtidsdrömmar. Fred, frihet, återuppbyggnad och välstånd var ledstjärnorna i den nya tid man nu trodde skulle bli verklighet.

Efter kriget ljöd över världen parollen: Aldrig mera krig. Det fanns en ärlig vilja bland människor världen över att aldrig mera låta krigets vanvett bryta ut. Det fanns en stark fredsvilja och längtan efter att låta förnuftet styra umgänget mellan länder och folk.

Men under de snart 40 år som gått sedan krigsslutet 1945 har inte en enda dag varit fri från krig. Vår del av världen har varit förskonad från krig, men

var dag har strider förekommit någonstans på vår jord.

Under de 40 år som gått sedan de första atombombarna fälldes över Japan har det varje timme producerats nya kärnvapen motsvarande två Hiroshimabomber. Och förstörelsekraften i dagens kärnvapenarsenaler motsvarar mer än en miljon Hiroshimabomber.

Det finns i dag kärnvapen i sådana enorma mängder att allt liv på vår planet kan ödeläggas och föra livet hundratals miljoner år tillbaka i tiden. Likväl slösas oupphörligt fler och fler miljarder på mer och mer kärnvapen.

Sedan några veckor tillbaka har återigen de länge nedlagda nedrustningssamtalen mellan USA och Sovjetunionen återupptagits. Det är bra att samtalen kommit i gång igen. Men några snabba eller stora resultat skall vi nog inte vänta oss från Genève-samtalen; något som inte minst framgick när den amerikanske delegationsledaren, mitt under pågående samtal, åkte hem till USA för att tala för Reagans MX-missilprogram inför den förestående omröstningen.

Den som således leder den amerikanska förhandlingsdelegationen vid nedrustningssamtalen i Genève åkte hem för att propagera för ytterligare amerikansk kärnvapenupprustning. Detta säger ju en del om den amerikanska delegationens positioner och ger inte anledning till särskilt stora förhoppningar om genombrott och överenskommelser om kärnvapenedrustning.

Reaganadministrationen gick sent om sidor med på att i Genève-samtalen också inkludera det som i folkmun kommit att kallas Stjärnornas krig, dvs. militariseringen av rymden. Det Stjärnornas krig Reagan lanserat har upprört och oroat människor världen över. Inte bara Sovjetunionen och Warszawapakten har uttryckt oro, utan även en rad av USA:s allierade varnar för en sådan upptrappning av kapprustningen.

Det är angeläget att världsoptionen säger ifrån och stoppar planerna på en militarisering av rymden. Ett Stjärnornas krig skulle inte bara sluka ytterligare hundratals miljarder och ge ny näring åt kapprustningen, utan dessutom befästa och utöka stormakternas militära och politiska dominans. Sverige bör här tillsammans med andra neutrala och alliansfria och kritiska stater beslutsamt verka för ett förbud mot en militarisering av rymden. Vi måste förhindra Reagans och krigsindustrins planer. Vi måste stoppa projektet Stjärnornas krig.

Vårt närområde har blivit alltmer indraget i stormakternas och militäralliansernas militär- och kärnvapenstrategier. Vi ser med oro på militariseringen av Nordeuropa. Till skillnad mot de borgerliga partierna menar vi att Sverige inte kan rusta i kapp med vare sig stormakterna eller militärallianserna.

Vi ser också med oro på att regeringen givit efter för de borgerliga kraven på ökade militärutgifter, eftersom det är en falsk och farlig illusion att tro att fler och fler miljarder enbart till militären skulle ge oss mer och mer säkerhet.

Säkerhetspolitiken måste, enligt vår mening, främst vila på en framsynt utrikes- och en konsekvent fredspolitik. Den gamla och i dag förlegade tilltron till militära rustningar måste avlösas av ett bredare synsätt på säkerhetspolitik och svenska säkerhetsintressen. Så måste vi t. ex. fästa ökad

uppmärksamhet vid nedrustningsarbetet. Vi måste också ta ökad hänsyn till vårt lands självförsörjning och oberoende.

Därför ser vi med stor oro på den amerikanska embargopolitiken, dvs. att USA och amerikanska företag inte bara förbjuder svenska företag att exportera vissa varor till exempelvis de socialistiska staterna och därmed inlemmar Sverige i det amerikanska handelskriget, utan också att vårt lands oberoende och suveränitet kan undergrävas härav.

Det är bra att den svenska regeringen har uppmärksammat detta och äntligen börjat reagera. Tanken att inbjuda till en internationell konferens här i Stockholm om handelspolitik – och då också den amerikanska embargopolitiken – är bra och ett steg i rätt riktning. De borgerliga partierna har hittills varit skrämmande tysta om den amerikanska inblandningen i vår handelspolitik och det hot denna utgör mot vår neutralitet och suveränitet.

Och man kan undra vad denna tystnad beror på. I praktiken innebär den dock att de stillatigande åser hur vårt oberoende försvagas och att vår neutralitetspolitik försvåras.

Jag vill därför uppmana de borgerliga partierna att ge klara besked om sin inställning till den amerikanska embargopolitiken.

Vpk ser positivt, på det hela taget, på regeringens utrikes- och fredspolitik. Vi stödjer regeringens arbete för att inrätta en nordisk kärnvapenfri zon liksom att i Centraleuropa inrätta en från slagfältskärnvapen fri gränzon. Dessa initiativ har alltså vpk:s stöd.

Vpk står bakom och värnar om den svenska alliansfriheten och neutralitetspolitiken. Att den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken är föremål för en bred, saklig och offentlig debatt är utmärkt. Det är bra att partiernas, fredsrelsens och andras åsikter bryts i en fri och öppen debatt. Detta är en tillgång och styrka och bidrar till att stärka den svenska linjen.

Efter att ha sagt detta, måste jag samtidigt konstatera att det finns inslag i debatten som inger oro. Moderaterna säger sig ofta stå bakom den traditionella svenska linjen. Men man har i debatten och här i riksdagen framfört åsikter och förslag som svårligen kan inrymmas i eller förenas med en svensk alliansfrihet och neutralitet. Moderaterna skiljer sig därvidlag från de andra partierna och från folkflertalets uppfattningar.

Moderaterna intar t. ex. i skilda utrikes-, säkerhets- och fredspolitiska frågor ståndpunkter som är snarlika eller identiska med Reagans och olika NATO-länders. När alla andra partier och alla seriösa fredsforskningsinstitut konstaterar att det i dag råder ett jämviktsläge mellan USA och Sovjetunionen, företräder moderaterna Reagans propagandistiska uppfattningar. Moderaterna har också ensamma gått emot frysningskravet och avstod t. ex. som enda parti från att stödja kyrkornas namninsamling.

Moderaterna har också på ett närmast systematiskt sätt bedrivit en kampanj mot regeringen och i praktiken mot den neutrala och alliansfria linjen. Men i stället för att öppet redovisa sina ståndpunkter och bedriva en sakdebatt har man ägnat sig åt att skapa den ena affären efter den andra. Det finns i dag, trots Carl Bildts inlägg, starka och välgrundade tvivel på moderaternas stöd för den svenska linjen.

Herr talman! Den sovjetiska inmarschen i Afghanistan är ett övergrepp mot den internationella folkrätten och FN-stadgan. Den är ett övergrepp mot en liten och tidigare neutral och alliansfri stat. Vpk kräver att alla sovjetiska trupper dras bort ifrån Afghanistan – och att all utländsk inblandning i landets inre angelägenheter upphör.

Vpk ser positivt på de försök till en fredlig lösning som görs av FN och FN:s generalsekreterare. Vi menar att regeringen och den svenska FN-delegationen bör understödja FN:s ansträngningar.

I fem år har nu striderna i landet pågått, och civilbefolkningen har drabbats mycket hårt. Människor har fallit offer för striderna, byar och samhällen har bombats och lagts i ruiner.

Afghanistan är ett underutvecklat land. Den sovjetiska inmarschen och det pågående inbördeskriget inte bara försvårar den önskvärda och nödvändiga samhällsliga utvecklingen utan tillfogar dessutom landet än större problem.

Vpk står som undertecknare av en fempartimotion vid detta riksmöte om ökat stöd till Afghanistan. Vi vill att den svenska humanitära hjälpen till civilbefolkningen ökas. Vi vill också att regeringen och den svenska FN-delegationen verkar för att FN, Röda korset och andra internationella hjälporgan ges möjligheter att bistå civilbefolkningen i Afghanistan med humanitär hjälp.

Herr talman! Miljoner och åter miljoner barn i tredje världen – men också i USA – tvingas ut i hårt arbete, 10–15 timmar per dag. De multinationella företagen utnyttjar detta för att berika sig. De multinationella företagen exploaterar tredje världens naturrikedomar.

De multinationella kemiföretagen sprider död och förintelse i tredje världens länder. Alla medel är för imperialisterna tillåtna för att berika sig och för att förse de kapitalistiska länderna med begärliga råvaror och billig arbetskraft. I den västliga världen förbjudna läkemedel liksom förbjudna bekämpningsmedel sprids till u-länderna av dessa skrupelfria imperialister.

Bhopal i Indien är ett exempel. De 400 lantarbetarna i Botswana som dödades av dricksvatten som förgiftats av ett amerikanskt multinationellt kemibolag är ett annat. Man använde alltså ett bekämpningsmedel som förbjudits i den rika kapitalistiska världen.

Vpk har föreslagit att Sverige tar initiativ till en internationell undersökningskommission för att undersöka och kartlägga de multinationella läkemedels- och kemijättarnas verksamhet i tredje världen. Vi har vidare föreslagit att Sverige tillsammans med ILO hjälper u-länder att bygga upp en effektiv arbetarskyddsorganisation, vilket i dag saknas i de flesta u-länder. Detta skulle vara ett steg för att förhindra den fasansfulla verksamhet nämnda företag håller på med i tredje världen. Men inget av de borgerliga partierna, vars representanter nu från denna talarstol hycklar om fattigdomen och eländet i tredje världen, har ställt upp på sådana enkla krav som vi har fört fram i riksdagen.

Herr talman! I Centralamerika upprätthålls brutala militärdiktaturer med USA:s benägna hjälp. Honduras och El Salvador är några exempel där

regimer, de må kalla sig civila, men är helt beroende av sina generaler, på ett brutalt sätt håller tillbaka de folkliga kraven på demokrati och nationellt oberoende. Nicaragua, som kastat av sig en blodig diktator, utsätts nu för de mest hänsynslösa attacker från Somozas tidigare knektar. De har sin bas i Honduras. De utrustas militärt och ekonomiskt av USA. USA ställer upp med s. k. rådgivare. Detta möjliggör att de kan sprida död och förstörelse i Nicaragua. USA:s president hyllar dessa banditer och kallar dem för "frihetskämpar".

Trots dessa svåra förhållanden genomförde Nicaragua demokratiska val till parlament och presidentämbete. USA kräver nu att valen skall göras om av den anledningen att högerpartierna i Nicaragua inte fick tillräckligt röststöd av de nicaraguanska väljarna. Moderaterna här hemma kommer nu också och traskar patrull med Reagan och sätter upp sina skolmästaraktiga pekfinger mot Nicaragua. En berättigad fråga är: Vilka är det som förhindrar en fortsatt demokratiseringsprocess i Nicaragua? Den frågan borde moderaterna svara på från denna talarstol i dag.

Sverige måste med all kraft i internationella sammanhang avslöja USA:s cyniska spel mot Nicaragua och mot det salvadoranska folket.

I Chile fortsätter Pinochetjuntan sin brutala militärdiktatur. Även här får denna fascistjunta stöd och uppmuntran från USA. Chile har begärliga råvaror som exploateras av de amerikanska multinationella företagen. Dessa får där tillgång till billig arbetskraft. Den säkraste garantin för USA, för fortsatt plundring av chilenska folkets naturresurser, är att hålla Pinochetjuntan kvar vid makten.

Herr talman! I Sydafrika utövar apartheidregimen sitt omänskliga system. Miljoner och åter miljoner svarta hålls i slaveri och mänsklig förnedring. Det kommer ständigt nya Soweto-motsvarigheter – nu senast Uitenhage. Rassistregimens lagar är sådana att har du inte rätt hudfärg, då talar apartheidsystemets gevär och kulsprutor. Vad gör omvärlden? Vad kan vi bidra med för att apartheidsystemet en gång för alla försvinner från jordens yta? Många länder, inte minst Sverige, ger betydande humanitärt bistånd till ANC i Sydafrika och SWAPO i Namibia. Detta noteras också med stor tacksamhet. Behovet av humanitära insatser är stora, och Sverige bör öka dessa.

Men, herr talman, de som lider under apartheidsystemet förstår inte hur förklaringar om mänskliga fri- och rättigheter, förklaringar om solidaritet med fattiga och förtryckta, går ihop med att låta privata företags verksamhet i Sydafrika bidra till att förlänga detta omänskliga systems existens. Det gäller i synnerhet de amerikanska multinationella företagen, men också de svenska multinationella företagen i Sydafrika. Än en gång överflyglar USA:s behov av råvaror samt billig arbetskraft och dess behov av att utvidga sina råvarumarknader parollen om mänskliga fri- och rättigheter.

Argumenten i vårt land mot en total ekonomisk bojkott av Sydafrika är inte minst från moderater och övriga borgerliga partier, men också från regeringen, att svenska företag skall vara kvar i Sydafrika för att övervintra; de mest cyniska argumenten är att de svarta måste ha arbete. Borde inte de svartas uppfattning få gälla? Borde inte de senaste dagarnas händelser i

Sydafrika resultera i ett ställningstagande från svensk sida om en total ekonomisk bojkott av apartheidregimen? Jag kan ställa den frågan till utrikesministern men också till Bengt Westerberg.

Ta era pengar och stick, den uppmaningen riktades till de svenska företagen för inte så länge sedan från den fängslade ANC-ledaren Nelson Mandelas hustru. Sverige kan gå i spetsen för en total bojkott av Sydafrika – därmed förkortar vi rasisternas brutala maktutövning.

Viktigt för apartheidregimens fall är också att Angola, Moçambique, Zimbabwe, Zambia, Tanzania, Lesotho och Botswana då kan få använda de knappa resurserna för att utveckla resp. länder. Det innebär också att hela södra Afrika kan utgöra en viktig del av världen när det gäller fred och framåtskridande.

Herr talman! Vad jag sagt om vad som händer i Sydafrika, i Centralamerika och i Latinamerika gäller i princip imperialism över hela världen, och då i synnerhet USA-imperialismen. Det är ett världsomspännande ekonomiskt system för utplundring och världsherravälde.

Solidaritet med folken i tredje världen kräver inte minst från Europas arbetarrörelse en aktiv kamp mot den imperialistiska utplundringsspolitiken. Därmed ger vi ett solidariskt bidrag till en internationell solidaritet, mot imperialism och för den nationella självbestämmanderättens princip.

För vpk innebär internationell solidaritet i handling att den svenska arbetarrörelsen gör gemensam sak med de utplundrade och utsugna människorna i tredje världen.

Anf. 6 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den hittillsvarande delen av utrikesdebatten är innehållsmässigt lik de föregående utrikesdebatterna under den nuvarande regeringens verksamhetstid. Oppositionspartiernas talesmän har i allt väsentligt anslutit sig till huvudlinjerna i regeringens utrikespolitik såsom den i dag har presenterats för riksdagen. I den bild som oppositionspartiernas talesmän har tecknat återfinns undantag egentligen bara i Bengt Westerbergs anförande, och till det skall jag senare be att få återkomma. I övrigt präglas inläggen här i debatten av att de skilda talarna valt att lägga tyngdpunkten vid olika moment i vår utrikespolitik, och det kan väl vara mycket lämpligt, eftersom man därmed för omvärlden uppvisar bredden i de svenska ställningstagandena till olika internationella frågor.

Till Carl Bildts inlägg vill jag nöja mig med att göra den kommentaren, att när regeringen i sin deklaration säger att Sverige inte kan isolera sig i befäst avskildhet menas därmed – vilket väl också bör framgå av sammanhanget – att vi anser att ett aktivt svenskt deltagande i arbetet för nedrustning är en väsentlig åtgärd för att öka vår säkerhet.

I övrigt skall jag inte uppehålla mig närmare vid Carl Bildts anförande, vilket över lag innehåller försonliga ordalag som jag noterar. Där finns formuleringar som möjligen skulle kunna föranleda frågor, t. ex. påståendet att de ubåtsoperationer som förekommit under 1984 vad beträffar mönster och teknik svårligen kan ha förändrats i förhållande till tidigare år. Om Carl

Bildt menar att det finns något att förtydliga på den punkten, kan det ha sitt intresse.

När Carl Bildt i fortsättningen av sitt inlägg säger att vår säkerhetspolitik aldrig får formos med huvudet i sanden, utgår jag ifrån att det är en truism och inte riktar sig till någon särskild utan är en utfyllnad i anförandet som jag inte har anledning att fästa särskild uppmärksamhet vid.

Även Sture Korpås anförande präglas av en med regeringens i allt väsentligt överensstämmande uppfattning när det gäller utrikespolitiken. Sture Korpås nämner särskilt betydelsen av det nordiska samarbetet, och det har jag också gjort i den deklaration som jag föredragit. Men när Sture Korpås talar om att de nordiska länderna på något sätt bör inrätta ett gemensamt organ för studier av det militärpolitiska läget är jag inte beredd att följa honom i spåren. Det är självklart att de nordiska länderna, som har valt olika säkerhetspolitiska alternativ, också utbyter många synpunkter på hur de bedömer det allmänna militära läget i Norden. Det är en överläggningsspunkt vid de återkommande utrikesministermötena, och ett nytt sådant möte kommer att hållas nu om fredag. Naturligtvis bedrivs det också fullt öppet studier av förhållandena i det nordiska området. Men allting som kan tyda på någon form av gemensamt militärt uppträdande av å ena sidan Sverige och å andra sidan paktanslutna stater måste vi avstå från av lätt insedda skäl. Jag är heller inte säker på att det är detta som Sture Korpås har menat.

I Bengt Westerbergs anförande tas frågan om Sydafrikadispenserna upp. Bengt Westerberg undrar varför de senaste besluten om dispens inte har anmälts för utrikesnämnden.

Såvitt jag vet har det också tidigare förekommit att dispensärenden inte föredragits i utrikesnämnden. Nu önskade regeringen avgöra de här aktuella ärendena enligt den gamla lagen, innan den nya lagen, som riksdagen nyligen beslutat om, träder i kraft. Det ikraftträdandet kommer att ske den 1 april. Vi ansåg att den praxis som tidigare har gällt gav oss vägledning att fatta besluten utan hörande av utrikesnämnden. En skärpning av restriktionerna har emellertid företagits, bl. a. genom att det blir en mindre volym än vad de sökande ursprungligen hade tänkt sig.

Efter den 1 april kommer en särskild nämnd med parlamentarisk representation att granska dispensärenden. Syftet är att möjliggöra snabbare beslut genom att man inte behöver vänta till dess att det passar med utrikesnämndens sammanträden.

Herr talman! Självfallet är det de ord som fälls i kammaren som gäller. Jag begär inte att Bengt Westerberg ordagrant skall läsa upp det manuskript som han har delat ut. Men Bengt Westerberg höll, från en skriven text som här delades ut, ett anförande med idel fromma betraktelser över regeringens utrikespolitik och sköt sedan plötsligt, i denna sövande text, in en mening om att han inte har förtroende för utrikesministern och att detta skulle bygga på vissa omständigheter som inte närmare angavs men som sades vara så många att de inte behövde klargöras. Jag anser att detta drar ned nivån på utrikesdebatten och är en form av ryktesspridning. För att Bengt Westerberg

skall få uppehålla sig på den nivå som han tycker är intressant vill jag inbjuda honom att förklara vad han menar, i stället för att här i kammaren framträda med dessa påståenden i förstulna ordalag.

Anf. 7 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag har förstått att vi här får debattera huller om buller. Det kan vara en intressant innovation.

Utrikesministern inledde med att notera att det i huvuddelen av de frågor som täcks av utrikesdeklarationen finns en ganska bred samsyn. Det är en tolkning som jag inte har anledning att rikta några erinringar emot. Det är mot denna bakgrund som vi nu för debatten om ett antal punkter.

Jag fäste uppmärksamheten på den formulering på deklarationens första sida där det står att vi inte kan "söka säkerhet i befäst avskildhet". Jag påpekade att denna formulering – som vi väl får hänföra till kategorin slarviga sådana – kan tydas som att den riktar sig mot kärnan i vår neutralitetsdoktrin. Nu säger utrikesministern att den inte skall tolkas så. Det trodde jag inte heller, men jag ville framhålla att slarviga formuleringar inte har någon plats i en utrikesdeklaration.

Om det hade stått att vi inte *enbart* kan söka vår säkerhet i befäst avskildhet hade det självfallet varit alldeles korrekt. Men när detta lilla "enbart" har fallit bort, kan det uppfattas som en negation av det som är kvintessensen i vår neutralitetssträvan. Det kan inte vara utrikesministrernas, och definitivt inte regeringens, mening. Det är bra att detta blev klargjort.

Utrikesministern tog upp den formulering som jag hade i mitt anförande angående de ubåtskränkningar som har ägt rum också under 1984. Jag sade att jag har svårt att se att dessa kränkningar till mönster och teknik i något väsentligt hänseende skiljer sig från dem som vi har observerat under tidigare år. Det tycker jag är en tillräckligt klargörande formulering.

Att utrikesministern väljer att ta upp denna formulering måste tyda på att han på denna punkt möjligtvis har en avvikande bedömning. I den mån så är fallet skulle det vara intressant att under det kommande replikskiftet få en redovisning av i vilka avseenden utrikesministrernas bedömning avviker från min. Om utrikesministern inte har någon avvikande bedömning, kan det inte vara fel att den åsikt som jag här har framfört uttalas.

Utrikesministern valde också att beröra min formulering om att säkerhetspolitiken inte får formas med huvudet i sanden. Självfallet. Lennart Bodström, är denna formulering en truism. Vi måste se verkligheten sådan den är, även om verkligheten borde vara på ett annat sätt, även om vi uppfattar den verklighet som vi ser som annorlunda än den vi vill se och även om den kanske t. o. m. stör våra cirklar, begränsar vår handlingsfrihet, eller vilket uttryck man nu väljer.

För fem eller tio år sedan hade det varit en truism att vår säkerhetspolitik inte får formas med huvudet i sanden. Låt oss hoppas att det är det även i dag. Självfallet står inte formuleringen där för att – som utrikesministern säger – vara utfyllnad i ett tal som skall hållas på en noga avmätt tid, utan det finns skäl till att den står där. Måhända kan vi lämna saken med det.

Jag noterade att utrikesministern inte nämnde den fråga som både jag själv inledningsvis och senare även Bengt Westerberg tog upp, nämligen de formuleringar som i årets regeringsförklaring finns angående Mellersta Östern.

I fjolårets förklaring sade regeringen utan tvivel rakt ut, direkt, att vi krävde ett erkännande av Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser. I dag finns detta krav med endast indirekt. Att gå från direkt till indirekt form är en nyansförskjutning, som inte är utan betydelse.

Det hade också varit på sin plats med några uppskattande ord om de framsteg som har gjorts, om det som har sagts från Husseins och Mubaraks sida. När det nu inte finns några sådana i deklarationen, utan regeringen i stället – med en tydlighet som jag inte tror har förekommit tidigare – säger att PLO måste delta på likaberättigad basis kan detta tolkas som ett ställningstagande mot den process som för närvarande pågår. Det handlar alltså om att en gemensam jordansk-palestinsk delegation skall inleda förhandlingar. Och vi fick häromdagen beskedet att USA, efter Mubaraks besök i Washington, kommer att ta emot en gemensam jordansk-palestinsk delegation. Detta är framsteg, betydelsefulla sådana. Också på den israeliska sidan har det gjorts viktiga framsteg.

I detta läge är det synd att den svenska politiken vrids i en riktning som kan uppfattas som att vi håller distans till de moderata arabstater som nu har gjort vissa antydningar om att öppna en dialog med Israel och i stället väljer att med stor kraft ställa oss på de hårda, oförsonliga arabstaternas och PLO:s sida.

Här finns nyansförskjutningar som vi har all anledning att kritisera. Det var egendomligt att utrikesministern inte tog tillfället i akt att skapa den klarhet i regeringens politik som krävs.

Anf. 8 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Jag tar tacksamt vara på tillfället att klarlägga vad jag sade i mitt huvudanförande beträffande svårigheterna att inom de olika nordiska länderna få en klar uppfattning om Nordens gemensamma strategiska läge i den militärpolitiska situation som vi nu befinner oss i. Jag antar att vi kan utgå från att kunskap är angelägen, och nu får vi kunskapen från olika håll, som regel från stormaktskällor. Det måste vara en gemensam strävan – jag hoppas att vi är överens om det – att minska spänningen i det nordiska området, framför allt om vi finner att spänning har uppstått beroende på oklarheter eller okunnighet om den faktiska situationen.

I mitt anförande talade jag självfallet inte om något militärt samarbete, utan jag sade att regeringarna borde undersöka möjligheterna att gemensamt ta fram grundmaterial för att bedöma det militärpolitiska läget. Jag påpekade att eftersom varje regering naturligtvis självständigt drar sina slutsatser av materialet – det är alltså inte fråga om någon gemensam slutsats – kan ett samarbete för att ta fram grundmaterial inte stå i strid med ländernas val av lösningar för sin säkerhetspolitik.

När vi har arbetat med frågan om en nordisk kärnvapenfri zon har vår

avsikt varit att minska riskerna för kärnvapenkrig i Norden och därmed minska riskerna för spänning över huvud taget. Då har vi inte ryggat tillbaka därför att de nordiska länderna har valt olika lösningar för sin säkerhetspolitik. I detta fall föreställer jag mig att man undersöker möjligheterna och att det i så fall kan läggas ut som en forskningsuppgift. Att olika länder i olika block använder t. ex. det svenskbaseerade SIPRI:s utomordentliga material för sina olika bedömningar gör ju inte att det internationella samarbetet kring SIPRI är ett militärt samarbete.

Anf. 9 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag beklagar att den utskrift av mitt anförande som har delats ut har varit så sövande att utrikesministern inte har kommit längre än två och en halv sida innan han har somnat. Längst ner på s. 3 i texten står precis de rader som jag läste upp från talarstolen, där gjorde jag inte något tillägg. Vad det nu har med saken att göra – jag har naturligtvis rätt att göra de tillägg som jag önskar. På några andra punkter gjorde jag tillägg därför att jag fann det berättigat.

De rader vi diskuterar kunde utrikesministern ta del av på förhand, de fanns med i det utdelade manuskriptet. Utrikesministern kanske har någon piggare medarbetare som kan läsa texterna, så att vi undviker denna typ av missförstånd.

Får jag understryka det som Carl Bildt sade angående PLO. Jag tycker att det är angeläget att utrikesministern i utrikesdebatten förklarar varför regeringen i just detta känsliga läge har valt att nyansera det som tidigare har varit regeringens linje.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp den fråga som jag ställde till utrikesministern, och som jag fick svar på, som gäller dispenser enligt lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika. Det är riktigt, som utrikesministern antyder, att det tidigare har förekommit att ärenden har behandlats av regeringen utan att de först har diskuterats i utrikesnämnden. Jag vill påminna mig att det bl. a. förekom 1981. Detta kritiserades då mycket starkt från socialdemokratiskt håll. Den dåvarande utrikesministern Ola Ullsten instämde i kritiken och sade att det var berättigat att denna typ av ärenden skulle tas upp i utrikesnämnden.

Sedan dess har ärendena enligt praxis behandlats i utrikesnämnden, och det är mot denna praxis som regeringen nu har brutit. Det är alltså första gången sedan socialdemokraterna i oppositionsställning riktade stark kritik mot att regeringen utan föregående beredning beslutade i sådana här ärenden som det har förekommit.

Jag tycker att utrikesministerns motivering är något krystad, när han säger att det var så viktigt att fatta detta beslut snabbt därför att det skulle ske enligt den gamla lagen. Jag måste fråga utrikesministern: Vad hade det gjort om detta beslut hade fattats enligt den nya lagen? Är det utrikesministerns bedömning att den nya lagen hade gjort det svårare att ge dispenser? Eller är det någonting annat som gör att det känns angeläget att fatta detta beslut så snabbt som möjligt?

Mittenregeringen visade 1982 hur man kunde använda lagen, genom att säga nej till ett par ansökningar om undantag från investeringsförbudet. Som jag nämnde tidigare biföll emellertid den socialdemokratiska regeringen 1983 ett förslag om att investeringar skulle få göras, och det har man gjort även denna gång.

Jag kan upplysa utrikesministern om att det redan med stöd av den gamla lagen hade varit fullt möjligt för regeringen att säga nej till dessa ansökningar från de svenska företagen. Därför är det mycket svårt att över huvud taget förstå varför skillnaderna mellan den nya och den gamla lagen åberopas som ett skäl i sammanhanget. Jag konstaterar att utrikesministern inte har lämnat någon godtagbar förklaring till att regeringen denna gång har brutit mot tidigare praxis.

Anf. 10 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till samtliga tre borgerliga partier, och jag kommer inte att ge mig förrän jag får svar av dem. Det gäller embargopolitiken. Vi är ju överens – det säger alla fem partierna här – om att alliansfrihet och neutralitetspolitik måste drivas med fasthet och konsekvens. Vi ställer oss också bakom regeringens deklARATIONER. Jag tror att det var Carl Bildt som sade att vi inte skall bli beroende av någon av stormakterna, och det kan jag skriva under på. Men då kommer jag till följande.

När det gäller import av varor från USA ställer USA långtgående krav på svenska företag, skolor och sjukhus. Svenska företag, skolor och sjukhus som skall importera s. k. strategiska varor – det är ett vitt begrepp enligt amerikansk bedömning – får skriva under en försäkran, som innehåller följande:

1. Att inte vidareexportera USA-varor från Sverige utan godkännande i förväg från USA:s handelsdepartement.
2. Att sälja vidare bara till pålitliga firmor som är kända som slutanvändare; att sälja vidare bara till andra handlare som såvitt vi vet säljer enbart till pålitliga firmor som är kända som slutanvändare.
3. Att samarbeta fullt ut när helst vi får oss förelagt att stå för information om hur USA-varor som godkänts för export till Sverige disponerats.

I ett kompendium om USA:s exportbestämmelser skriver utlandschefen vid Stockholms handelskammare Tell Hermanson följande. Lyssna nu, Carl Bildt, Bengt Westerberg, Sture Korpås och kanske även utrikesministern!

”Försäkran innehåller också en förbindelse om samarbete för att utröna vart varor tagit vägen. Ett företag som undertecknat detta får anses ha godkänt att revision och kontroll från amerikansk sida får göras inom företaget.”

Vad är detta, om icke en mycket grov inblandning i Sveriges inre angelägenheter från en stormakts sida?

Jag trodde att liberal politik innebar att rön inom teknik och vetenskap skulle delges alla länders folk. Både moderaterna och folkpartiet påstår sig i dag vara liberala och att föra en liberal politik. Vad säger ni om det här? Står detta i överensstämmelse med principerna om folkens självbestämmande

och suveränitet? Jag anser att ni måste säga hur ni förhåller er till denna grova inblandning från en stormakts sida i svenska inre angelägenheter. Jag väntar med spänning på ett svar.

Bengt Westerbergs inlägg om Sydafrika kan jag ställa upp på. Men de senaste händelserna, som Bengt Westerberg, jag och alla andra reagerar emot – Uitenhage, fängslandet av biskopar och de förtrycktas ledare – borde väl ändå få oss att nu äntligen ta ett initiativ och ställa krav på en total svensk ekonomisk bojkott av Sydafrika. Det är ju detta som den överväldigande majoriteten av de svarta i Sydafrika enträget ber oss om. Är det inte tid att ställa det kravet nu? Därmed kan vi ändå ge ett litet litet bidrag till att förkorta tiden för denna för oss alla så förhatliga apartheidregimen i Sydafrika.

Anf. 11 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Först får vi höra att regeringens deklaration innehåller en mängd uppräknningar av olika ämnen. Efter att ha fällt uttalanden av den innebörden säger man att det ändå fattas vissa saker; uttalanden som gjordes förra året återfinns nu inte i exakt samma form som vid det tillfället. Det är möjligt att våra önskemål om variation och förnyelse varit för långtgående, men ett faktum är att om det bara är fråga om att slå fast Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser, så är det också uttryckligen angivet i den här deklarationen – låt vara att ordalagen är delvis andra än tidigare år.

Här anges också säkerhetsrådets betydelsefulla resolutioner 242 och 338. Det är resolutioner som vi alltid räknar upp för att markera en rad ståndpunkter som vi finner betydelsefulla.

De förhandlingar mellan olika intresserade parter i Mellanösternkonflikten som Carl Bildt talar om är också jag beredd att tillmäta betydelse, även om de inte uttryckligen nämns i deklarationen. Samtidigt vill jag erinra om att hur tillfredsställd man än är över att kontakter skapas, har vi bakom oss många förhoppningar som slagit fel.

Till Sture Korpås vill jag säga att jag tycker att hans klargöranden är värdefulla. Om det gäller den mer begränsade kontakt som han talar om är kontaktvägarna förmodligen redan öppna. Och om forskare vill samarbeta, får de gärna göra det. Den forskningen avser emellertid inte regeringen att styra.

Och så till Bengt Westerberg. Bengt Westerberg frågar varför vissa Sydafrikadispenser inte föredragits i utrikesnämnden. Skälet är att ansökan ingavs under den tid då den gamla lagen gällde. Vi ansåg att ansökan borde behandlas under den tid som lagen hade fortsatt giltighet. Under den tidrymden sammanträdde inte utrikesnämnden. Det beslut som fattades innebär dock att man tagit hänsyn till riksdagens ställningstaganden och till tidigare beslut som godkänts av utrikesnämnden.

Men jag skulle gärna vilja fråga Bengt Westerberg om det inte vore skäl att vända sig till den tilltänkta koalitionspartnern i en eventuell trepartiregering, moderata samlingspartiet. Det är en samarbetspartner som inte har tänkt sig att det skall existera ett investeringsförbud över huvud taget när det gäller

Sydafrika. Det kunde vara av intresse för de svenska väljarna, av vilka åtminstone en del fäster avseende vid denna fråga vid deras val mellan olika partier, att få veta om det är den linje som vårt parti företräder eller den mer oklara linje som de tilltänkta koalitionsparterna har som skulle bli följd vid en eventuell regeringsväxling.

Jag beklagar att jag inte observerade att, vad jag kallar, tre förstuckna rader återfinns i den utdelade texten till Bengt Westerbergs anförande. Men det ändrar inte sakfrågan, Bengt Westerberg. Det finns två debatter om utrikespolitiken i detta land – en debatt som förs i denna kammare och som präglas av en saklighet, som vi hört många exempel på här, och en annan debatt, byggd på rykten och alla möjliga föreställningar, som förs utanför riksdagen. Det är värdefullt att man håller isär de två sakerna. Men Bengt Westerberg "gifter ihop" dem i sitt anförande. Jag vill fortfarande påstå att även om raderna finns här, så är det förstucket. Om Bengt Westerberg inte närmare anger vad han syftar på vill jag påstå att i denna utrikesdebatt Bengt Westerbergs insats delvis bestått i ryktesspridning.

Anf. 12 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag kan i alla fall inleda med att säga att jag förstår vad Bengt Westerberg syftar på. Jag anser att det är ganska klart vad han åsyftar.

Därefter kort till Bertil Måbrink, som ställde frågor. Jag tycker att frågor kräver svar. Han frågar om vår inställning till embargopolitiken. Det handlar då om den amerikanska embargopolitiken gentemot Sovjetunionen. Moderata samlingspartiets inställning till embargopolitik är kristallklar. Vi tror inte på embargopolitik som princip. Vi ser inga historiska exempel på att isolerings- och embargopolitik har förändrat en nations uppträdande. Vi finner det också absolut oförenligt med Sveriges ställning som nation att delta i någon embargopolitik av vilket slag det än månne vara – med undantag för det som möjligtvis skulle kunna beslutas av Förenta nationernas säkerhetsråd.

En delvis annan sak är att stater ibland vill skydda sin strategiska teknologi. Detta skydd av den strategiska teknologin åstadkoms bl. a. genom att man begär slutanvändarintyg av olika slag när man exporterar denna teknik till andra länder för att se till att den inte hamnar i länder där det alls icke var avsikten att den skulle hamna. Sverige tillämpar ett sådant system när det gäller hela vår vapenexport. Vi begär slutanvändarintyg. Vi har en så långt utbyggd kontroll som vi kan ha för att den teknik på detta område som vi exporterar exempelvis till Norge, Schweiz, Österrike eller Jugoslavien inte hamnar i orätta händer – i länder som vi inte vill exportera till. Amerikanarna har en mer utsträckt tillämpning av sin strategiska kontrollfunktion, och den leder ibland till problem. Men vår principiella inställning är alldeles klar.

Det som skiljer Bertil Måbrink och oss är väl att medan vi är emot alla bojkotter och alla embargon, är han bara emot dem som riktar sig mot Sovjetunionen. Han slutade ju sitt tal i en flammande appell för andra typer av bojkotter.

Detta för mig över till utrikesministerns fråga, egentligen riktad till Bengt

Westerberg, om vad som skulle hända under en borgerlig regering. Vi har vår principiella syn på bojkotter, folkpartiet, centern och socialdemokraterna en delvis annan när det gäller inställningen till Sydafrika. Vi moderater fogar oss i riksdagsbeslut. Detta är ingen hemlighet. Vi tycker också att det är väsentligt att man följer handlägningspraxis när det gäller dessa riksdagsbeslut. I detta ingår självfallet – enligt min mening – att de beslut som skulle bli aktuella skulle föredras i utrikesnämnden på det sätt som hitintills varit praxis.

Så kort om Mellersta Östern. Utrikesministern försökte förklara de förändringar i formuleringar som har skett. Han gjorde det genom att litet lättamt säga att man kanske hade fallit offer för sitt behov av variation och förnyelse i utrikespolitiken. Nu är detta med variation och förnyelse någonting som man i den utrikespolitiska hanteringen skall sköta med viss varsamhet. Det kan finnas anledning till varsamhet även på andra områden. Men speciellt när det gäller formuleringar i känsliga ämnen borde utrikesministern vara medveten om att man bör vara försiktig med strävan efter förändringar för förändringarnas egen skull. Är det så att vi tydligt skrivit i flera utrikesdeklarationer att vi kräver att grannstaterna erkänner Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser, då är det en nyansförskjutning när man bara tar upp det indirekta kravet i den utrikespolitiska deklaration som nu ligger framför oss. Det är möjligt att detta är ännu en mera slarvig formulering och att vi skall hänföra det till behovet av variation och förnyelse. Men i så fall kan det vara angeläget att det bringas klarhet i regeringens inställning. Jag tycker att det vore bra om utrikesministern från denna talarstol klart uttalade kravet även på PLO att så snart som möjligt erkänna de resolutioner som nämnts och Israels rätt att existera.

Så allra sist till den fråga som utrikesministern tog upp i sin första replik gentemot mig, nämligen mönstret i ubåtskränkningarna. Jag vill svara genom att säga att det jag har sagt är korrekt. Det skulle vara intressant om utrikesministern, för den händelse han har en annan bedömning än den jag redovisade, redovisade sin bedömning här. Han valde att inte ta upp det, varför jag har svårt att tolka det på annat sätt än att utrikesministern i alla fall inte har någon avvikande bedömning från den som jag redovisade i mitt anförande. För det har jag ingen anledning att uttrycka annat än viss tillfredsställelse.

Anf. 13 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Får jag återkomma till frågan om de förstuckna raderna, som utrikesministern uttryckte det, i mitt anförande. Jag tror inte att det finns någon i kammaren, mer än möjligen utrikesministern, som inte förstår vad jag syftade på. För en dryg månad sedan försiggick en debatt här i riksdagen, och i samband med den debatten väcktes en misstroendeförklaring. Efter några dagar ägde en misstroendeomröstning rum. Utrikesministern känner väl till de motiv som vi åberopade för vårt yrkande och för vårt röstande i diskussionen. Jag har ingen anledning att nu upprepa dem.

Låt mig bara konstatera att det, efter det att debatten i riksdagen ägde

rum, har framkommit att utrikesministern inte bara vid den då berörda middagen med journalister utan även i samband med andra middagar gett uttryck för liknande åsikter. Man kan naturligtvis - jag förstår att det är vad utrikesministern begär av oss - tolka detta så att i stort sett alla journalister har kommit överens om något slags konspiration riktad mot utrikesministern. Jag för min del uppfattar inte denna tolkning som rimlig, utan den tolkning vi gjorde i samband med debatten i början av februari tycker jag fortfarande är den enda rimliga. Det var bakgrunden till den förstuckna formuleringen i mitt anförande.

Får jag säga till Bertil Måbrink att vi som liberaler naturligtvis inte har någonting alls till övers för den embargopolitik som den amerikanska regeringen bedriver. Den innebär ett avsteg från den frihandelspolitik som vi i princip ansluter oss till och i alla sammanhang hävdar i den aktuella diskussionen.

Vad gäller Bertil Måbrinks andra fråga får jag säga att den Sydafrikalag som antogs under folkpartiregeringen 1979 klart uttalade att dispensförfarandet avsågs gälla bara under en begränsad tid, i förhoppningen om att man under denna tid skulle få en mera gynnsam utveckling i Sydafrika än man dittills haft. Några sådana tecken har vi emellertid ännu inte sett, och det påverkar självfallet vår bedömning av när sådana dispenser bör ges.

Vi uttalade mycket stark kritik mot den dispens som regeringen medgav 1983, och vi är kritiska mot de dispenser som regeringen nu har medgivit. Hade vi fått tillfälle att framföra denna kritik vid ett sammanträde i utrikesnämnden så hade vi självfallet gjort det, men genom regeringens nya praxis på det här området fick vi inte möjlighet att framföra våra synpunkter där, och därför har jag valt att i stället göra det i dagens debatt.

Lennart Bodström hänvisade till att utrikesnämnden inte hade något sammanträde. Detta är ett mycket svagt skäl, eftersom regeringen har alla möjligheter att sammankalla utrikesnämnden om man vill diskutera någonting i nämnden. I en fråga av så stor betydelse som den här, som dessutom har varit politiskt känslig och kontroversiell i olika sammanhang, hade det naturligtvis varit motiverat att sammankalla utrikesnämnden. Man kan inte peka på att utrikesnämnden hade ett inplanerat sammanträde betydligt senare och påstå att det inte fanns möjlighet att diskutera saken. Det är verkligen bara undanflykter från utrikesministerns sida.

Detsamma gäller naturligtvis försöken att i stället ta upp en debatt om moderata samlingspartiets ställningstagande, för att på det sättet dölja den klantighet - om ordet tillåts från talarstolen - som utrikesministern och regeringen har visat i denna fråga. Carl Bildt har klargjort att moderaterna självfallet accepterar lagstiftningen. Någonting annat hade inte heller varit möjligt, eftersom 70-75 % av riksdagen står bakom den.

Jag tycker fortfarande inte att utrikesministern har givit tillnärmelsevis tillfredsställande svar på frågan varför man genomdrev detta beslut utan att först höra utrikesnämnden. Eftersom det här är min sista replik, i varje fall i den här replikomgången, får det bli min slutsats att regeringen på den här

punkten på ett olyckligt sätt har frångått gällande praxis och valt att införa en ny. För detta är regeringen värd klander och kritik.

Anf. 14 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Varken Bengt Westerberg eller Carl Bildt har nu flera repliker. Jag skall därför inte lägga nya kol under brasan. Jag vill bara inkassera att jag har fått ett svar av både Carl Bildt och Bengt Westerberg. Tyvärr måste jag säga att centerpartiet tiger som muren. Skall jag tolka det som att man är för embargopolitiken såsom jag har beskrivit att den bedrivs av USA?

Det här betyder att den internationella konferens om handels- och embargopolitik som skall ske framöver har ett brett stöd av de politiska partierna i riksdagen.

Det finns ändå en liten skillnad mellan Bengt Westerbergs och Carl Bildts svar. Först säger Carl Bildt: Vi är emot embargopolitik. Men i nästa vända tyckte jag mig spåra att han säger att man ändå är för embargopolitik. Jag hoppas att jag har tolkat detta fel och att det inte är så att moderaterna är för embargo mot de länder som USA bestämmer sig för att införa embargo mot.

Men det är skillnad om man inför embargo mot Sydafrika. Även Carl Bildt må erkänna det. Här handlar det ju om en regim som det inte finns någon som helst motsvarighet till i den övriga världen.

En överväldigande majoritet av de sydafrikanska medborgarna ställer det enträgna kravet: Hjälp oss nu, förbjud all ekonomisk verksamhet i Sydafrika! Det är det enda medel som skulle kunna möjliggöra att rasistregimen faller.

Läget nu är sådant att förtrycket och brutaliteten i Sydafrika inte minskar utan i stället ökar och systematiseras, och apartheidssystemet blir än mer sataniskt. Därför tycker vi att det borde vara rimligt med en sådan ekonomisk bojkott. Men utrikesministern har inte sagt något om detta. Borde inte de senaste veckornas händelser i Sydafrika resultera i att vi börjar en total ekonomisk bojkott mot Sydafrika?

Man kryper bakom GATT:s bestämmelser och säger att de skulle omöjliggöra en sådan bojkott. Men de bestämmelserna har väl inte skrivits utifrån ett sådant fasansfullt system som finns i Sydafrika? De kan väl inte ha någonting med detta system att göra? Jag tycker att det argumentet är mycket dåligt.

Men om det är på detta sätt får man väl arbeta intensivt inom GATT för att åstadkomma de ändringar av GATT:s regler som behövs för att möjliggöra en total ekonomisk bojkott.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 15 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag beklagar att jag måste uppta tiden med litet högläsning ur 1984 och 1985 års utrikespolitiska deklamationer.

I 1984 års deklaration skriver regeringen: "Grundvalarna för en lösning av konflikten i Mellanöstern finns i säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338."

I 1985 års deklaration står det: "Säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338 bör utgöra grundvalen för en förhandlingsuppgörelse."

I resolution 242 sägs det att Israel skall ha rätt att leva inom säkra och erkända gränser. Det är väl inte troligt att USA skulle ha godkänt den resolutionen i FN:s säkerhetsråd med mindre än att detta hade funnits inskrivet.

I 1984 års deklaration står det: "Vi anser att dessa resolutioner pekar mot en förhandlingsuppgörelse som innebär ett israeliskt tillbakadragande från de områden som ockuperades 1967 i utbyte mot grannländernas erkännande av Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser."

I 1985 års deklaration heter det: "Enligt vår uppfattning innebär de att Israel skall lämna de territorier som ockuperades 1967 och i stället uppnå fred inom säkra och erkända gränser."

Om vi inte kan bli betraktade som konsekventa i vår utrikespolitik med mindre än att vi årligen åstadkommer identiska ordalydelser i varje enskilt stycke, är det inte lätt att uppfylla kravet på konsekvens.

När det sedan gäller Bengt Westerberg vill jag nämna att det i den allmänpolitiska debatten befanns intressant att skjuta in ett ämne som inte alls hade att göra med regeringens budgetförslag och oppositionspartiernas alternativ till detta.

På grundval av uppgifter som inte på något sätt var bestyrkta ställdes under den allmänpolitiska debatten den 6 februari ett yrkande om misstroendevotum. Det ledde till att kammaren kallades till ett extra plenum den 8 februari, och då uttalade riksdagen att den hade förtroende för regeringen och för alla dess ledamöter.

Därefter har det förekommit en genomgång i konstitutionsutskottet med åtskilliga frågor ställda av moderaternas och centerns ledamöter – jag erinrar mig ingen fråga från folkpartiet.

Efter det mötet säger en av de närvarande ledamöterna, som hade varit aktiv vid utfrågningen, att det var viktigt att försöka få klarhet i vad som verkligen hade hänt. Ja, det är säkert viktigt, men hade det inte varit bra att tänka först och handla sedan och inte ställa yrkande om misstroendevotum på grundval av förhållanden som man inte säkert kunde uttala sig om?

Jag vidhåller att vad Bengt Westerberg hänvisar till ingenting annat är än en mängd fritt kringflygande rykten och att beteckningen inte bara partiledare utan även ryktesspridare fortfarande har betydande skäl för sig.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Westerberg och Carl Bildt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! När vi gjorde upp om talarlistan för den här debatten, kom vi överens om att den borde börja med företrädare för de i utrikesutskottet

representerade partierna, efter det att utrikesministern lämnat regeringsdeklarationen. Det innebar att jag skulle vara med i den första rundan, som nu är avslutad. Det tillät i dag på morgonen inte talmannen, och därför är min placering på talarlistan nu litet underlig.

Jag skall, fru talman, välja metoden att inte försöka mig på något slags heltäckande analys av situationen i världen utan ta upp några enstaka punkter i regeringsdeklarationen och ge mina synpunkter på dem.

Vi har den senaste tiden mötts av rapporter om det ökande våldet i Sydafrika. Människor arresteras för handlingar som normalt i alla andra länder icke skulle betraktas som kriminella. En våg av våld sveper fram i ett land där tre fjärdedelar av befolkningen utestängts från rimliga mänskliga rättigheter.

Jag är övertygad om att apartheidpolitiken inte kommer att upplösas på den sydafrikanska regeringens eget initiativ. I Pretoria kommer man med alla medel att slå vakt om det vidriga apartheidsystemet, innebärande förnedrande kränkning av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Risken är överhängande att ett blodigt inbördeskrig kommer att föregå en förändring av systemet.

Det finns endast en väg att undvika detta, och det är genom internationell samverkan och massiva påtryckningar på regeringen i Pretoria. Sverige ensamt kan inte klara den uppgiften, och det säger jag i replik till Bertil Måbrink, som i dag har krävt ensidiga svenska insatser. Det räcker heller inte med FN-resolutioner som inte följs upp av framför allt de stora staterna i världen.

Här är det nordiska samarbetet viktigt. Regeringen erinrar om en kommande utrikesministerkonferens, där denna fråga skall tas upp. Jag vill erinra om att en stor del, kanske större delen, av den sydafrikanska oljeimporten går på norska kölar. Det borde vara rimligt att försöka övertyga den norska regeringen om att göra ingripanden mot de norska redarintressena.

Stöd till randstaterna i södra Afrika för att minska dessas beroende av regimen i Pretoria är utomordentligt betydelsefullt. Jag noterar med stor tillfredsställelse att det var betydande enighet när utrikesutskottet i går justerade årets u-hjälpsbetänkande om massiva insatser till de länder som är beroende av Sydafrika för att hjälpa dem att komma loss från detta beroende. Det jag beklagar i detta sammanhang är att moderata samlingspartiet inte ville ställa sig bakom de belopp till länderna i södra Afrika som de andra partierna föreslagit utan lade sig nästan 200 miljoner under.

I morgon går 200 000 skolungdomar ut i Operation dagsverke för att stödja sina kamrater i södra Afrika. Vi bör vara stolta över våra ungdomars engagemang. En bred folklig förankring i kampen mot apartheid är en stor nationell tillgång.

Kampen mot apartheid är en del av arbetet för att respekt för mänskliga rättigheter skall iakttas. Här arbetar Sverige kraftfullt i olika internationella fora. I regeringsdeklarationen nämns Europarådets betydelse i bl. a. detta sammanhang. Europarådet är den enda organisation i världen där huvudkri-

teriet för staternas medlemskap är att de har ett demokratiskt valt parlament och respekterar grundläggande mänskliga rättigheter. Alla Europas demokratier är medlemmar i Europarådet utom Finland. Jag har tidigare i riksdagen liksom i Europarådets parlamentariska församling beklagat detta. Finland har mycket att ge i den internationella dialogen och skulle kunna spela en viktig roll inom Europarådet.

Tyvärr har de senaste årens händelser i Turkiet ställt landets rätt till medlemskap i Europarådet i fråga. Jag vill nöja mig med att notera att det pågår en demokratiseringsprocess i Turkiet. Det är min förhoppning att denna skall fortsätta, så att landets medlemskap i Europarådet inte kan ifrågasättas.

Sverige spelar en pådrivande roll i nedrustningsarbetet i olika sammanhang. I Genève går vi t. ex. i spetsen för arbetet på en konvention om fullständigt förbud mot kemiska vapen. I Stockholmskonferensen gör de svenska diplomaterna stora ansträngningar för att man skall få fart på arbetet och nå resultat i rimlig tid. Men det internationella förhandlingsarbetet går långsamt. Det är betecknande att det tog ett år innan man i konferensen vid Sergels torg kunde gå in i ett konstruktivt förhandlingsarbete.

Regeringen har valt att låta riksdagspolitiker ingå i nedrustningsdelegationen och i delegationen vid Stockholmskonferensen. Detta är utomordentligt värdefullt – genom de politiska partierna kan utrikespolitiken förankras hos allmänheten. Tyvärr är det endast ett fåtal länder i världen som tillämpar denna metod.

Från min utsiktspunkt i delegationerna vill jag gärna uttala stor tillfredsställelse med våra diplomaters skicklighet och envetenhet. De ger inte tappt när allt tycks stanna upp, utan söker nya öppningar i förhandlingsarbetet för att nå överenskommelse om minskning av rustningarna och skapa ökat förtroende mellan länderna. Det är mänsklighetens övergripande ödesfråga vi här arbetar med såväl i Genève som vid Sergels torg i Stockholm.

Vi nås dagligen av rapporter från det fjärran Kampuchea. Det kampuchianska folket har fasansfulla upplevelser av hur över 2 miljoner människor har mördats under de röda khmerernas skräckvälde. Nu drabbas landet av Vietnams ockupation.

Jag hade tillfälle att för två veckor sedan i Bangkok möta folk från Förenta nationerna som deltar i hjälparbetet för flyktingarna från Kampuchea. Situationen är nu utomordentligt allvarlig. 250 000 kampuchianska flyktingar sitter i läger inne i Thailand. FN:s organisation för hjälp till dessa flyktingar börjar nu sakna pengar. Man upplyste mig om att pengarna tar slut i maj, om inte fonderna fylls på. Sverige ger pengar till hjälparbete inne i Kampuchea via UNICEF. Men vi ger för närvarande inga pengar till FN:s flyktingarbete bland flyktingarna i Thailand utanför Kampuchea. Jag betraktar det som mycket viktigt och nödvändigt att vi i vårt humanitära arbete också går in med resurser på det området, och jag har en fråga till utrikesministern: Pågår det några överläggningar i utrikesdepartementet om att Sverige skall gå in i det kampuchianska flyktingarbetet med svenska resurser?

Vi kommer om tre veckor att ha en biståndsdebatt i kammaren. Det finns sålunda i dag ingen anledning till fördjupad debatt om vårt ansvar i tredje världen. Men med hänsyn till regeringsdeklarationens påpekande att 150 miljoner afrikaner i år hotas av svält vill jag anföra ett par synpunkter.

Varje besök i något u-land i dag väcker pessimism. Situationen i praktiskt taget alla dessa länder är mycket allvarlig, och jag blir alltmer övertygad om att de grundläggande orsakerna till nöden inte kan angripas om inte befolkningsutvecklingen hejdas. SIDA:s styrelse besökte Bangladesh för ett par veckor sedan. Landets befolkning fördubblas på 20 år. Ekonomiska framsteg äts upp av befolkningsökningen, som går snabbare än den ekonomiska utvecklingen. Förhållandena för huvuddelen av befolkningen blir allt sämre och sämre.

Det är vanskligt för oss i Sverige att förorda vilka metoder som bör tillämpas för att hejda folkökningen, men det är nödvändigt att i överläggningar med biståndsmottagande länder aktualisera familjeplaneringsproblemen samt att följa upp sommarens stora befolkningskonferens. Det är vidare, fru talman, helt nödvändigt att bidragsgivande länder och organisationer bättre än hittills samordnar sina insatser. På grund av brist på planering, planmässighet och samordning rinner stora resurser bort till ringa nytta. Det hjälper varken de mottagande länderna eller de bidragsgivande ländernas allmänna opinion.

Jag vill till sist, fru talman, notera att när det gäller biståndet finns det i vårt land en stor folklig samstämmig uppslutning bakom vår solidaritet med tredje världen. Det är kanske, fru talman, den viktigaste tillgång vi har i den internationella debatten i Sverige i dag.

Anf. 17 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag vill i anslutning till utskottsordförandens, Stig Alemyrs, inlägg här bara instämma i vad han har sagt om situationen i Kampuchea. Jag vill också påpeka att Sverige sedan 1979 har varit en av de största bidragsgivarna till FN:s och Internationella röda kors-kommitténs nödhjälpsprogram för Kampucheaflyktingar. Vi har givit hjälp till människor från Kampuchea som har flytt in i Thailand, och vi medverkar också med bidrag till insatser i det omtvistade gränsområdet mellan Thailand och Kampuchea. Arbetet är i första hand inriktat på att få fram livsmedel till de nödlidande.

I motsats till flera andra stora givare till FN-programmet har Sverige betonat vikten av insatser också inne i Kampuchea. Av de ca 142 milj. kr. som Sverige har anslagit har vi försökt att få in så mycket som möjligt i Kampuchea, där ändå större delen av befolkningen befinner sig och där åtskilliga av FN:s medlemsstater inte vill lämna bidrag. Det är naturligtvis bäst om flyktingar kan beredas möjlighet att återvända till sina hemorter. Vi arbetar i första hand för detta men har också, liksom en del andra länder, tagit emot flyktingar från Kampuchea.

Jag ville bara göra detta korta påpekande i anslutning till vad Stig Alemyr här tog upp.

Anf. 18 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Det är i år 40 år sedan den första atombomben föll över Hiroshima. Det är också 40 år sedan Förenta nationerna grundades.

Detta var utgångspunkten för det möte i New Delhi i början av detta år, i vilket jag deltog tillsammans med företrädare för fem andra länder på lika många kontinenter.

Hiroshima och Nagasaki lärde oss att kärnvapen orsakar omedelbar och direkt förstörelse av en aldrig tidigare skådad omfattning. Nu vet vi dessutom, efter rapporter från vetenskapsmän i flera länder, att vi alla skulle drabbas av de fruktansvärda effekterna av ett kärnvapenkrig. Vi hör om riskerna för en arktisk vinter, som till sist kan leda till att allt liv på jorden utplånas. Och precis som om denna jord icke var nog står vi nu inför risken av en accelererande kapprustning i rymden.

Det som gör vår tidsålder, perioden efter Hiroshima, till en unik epok i mänsklighetens historia är ju att vi har nått ett stadium där vi inte bara kan förgöra oss själva utan också alla andra och allt som skulle komma efter oss. Hela den mänskliga civilisationen, som formats under årtusenden, kan helt plötsligt bara komma att upphöra, till följd av människans dårskap.

Mötet i Delhi i januari var ett försök att demonstrera att denna civilisation icke tillhör endast en eller två eller fem nationer. Den tillhör alla stater, alla folk, och den tillhör både dagens och morgondagens generationer.

Vi representerade länder med olika kulturella, sociala och politiska system. Men vi var eniga om det grundläggande, att allt nu måste göras för att skydda den mänskliga civilisationen. Och vi var överens om att också vi som tillhör den majoritet i världen som lever i icke-kärnvapenstater har rätt att ställa krav, krav på att kärnvapen aldrig kommer till användning, att kärnvapenkapprustningen hejdas och att kärnvapenstaterna når snara överenskommelser om kraftiga minskningar av sina kärnvapenstyrkor.

Nu förhandlar USA och Sovjetunionen i Genève om både rymdvapen och kärnvapen. Det är en positiv utveckling, som utrikesministern redovisade i regeringens utrikesdeklaration. Det slutliga målet som man satt upp är ju att helt eliminera kärnvapen, överallt. Men låt mig tillägga att det verkligen är en sak att komma överens om mål, inte minst avlägsna sådana. Det är en annan sak att komma överens om konkreta resultat. Och det kan dröja mycket länge.

Under tiden tyder allt på att kapprustningen fortsätter, att de ömsesidiga hoten upprepas, att man håller fast vid den s. k. avskräckningsdoktrinen. Detta är en process som icke har gett människorna någon ökad säkerhet. I stället har den ökat deras osäkerhet. Och det blir mer och mer uppenbart att människorna icke accepterar avskräckningen: detta sätt att hålla hela mänskligheten som ett slags gisslan. Det är ett utomordentligt bräckligt säkerhetssystem. Stabiliteten undermineras hela tiden av den ändlösa kapprustningen. Det är som att vara beroende av en drog – man behöver ständigt större och större doser.

Det kanske är så att de som argumenterar för nya, avancerade teknologiska vapensystem anser att detta är ett sätt att komma ifrån avskräckningens

dilemma. De kanske tror att ett teknologiskt genombrott till sist skall resultera i ett s. k. idiotsäkert system. Men jag tror att detta är en illusion, att det i själva verket rör sig om ett fruktlöst sökande efter en illusion av säkerhet, vilket åter kommer att leda till ökad osäkerhet för oss alla.

Ty säkerhet och skydd från förintelse med kärnvapen kan aldrig nås genom ytterligare teknologiska satsningar. Att lägga ännu större vikt vid destruktiv teknologi kan icke ge någon bestående säkerhet. Bara vi människor, i överenskommelser med varandra, kan ge oss säkerhet, en gemensam säkerhet. Vad vi behöver är ett säkerhetssystem som uppnås i samarbete med andra nationer, och inte på dessas bekostnad. Vi behöver politiska förhandlingslösningar, och inte ensidiga teknologiska satsningar. Därför är det enda svaret på det ökande hotet om kärnvapenkrig att inleda en process av internationell nedrustning, i former som inte ger övertag åt någondera sidan utan som ger säkerhet åt alla.

Fru talman! Den svenska neutralitetspolitiken måste präglas av ansvar för Sverige. Den får aldrig föras på ett sätt som kan skapa förväntningar på den ena sidan eller farhågor på den andra om avvikelser från den valda handlingslinjen. Vi skall orubbligt slå vakt om förtroendet ute i världen för vår föresats att icke ens under starkt yttre tryck lämna neutralitetspolitiken. Denna politik kräver ett efter våra förhållanden starkt försvar. Den kräver att vi aldrig accepterar kränkningar av vårt eget territorium. Sådana kränkningar kommer vi att med all kraft avvisa – med vapenmakt om så skulle behövas. Vårt försvar måste också ha en sådan styrka att den som planerar ett angrepp i krigstid tänker sig för inför de risker som ett sådant företag innebär. Detta är den ena dimensionen i den svenska säkerhetspolitiken.

Den andra dimensionen är en aktiv utrikespolitik. Vi kan ha ett hur starkt försvar som helst, börjar omvärlden tvivla på vår alliansfrihet begränsas ändå möjligheterna att föra en oberoende neutralitetspolitik. Därför är just utrikespolitiken vår främsta försvarslinje. I denna utrikespolitik ingår arbetet för fred och frihet, för rättvisa och internationell solidaritet i vår omvärld. Detta är ett arbete för viktiga principer. Men det handlar också om ett egetintresse. När vi arbetar för fred och internationell solidaritet tar vi också ansvar för Sverige. När vi protesterar mot ockupationen av Afghanistan, eller mot det amerikanska stödet till Contras verksamhet i Nicaragua, gör vi det utifrån principer som hör till de allra viktigaste för oss. Det är inte fråga om något personligt tyckande. Det gäller respekt för folkrätten, det gäller det nationella självbestämmandet. Detta kan stundom framträdande företrädare för regeringarna i de båda supermakternas huvudstäder behöva påminnas om.

Självfallet gäller demokratins grundprincip om fri och öppen debatt även utrikespolitiken. Vi socialdemokrater välkomnar en vital debatt i denna fråga. Genom en sådan kan vi åstadkomma större klarhet om innebörden av vår neutralitetspolitik och samtidigt skapa ökad stadga och hållfasthet i denna politik. Detta ökar i sin tur trovärdigheten i svensk neutralitetspolitik. Det är en styrka för Sverige som nation. Därför har också riksdagens

utrikesdebatt varit en viktig händelse under det parlamentariska året. Det har varit tradition att både regeringsföreträdare och oppositionsledare deltar i debatten och kommenterar Sveriges förhållande till främmande makt. Detta ger tyngd och auktoritet åt debatten och har bidragit till att stärka den svenska utrikespolitiken. Själv deltog jag alltid, under vår tid i opposition, i dessa debatter. Och det var inte för att kritisera – det förekom nästan inte alls, jag berömde tvärtom regeringen mycket – utan för att markera grunddragen i vår utrikespolitik och för att kommentera de stora internationella frågorna.

Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt och beklagligt att oppositionsledaren Adelson avstått från att anmäla sig till denna debatt. Han säger ingenting – inte om vår egen neutralitetspolitik och vår trygghet, inte om Afghanistan eller om Iran–Irak, inte om Centralamerika, eller om freden och alla de brännande frågor som sysselsätter människornas tankar.

Jag tänker på de fina ungdomar som går här utanför med insamlingsbössor och propaganda till förmån för de förföljda svarta i Sydafrika. De kanske tycker att det är konstigt om inte alla de politiska ledarna vill ge uttryck för sin syn på rasförtryckets problem.

Och det går faktiskt inte att hänvisa till någon ställföreträdare. För det var herr Adelson som för bara sju veckor sedan gjorde just utrikespolitiken till den stora frågan i den allmänpolitiska debatten. Han riktade våldsamma beskyllningar mot regeringens säkerhetspolitik. Och han reste det unika kravet på en misstroendeförklaring mot landets utrikesminister. Det förefaller som om herr Adelson bara är intresserad av en utrikespolitisk diskussion när han kan nyttja den till att ställa till med inrikespolitiskt bråk.

Låt mig säga att det är självklart att olika partier kan vara ense om de grundläggande dragen i den svenska säkerhetspolitiken och ändå ha olika uppfattningar om enskildheter beträffande hur vår utrikespolitik skall bedrivas.

Det kan t. ex. finnas skillnader i synen på exakt hur stora anslag försvaret kan få – även om det nästa år i en försvarsbudget på 25 miljarder skiljer mindre än 1 % mellan t. ex. socialdemokrater och moderater. Det kan också finnas skilda uppfattningar om hur Sverige bör agera i olika internationella frågor, och man kan naturligtvis göra skilda bedömningar av styrkeförhållandena mellan supermakterna. Trots sådana skillnader kan man vara överens om huvudlinjerna i den svenska säkerhetspolitiken.

Jag vill gärna välkomna det, såvitt jag kunnat uppfatta det, mer sakliga tonläget i denna utrikesdebatt. Det är vår förhoppning att det är på det sättet som debatten skall kunna föras också i fortsättningen. Men då måste det också vara konsekvens i moderaternas utrikespolitiska debatt. Det har förekommit ofta förr att de har haft ett dämpat tonläge, eller i stort sett bara anslutit sig till regeringens utrikespolitik. Men det går inte att föra ett slags debatt vid ett tillfälle, ett slags debatt här i kammaren och en helt annan i andra sammanhang – som t. ex. här i riksdagen för sju veckor sedan.

I de senaste årens moderata attacker har återkommit ett tema, som icke kan vara förenligt med en uppslutning kring den traditionella svenska

neutralitetspolitik. Det är när man hävdar att regeringen agerar undfallande gentemot Sovjetunionen, när man påstår att regeringen arbetar med dubbla budskap och när man alltså insinuerar att regeringen på något sätt spelar under täcket med företrädare för Sovjetunionen.

På denna punkt har vi reagerat utomordentligt hårt. Det är inte bara därför att vi finner anklagelserna fullkomligt grundlösa, och naturligtvis också kränkande mot oss. Det är minst lika mycket omsorg om landets nationella intressen som gjort att vi tvingats till kraftfulla markeringar mot påståenden av detta slag.

Ändå har moderaterna upprepat dessa anklagelser, gång efter gång, under flera år. Och det är i och för sig inte bara vi socialdemokrater som har drabbats. Det började redan under slutet av Thorbjörn Fälldins regeringstid – med bråket kring mittlinjen och i ubåtsfrågan – och har sedan fortsatt i den s. k. Svenska Dagbladet-affären och i andra sammanhang. Man har talat om reservationslösa omfamningar av sovjetiska paradtankar. Man har utpekat statssekreteraren i statsrådsberedningen som något av en quisling. Det senaste exemplet är anklagelserna i samband med att man försökte väcka misstroendeförklaring mot utrikesminister Bodström.

Vi kan inte dra någon annan slutsats av moderaternas agerande i den allmänpolitiska debatten än att det egentligen var ett enda samlat angrepp på regeringens säkerhetspolitik. Ulf Adelsohns motivering för att väcka misstroendeförklaring mot utrikesministern var just detta att regeringen skulle ha fört fram dubbla budskap. Han sade också, här i riksdagen, att jag själv kan ha gett ett tyst medgivande åt att det som utrikesministern påstods ha sagt vid den omdiskuterade middagen egentligen är uttryck för regeringens uppfattning i själ och hjärta. Och i tidningen Expressen samma dag ifrågasatte herr Adelsohn på nytt om inte den svenska regeringen driver två linjer: en i regeringsförklaringar och officiella dokument, och en annan "när hjärtan lättas mellan skål och vägg". För att ytterligare betona vidden av moderaternas kritik gick sedan också Lars Tobisson upp i den allmänpolitiska debatten och sade att det handlade om att kritisera regeringen "för att äventyra tilltron till Sveriges traditionella säkerhetspolitik".

Detta är anklagelser, fru talman, som är alldeles unika i vårt land. Det torde icke tidigare ha förekommit att ledande företrädare för det största oppositionspartiet varit ut med påståenden vilkas innebörd närmast är att likna vid att regeringen skulle bestå av en samling landsförrädare, som inte bara agerar undfallande gentemot den ena supermakten utan också i hemlighet för en annan politik gentemot denna makt än den som redovisas offentligt. Det är uppenbart att om man har denna bild av Sveriges regerings sätt att driva neutralitetspolitik – med undfallenhet och dubbla budskap och allt vad det heter – så kan man ju icke vara enig med regeringen om denna politik. Då måste man i logikens namn förordha en annan politik, även om man inte säger det klart ut, här i riksdagen t. ex. Och ett sådant dubbelspel, som naturligtvis inte går obemärkt förbi i utlandet, är till skada för Sverige.

Det har alltid varit en ambition hos oss socialdemokrater att eftersträva största möjliga enighet inom utrikespolitiken. Bland det svenska folket är

uppslutningen stark bakom den traditionella svenska neutralitetspolitiken, för vilken vi socialdemokrater alltid varit garanter. Man kräver av oss politiker att denna gemensamma nationella tillgång icke skall äventyras. I ett allvarligt läge vill folk sluta leden. Men moderaterna ställer ständigt till bråk.

Vi vill gärna ha enighet. Men ett parti som agerar på det sätt som jag nyss har beskrivit mäler sig självt ur den nationella samlingspolitiken. Ty dess anklagelser måste innebära att det underkänner den sittande regeringens sätt att sköta det allra mest grundläggande inom denna politik, alltså våra förbindelser med de ledande stormakterna.

Därför vill vi socialdemokrater säga till moderata samlingspartiets ordförande Ulf Adelsohn att vi nu måste få klarhet i om ni tänker driva dessa anklagelser vidare. Enighet är önskvärd. Men ibland måste det önskvärda vika för det nödvändiga. Klarhet måste skapas om var det moderata samlingspartiet står. Detta är ett oeftergivligt krav, där inga kompromisser är möjliga.

Och därför vill jag sluta detta inlägg med att be herr Adelsohn om besked på två precisa punkter:

1. Är ni eller är ni inte av uppfattningen att regeringen arbetar med dubbla budskap gentemot Sovjetunionen?
2. Är ni eller är ni inte av uppfattningen att regeringen uppträder undfallande mot Sovjetunionen?

Anf. 19 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Det har rått litet tumult kring talarordningen av den enkla anledningen att statsministern har haft ett betydande intresse av att den såg ut på ett visst sätt. Han begär att bara få tala med vissa – och inte med andra. Det kan ligga någonting i den synpunkten, statsministern, och vi brukar framföra den då och då när vi ställer frågor och interpellationer och statsministern alltid vägrar att svara på dessa och i stället överlämnar dem till andra.

En statsminister har – mig veterligt – under det senaste årtiondet deltagit i dessa utrikespolitiska debatter vid ett enda tillfälle. Det var när Olof Palme anmälde sig – något sent – i utrikesdebatten våren 1983 enkom för att söka gräl med oss moderater. Därför finns det också hos oss en misstanke om att han är ute för att söka gräl när han gör sådana här operationer. Av detta har vi inget större intresse, och vi väljer att behandla detta på det sätt som kan förefalla lämpligt. Ty den teknik som Olof Palme har i sådana här debatter är litet ledsam, tycker jag. Han förvrider och förställer.

Vad var det egentligen det stod i det skriftliga anförande han höll? Han talade om dubbla budskap. Låt mig då bara erinra om att detta begrepp, som vi har levt med under de senaste ett eller två åren, är ett begrepp som Olof Palme själv har hittat på, som Olof Palme har introducerat i debatten. Det härstammar inte från oss. Att det sedan, genom hans utrikesministers agerande, skulle vändas mot honom kan inte vi lastas för. Att det lever och lever sitt eget liv har ursprungsmännen större skuld till än någon annan.

Statsministern säger att vi har – och då syftar han antagligen på mig – ansett

att hans statssekreterare är lika med eller närmast lika med en quisling. Ordet quisling har aldrig nämnts av oss. Det enda jag gjorde i ett anförande inför den moderata partistämman var faktiskt att tala väl om Per Albin Hanssons politik när det gällde att stå emot påtryckningar utifrån under kriget. Kan detta anses vara något fel?

Han säger vidare att vi moderater anser att regeringen är en samling landsförrädare. Olof Palme, vi har inte tagit och kommer aldrig att ta den typen av ord i vår mun. Vi har aldrig sagt detta. Därför faller dessa anklagelser på sin egen orimlighet. Det är litet av den gamle riddarens anstormning mot självbyggda väderkvarnar över dessa våldsamma anfall mot positioner som egentligen inte finns. Men frågor kräver svar, och Olof Palme frågade i slutet av sitt anförande: Hur är det egentligen med det här med dubbla budskap?

Jag kan inte se detta på något annat sätt än att Olof Palme, på ett liknande sätt som utrikesministern nyss till min förvåning gjorde, uttryckte en vilja att fortsätta debatten om Bodströmsaffären, om vad som hände under den där middagen, om vad som var motiven för misstroendeförklaringen och om konsekvenserna av middagen och de dubbla budskap som där framfördes. Vi kan rekapitulera den debatten i oändlighet. Men om vi ser till vad som sagts och skrivits är det utan tvivel så, att den bild som dessa journalister gav står sig nästan in i varje detalj.

Låt mig bara hänvisa till Arne Ruth, Dagens Nyheters kulturchef, som i övrigt varit kritisk mot mycket som hänt i den s. k. Bodströmsaffären. Han skrev att "ingen av Dagens Nyheters skribenter har ifrågasatt att de tre tryckta versionerna av Bodströms middagsuttalanden – Dagens Nyheters, Svenska Dagbladets och Tidningarnas Telegrambyrås – skulle vara i allt väsentligt korrekta referat". Därmed har försöken att släta över, att dementera, att vifta bort och att förvilliga fallit. Bodströmsaffären, som statsministern åter vill dra upp, står där i all sin åskådlighet. Vi kan bara föga ett beklagande till detta.

Jag tror egentligen inte att det ligger i landets intresse att vi fortsätter att gräva alltför mycket i herr Bodströms middagar och i de dubbla budskap som där har förts fram. Jag tycker inte heller att det finns något intresse av att vi konstruerar motsättningar, av att vi lägger ord i munnen på varandra som ingen har använt. Vi strävar sannerligen inte efter att riva några broar eller att skapa klyftor där klyftor inte finns. Vi tycker i grunden att det är alldeles onödigt att i en debatt som präglas av en viss saklighet få inhopp som väl närmast – tyvärr – något har karaktären av grälsjuka.

Anf. 20 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Statsministern gör det mycket ovanliga att överta den utrikespolitiska debatten från utrikesministern. Som utgångspunkt och skäl för att gå in i debatten riktar han klander mot de partiledare som inte anmält sig att delta i denna debatt. Själv anser jag det inte alls vara något anmärkningsvärt om partiernas ledamöter i utrikesutskottet är de som på resp. partiers vägnar kommenterar den redogörelse som utrikesministern på

regeringens vägnar har läst upp. I synnerhet tycker jag att det inte är anmärkningsvärt i ett läge då den deklaration som regeringen överlämnar till riksdagen, såvitt jag har kunnat finna efter att intensivt ha lyssnat till debatten – inte alltid här i kammaren men på mitt arbetsrum via högtalaren – visar att det i de grundläggande avseendena inte råder några som helst skillnader mellan partierna.

Jag tvingas än en gång uttrycka min synnerliga förvåning över att Sveriges statsminister, som är den i detta land som borde vara mest angelägen om att ta vara på det som förenar i svensk utrikes- och säkerhetspolitik, ännu en gång använder riksdagens talarstol för att försöka få i gång en träta om utrikespolitiken. Jag kan för mitt liv inte begripa vilka syften Olof Palme anser sig tjäna när han går till väga på det viset.

I ett avseende reagerar jag positivt på statsministerns uppträdande i den här situationen. Det är att han den här gången, när han nu har haft mer tid till eftertanke än vid det förra tillfället då vi diskuterade den s. k. Bodströmmaffären, inte varit i närheten av formuleringar av typen att ett regeringsskifte skulle innebära en verklig fara för Sveriges fred. Det är bra.

Jag tänker inte lägga mig i den här trätan som Olof Palme nu vill ha med moderaterna. För egen del konstaterar jag att om hela grunden för den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken råder fullständig enighet. Det är det värdefulla med den av Sverige förda utrikes- och säkerhetspolitiken. När vi kan låta detta komma till uttryck är det av värde här hemma i Sverige. Men denna enighet är av värde också inför omvärlden.

Det är, fru talman, inte minst mot den bakgrunden som jag är så förvånad över att Sveriges nuvarande statsminister inte satsar sin kraft på att ta vara på detta, utan satsar sin kraft på att än en gång försöka åstadkomma en träta om Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik.

Anf. 21 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Om det s. k. skvallret från utrikesministerns middag vill jag bara säga att jag är hundraprocentigt övertygad om att utrikesministerns version när det gäller den grundläggande frågan, om det rörde sig om sovjetiska kränkningar eller kränkningar i största allmänhet, är den riktiga. Jag kunde nyligen konstatera, att detta tycker också företrädarna för utländska makter här i Sverige.

Thorbjörn Fälldin sade att han inte för sitt liv kunde förstå varför jag tog upp denna diskussion. Jag skulle vilja råda Thorbjörn Fälldin, om han har svårigheter på den punkten, att gå tillbaka och läsa utskriften av vad Thorbjörn Fälldin själv sade i Radioekot alldeles efter valet. Där uttryckte Thorbjörn Fälldin en nästan oerhörd vrede – och egentligen en förståelig vrede – över moderaternas angrepp på honom själv under hela valrörelsen för undfallenhet mot Sovjetunionen. Läs det, därför att de angrepp som Thorbjörn Fälldin utsattes för är ju rena västanfläkten jämfört med det som sedermera har förekommit. Jag läser bara ur protokollet för den 6 februari, där Ulf Adelsohn säger: Frågan är just om det föreligger ett dubbelt budskap: det ena, det som utrikesministern nämner i sina tal och som är regeringens

officiella politik, och det andra som kommer mellan skål och vägg och som egentligen är vad man innerst inne tycker.

Det är alltså en oerhörd beskyllning. Jag bryr mig inte om Bildt, för jag har ställt mina frågor till Adelson. Det var nämligen Adelson som drog upp hela den utrikespolitiska debatten för sex veckor sedan. Det var Adelson som oppositionsledare och ordförande i det social... – socialkonservativa möjligen – partiet ställde de här frågorna och gjorde de här påståendena om den svenska utrikespolitiken. Det är möjligt att herr Adelson nu är rädd, men jag *måste* till honom mycket precist ställa de två frågorna igen.

För det första: Är ni eller är ni inte av uppfattningen att regeringen arbetar med dubbla budskap gentemot Sovjetunionen?

För det andra: Är ni eller är ni inte av uppfattningen att regeringen uppträder undfallande mot Sovjetunionen?

Det är just herr Adelsons inlägg för sex veckor sedan och för ett år sedan som är skälet till dessa frågor, och det är bara Adelson som själv kan besvara dem – i och för sig med ett enkelt ja eller nej.

Anf. 22 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Jag tycker det finns anledning att som positivt i statsministerns senaste anförande i alla fall notera att han vek undan när det gällde quisling och när det gällde landsförrädare och när det gällde dubbla budskap. Vi har inte använt de ord han har attackerat. Dem har han själv uppfunnit. Han strider mot väderkvarnar, och det är bra om detta kan bli fastlagt.

Jag tycker också, liksom Thorbjörn Fälldin, att det kan finnas anledning att som positivt markera att den typ av väldigt uppskruvade anklagelser som statsministern tidigare har kommit med – säkerhetsrisk, fara för neutraliteten, allvarlig fara för freden – slapp vi höra i dag. Det kan kanske tyda på en åtminstone i några delar litet lugnare ton från statsministerns sida.

Men nu åter till Bodströmaffären. Det är faktiskt så, Olof Palme, att det enda tillfälle då vi har använt uttrycket dubbla budskap är just i Bodströmaffären. När Olof Palme vill ha denna diskussion om dubbla budskap handlar det de facto om Bodströmaffären. Jag tror inte att han kan hitta något exempel på att vi sagt att regeringens politik gentemot Sovjetunionen visar tecken på "undfallenhet". Han får nog ha hela sin – i och för sig just nu avgående – stab att leta igenom väldigt mycket riksdagsprotokoll för att konstatera att så faktiskt icke är fallet. Han strider ånyo mot väderkvarnar. Vi har ansett att det fanns oklarheter, att det fanns en inkonsekvens, att det fanns osäkerhet i formuleringar vid olika tidpunkter under de senaste två åren. Den debatten har vi fört, och den tycker jag också i och för sig var klagörande och bra. Den ledde i vissa hänseenden till att regeringens politik fick en stramhet som vi då, när det inträffade, hälsade med tillfredsställelse.

Nu mera konkret till Bodströmaffären. Jag tycker det är intressant att notera att statsministern här säger att han för sin del är hundra procentigt övertygad om att utrikesministern har rätt i den fråga som debatten enligt statsministerns mening gällde, nämligen om det hade varit sovjetiska kränkningar efter Hårsfjärden eller ej. Men Bodströmdebatten handlade om

så mycket mer. Vi talade om ett tiotal olika uttalanden som bildade en helhet, vilken statsministern själv kallade en helt annan utrikespolitisk linje än den som regeringen företrädde. Det var statsministern som i denna talarstol fällde uttrycket "politisk dödsdom" om totaliteten av dessa uttalanden, om de hade varit riktiga. Därför var det vi talade om dubbla budskap.

Det som Ulf Adelsohn sade i den debatten men som Olof Palme felciterade på en väldigt väsentlig punkt var följande: "Frågan i dag är just om det föreligger ett dubbelt budskap." När Olof Palme står här i talarstolen och citerar detta, vilka ord är det han då utelämnar? Jo, han utelämnar de två orden "i dag". I stället för att läsa: "Frågan i dag är just om det föreligger ett dubbelt budskap", säger han generellt: "Frågan är just om det föreligger ett dubbelt budskap". Med den typen av debattmetod kommer man väl en bit framåt, om det är grälet man är intresserad av – men inte om det är enigheten.

Låt mig sedan säga att jag inte riktigt begriper vad Olof Palme skall ha denna debatt till. Fakta är ju så entydiga. Jag citerade just Arne Ruth i Dagens Nyheter om den middag som Lennart Bodström hade. Men debatten har också gått vidare och visat att den middag vi diskuterade då inte var isolerad, utan det förekom andra middagar också. Olle Stenholm – jag vet inte om statsministern avser att ta heder och ära av honom från denna talarstol i likhet med vad han har gjort beträffande andra journalister som varit inblandade – skrev i alla fall en artikel i Expressen om en annan middag – jag citerar:

"Jag anser nu att vi gjorde en journalistisk felbedömning som inte snarast gav offentlighet åt hans teser. Deras innebörd var att han kände tvivel inför rapporterna om fortsatta ubåtskränkningar. Han ironiserade över försvarrets insatser. Han markerade avstånd till ubåtskyddskommissionen."

Det är alldeles klart vad som har sagts både på den middag vi har diskuterat och på andra middagar. Ifall Olof Palme vill att denna debatt skall förfölja honom och oss i valrörelsen, så får vi låta den göra det, men jag vet inte vem detta egentligen tjänar. Det tjänar inte oss. Jag tror inte att det tjänar landet. Jag tror inte att det tjänar Lennart Bodström. Jag tror inte att det tjänar socialdemokratin. Jag tror faktiskt inte ens att det tjänar Olof Palmes person.

Anf. 23 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Olof Palme frågade mig om jag glömt bort vad jag sade i radions Eko efter förra valet. Naturligtvis har jag inte det. Det jag då sade var ett uttryck för precis vad jag kände, att jag ansåg att det var en förlöpning att påstå att utländska ubåtsbesättningar ätit picknick på svenska skärgårdsöar. Det var viktigt att säga ifrån om det, då det var beskyllningar, påståenden som saknade grund. Men aldrig någonsin har jag umgåtts med tanken på att göra detta till en följetong här i Sveriges riksdag eller i den utrikespolitiska debatten utanför riksdagen månad efter månad, år efter år.

Får jag påminna Olof Palme och kammarens ledamöter om att den röstförklaring som jag avgav före omröstningen, liksom det jag sade i min slutreplik när yrkandet om misstroendevotum hade ställts, gick ut på att omröstningen alls icke gällde den förda utrikes- och säkerhetspolitiken utan

att den uteslutande gällde de uttalanden som utrikesministern gjort och som stod i strid med den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken. På den punkten kan det inte råda några som helst tveksamheter.

Efter det att denna omröstning var ett faktum tvingades jag och alla andra konstatera att socialdemokrater och kommunister i denna kammare uttalat sitt förtroende för Lennart Bodström. Det får vi leva med. Det innebär ju inte att vi från vår sida ser annorlunda på den etablerade svenska utrikes- och säkerhetspolitiken, eftersom det inte har varit fråga om att från vår sida sätta denna politik i fråga. Vad det gällde var att Lennart Bodström enligt vår mening, som gäller än i denna dag, hade gjort uttalanden som stod i strid med den förda politiken.

Det är litet av en gåta, det vill jag gärna ge uttryck åt här också, att såväl utrikesministern som statsministern vill ha en repetition av denna debatt. Jag vet inte vari värdet av det skulle ligga.

För egen del vill jag konstatera att det är klart positivt att Sveriges statsminister inte längre talar i termer av typen att ett regeringsskifte skulle innebära ett allvarligt hot mot Sveriges fred. Jag har hela tiden trott att detta var ett uttryck som kom till när Olof Palme var under stark upphetsning. Det får anses vara bekräftat. Jag tror inte att han skulle vilja hävda detta i dag.

Det är klart fördelaktigt att sådana saker nu är utmönstrade ur debatten. Efter att mycket intensivt ha lyssnat till debatten i dag har jag funnit att skillnaden oss emellan, som den kommit till uttryck i dag, när det gäller den förda utrikes- och säkerhetspolitiken gäller nyanser. Dessa nyanser har diskuterats på ett förtjänstfullt sätt av ledamöter som tillhör riksdagens utrikesutskott.

Anf. 24 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Det är kanske litet synd om Fälldin. För sju veckor sedan instämde han ju i Adelsonhs mistroendeyrkande och därmed också i motiveringen därtill. Det rörde sig långt bort från den traditionella neutralitetspolitiken. Sedan dess har centern gjort behjärtade försök att krypa in under neutralitetspolitikens sköna, varma täcke igen, och där är de välkomna. Där har ni det tryggare och lugnare än i den mera iskalla, nyliberala blåsten också på det utrikespolitiska fältet.

Till Adelsonh vill jag säga: Jag gav er en jättechans inom utrikespolitiken, och ni tog den inte. Jag har medvetet inte gått på Bildts alla provokationer utan bara hållit mig till två frågor, som jag ställer. Jag har frågat om ni har kvar er uppfattning om det dubbla budskapet och om ni anser att regeringen var undfallande mot Sovjetunionen eller inte.

Ni kunde ha klarat detta genom att gå upp och säga: Ja, vi har mycket emot regeringen, men vi tror inte att den för dubbla budskap, vi tror inte att den är undfallande mot Sovjet. Då hade ni skapat stor klarhet och lagt grunden till ett mera avspänt förhållande i utrikespolitiken.

Det orkar ni inte, utan här har Bildt stått och jamsat om skvallret från middagen igen. Där finns det bara olika versioner, och på den avgörande punkten anser jag att utrikesministern är hundraprocentigt trovärdig. Därtill

kommer diverse andra smärre ohövligheter.

Det är riktigt att jag inte tog upp Bildts fullkomligt exempellöst oförskäm-
da tal på moderatstämman mot statssekreterare Larsson. Visserligen näm-
des Per Albin, men det var bara för att Carl Bildt skulle kunna säga att det var
tur att det på Per Albins tid inte fanns någon statssekreterare Larsson. Detta
är att näst intill skylla honom för quisling. Poängen var ju den, att Per Albin
inte hade varit undfallande mot den tidens makthavare i Tyskland, men att
statssekreterare Larsson skulle ha fallit undan mot dagens makthavare i
Sovjetunionen. Detta är en skamlös beskyllning.

Jag tog inte heller upp alla beskyllningar om våra reservationslösa
omfamningar av Sovjets synpunkter, eller hela den enorma debatt vi hade
om den s. k. Svenska Dagbladet-affären. I den senare stod ni upp och sade att
ni trodde ända tills ni hade blivit överbevisade om motsatsen att vi hade fört
olika budskap till Sovjetunionen i den officiella noten och i några privata
budskap till olika företrädare för Sovjetunionen.

Allt detta bortsåg jag ifrån. Men det är klart att vi känner till det, vi vet hur
det är och vi glömmer det inte.

Men vi var beredda att stryka ett streck över allt detta – om ni bara sade: Vi
tror icke att ni faller undan för främmande makt och vi tror inte att ni för
dubbla budskap till främmande makt. Det orkade ni inte säga, och därmed
kvarstår klyftan – och den är djup.

Det ni inte förstår är att vad vi hävdar är Sveriges intressen.

Det sägs om politiker att en del har dåliga kunskaper men gott omdöme –
de brukar klara sig. Det finns andra som har stora kunskaper men dåligt
omdöme – dem går det dåligt för i längden.

Carl Bildt är säkert en inrikespolitisk tillgång för oss, genom att han
ständigt ställer till bråk på ett område där socialdemokratin har folkets
förtroende. Men han är en belastning för oss utrikes, genom att han skapar
tvivel om var Sverige står.

Jag hörde en framträdande nordisk politiker berätta att han hade varit i
Pentagon, där man hade talat så oerhört illa om Sverige. Allt gick så dåligt i
Sverige: byråkrati, löntagarfonder, ekonomi, allt. Till slut fann han sig
föranlåten att säga: Men det är väl inte så dåligt i Sverige ändå. Jodå, sade de,
det vet vi säkert, för riksdagsman Bildt har varit här och rapporterat.

Att Carl Bildt springer där, det får han gärna göra, men jag tycker inte att
han skall tala illa om Sverige. Under den tid då vi var i opposition gjorde vi
inte det. Vi försvarade t. o. m. på utländsk botten den borgerliga regeringen,
så gott vi kunde.

Ulf Adelsohn har getts chansen. Jag ville se om han ville komma oss
närmare efter alla de väldiga förlöpningar som han gjorde för sex veckor
sedan. Han sitter i sin bänk nu. Är det inte litet svårt?

I januari erbjöds han en diskussion i TV med Kjell-Olof Feldt om den
ekonomiska politiken. Han tackade nej, för han hade ju skräck för att råka ut
för en sakdebatt om ekonomin.

Häromdagen hade han en debatt med justitieministern. Den påstås ha gått
så illa att han väl nu kommer att undvika alla justitiefrågor.

Han fick chansen i dag att i lugn och ro klara av en saklig debatt om utrikespolitiska frågor. Han vågade inte ta den.

Det är lätt att vid olika tillfällen rikta våldsamma inrikespolitiskt motiverade angrepp i utrikespolitiken. Det är lätt att pajasera i marginalen, när det beger sig. Men det är inte lika lätt när det gäller allvar om Sveriges intressen.

Jag ville erbjuda denna möjlighet i dag och se om vi kanske, efter alla dessa bråk, kunde lägga en ny grund – inte därför att jag tycker om vad ni haft för er, utan därför att jag hade ett visst intresse av att se om det gick att samla nationen. Jag finner att ni har avstått från den möjligheten, och det beklagar jag.

Jag vill bara säga att för socialdemokratis del gäller även fortsättningsvis det som alltid har gällt: Vi kommer med obönhörlig fasthet att hävda Sveriges intressen. Vi kommer alltid att tala samma språk till de stora makterna – den lilla nationens språk. Det är den lilla nationen som vill värna om sin rätt att leva och forma sin framtid.

Vi kommer också att efter måttet av vår blygsamma förmåga tala fredens och försoningens språk. Vi vet att vi i det arbetet från tid till annan kommer att få höra instämmanden och, när tillfälle erbjuds, få knivar i ryggen från moderata samlingspartiet, i strid med Sveriges intressen.

Men vi kommer inte ett ögonblick att väja från vår linje. I all stillsamhet vill jag för dem som följer den här debatten göra den principdeklarationen att ni skall alltid kunna lita på svensk socialdemokrati när det gäller att hävda Sveriges och det svenska folkets intressen och fredens intressen.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Bildt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 ULF ADELSSOHN (m):

Fru talman! Nej, herr Palme, rädd är jag inte – här står jag.

Jag förvånar mig inte över att Olof Palme väntade med att kritisera Carl Bildt till dess han inte hade rätt till ytterligare replik. Vi känner den konsten.

Det går inte att hänvisa till en ställföreträdare, sade Olof Palme. Jo, det går alldeles utmärkt, om man har förtroende för sina talesmän och sina ställföreträdare. Om man litar på att de har kunskap och förmåga, då kan man göra det. Då behöver man inte själv gå in och ta alla debatter.

Jag tror att det är ganska klokt att visa respekt för sina ställföreträdare och inte alltid själv vilja spela första fiolen. Därför, Olof Palme, har jag ansett det vara riktigt att låta vår främste utrikespolitiske talesman föra vårt partis talan i dagens utrikesdebatt.

Debatten var saklig – jag har själv lyssnat till den – precis som Thorbjörn Fälldin sade. Man hade olika uppfattningar, och det skall vi ju ha, men debatten var lugn. Det har över huvud taget varit lugnt och sakligt i dag, till dess Olof Palme såsom fridsfurste ämnade talarstolen och riktade ett otal angrepp mot vårt parti i allmänhet och mot mig personligen i synnerhet.

Det har varit lugnt sedan vi hade Bodströmsaffären. Före den var det också lugnt, till dess Olof Palme i en finsk tidning angrep vårt parti i den

utrikespolitiska debatten.

Vi har haft många utrikespolitiska gräl sedan den nuvarande regeringen tillträdde, men alla dessa gräl har haft en gemensam nämnare, Olof Palme. Han har alltid stått som en i de många grälen, för övrigt inte bara när det gäller utrikespolitik – man behöver bara slå upp tidningen i dag för att få belägg för det.

Har inte Olof Palme själv från början varit huvudfiguren, har någon av hans personliga vänner och utnämningar gett namn åt affären i fråga.

Jag tycker att det är angeläget att inför Sveriges riksdag klargöra att i det anförande som statsministern höll här i dag hade han, som Thorbjörn Fälldin sade, strukit ut uttryck som "fara för freden" och "riva broar". Men det är också väldigt angeläget att vi klargör att statsministern själv nu finner ett antal uttryck, som han säkert kommer att ägna månader och mycken omsorg åt att påstå att vi moderater fällt – av typen "landsförrädare", "quislingar" och "undfallenhet".

De personliga angreppen mot mig, att jag pajaserar i marginalen osv., har jag lärt mig att ta lugnt. Men jag skall villigt erkänna att jag tror att svensk politik skulle gagnas, om särskilt vi partiledare undvek den typen av personangrepp. Svensk politik skulle gagnas, tror jag, och därmed också politikernas anseende över huvud taget. Men jag får bjuda på det.

Olof Palme valde att angripa också centern och centerledaren Thorbjörn Fälldin sedan denne inte längre hade tillfälle att återkomma i replik. Olof Palme sade att Thorbjörn Fälldin hade instämt i det yrkande jag framställde om misstroendeförklaring mot utrikesministern och därmed också i motiveringen och att centern men framför allt vi moderater därför befann oss milsvitt från den svenska neutralitetspolitiken. Jag undrar: På vilken enda punkt befann vi oss milsvitt från den svenska neutralitetspolitiken i den delen?

Jag står för varje ord jag sade då, Olof Palme. Frågan i dag, sade jag, är just om det föreligger ett dubbelt budskap: det ena som utrikesministern nämner i sina tal och som är regeringens officiella politik – och jag instämmer självfallet i statsministerns deklaration – och det andra som kommer fram mellan skål och vägg och som egentligen är vad man innerst inne tycker. Detta har ju vidimerats av ytterligare ett antal personer, efter den famösa middagen där herr Bodström fällde de uttalanden som blev skälet till yrkandet om misstroendeförklaring.

Inte heller i fråga om det jag i övrigt har sagt ser jag någon anledning att ändra eller ångra något. Men däremot skall jag klart säga att varken folkpartiet eller centern har minsta anledning att ställa sig bakom eller ta avstånd från vad jag har sagt. Det var jag som sade det, och jag talade för mig och för mitt parti. Yrkandet var gemensamt, men i övrigt stod jag ensam. Det har jag sagt förut, och det hörde Olof Palme, men det hindrar inte att han bortser från det i dag.

Med anledning av de frågor jag ställde under Bodströmdebatten gjorde statsministern ett uttalande den 6 februari, i vilket uttalande han på punkt efter punkt klargjorde att regeringen icke delade de uppfattningar som hade

framförts av utrikesministern. Det gällde försvarets ansträngningar, det gällde överbefälhavarens rapporter om främmande undervattensverksamhet, det gällde att Sveriges förbindelser med Sovjetunionen skulle hanteras med utgångspunkt i vad som är till gagn för vårt land, inte i vad som är till gagn för det socialdemokratiska partiets valrörelse, och det gällde att man inom regeringskansliet fortlöpande gjorde analyser av stormakternas intresse för vår del av världen. Det var mycket klart och rakt svarat av statsministern. Men hans uttalande stod i bjärt kontrast till vad utrikesministern framförde.

Vi drog inte i gång Bodströmaffären. Bodströmaffären drogs i gång av herr Bodström, och ingen annan. Det är Bodströmaffären som var utgångspunkten för det gräl som då uppstod.

I dag har statsministern i enlighet med den socialdemokratiska valplaneringen ånyo sökt konflikt och strid med oss moderater. Han undvek mycket nogsamt att i sitt tal nämna vare sig folkpartiet eller centern. Det var ingen tillfällighet. Det var noggrant uttänkt. Det är med moderaterna som herr Palme vill ha grälet. Och han är skicklig. Jag vill ge ett oförbehållsamt erkännande till det socialdemokratiska partiets ordförande. Han är mycket skicklig när det gäller att söka och få i gång gräl.

Men jag tycker att det vore ovärdigt av oss om vi ånyo skulle falla för frestelsen att sätta i gång ett storgräl om vår politik. Sverige är nämligen ett litet land. Olof Palme avslutade sitt anförande med att tala om att den svenska socialdemokratin alltid kommer att värna om Sveriges fred och Sveriges intressen, och jag har självfallet ingen anledning att misstro honom i det avseendet – tvärtom. Men jag tror, Olof Palme, att vårt lilla och fredliga land uppe i detta kalla hörn av jorden skulle gagnas av att statsministern insåg att strävan att värna om Sveriges fred gäller också för oss moderater. Vi har bara ett intresse med vår säkerhets-, försvars- och utrikespolitik, och det är att gagna vårt Sverige. Det tycker jag att statsministern skulle respektera. Det skulle gagna Sverige mycket om statsministern gjorde det i stället för att söka gräl – personligt gräl, politiskt gräl eller gräl av vad slag det vara månne.

Fru talman! Låt mig till sist klargöra var vi moderater står.

För det första vill vi föra en stram utrikespolitik. Förutsättningen för en sådan är kontinuitet och kraft, och naturligtvis också konsekvens.

För det andra vill vi föra en stark försvarspolitik. Det innebär en annan försvarspolitik än den ni förut föresprakade, en försvarspolitik där vi förhoppningsvis kan bygga vidare på den fyrt partiuppställning som träffades för något år sedan.

För det tredje skall vår neutralitetspolitik formas i ett samspel mellan utrikes- och försvarspolitiken. En stramare utrikespolitik och en starkare försvarspolitik stärker vår neutralitetslinje.

För det fjärde: Säkerhetspolitiken måste föras med klara och öppna ögon. Vi måste se verkligheten som den är. Vi måste reagera klart och tydligt mot alla kränkningar och själva dra de slutsatser som kan dras av dem. Det är den klassiska huvudlinjen i svensk säkerhetspolitik som jag har givit uttryck för. Det är vår moderata uppfattning, och den har ett starkt stöd.

Sveriges folk vet att vi vill ha en stramare utrikespolitik och en starkare försvarspolitik, och Sveriges folk vet att det stärker vår neutralitetslinje. Att det sedan av vissa politiker vill grälas och bråkas kring detta, däröver kan vi inte råda. Men vårt parti står fast, orubbligt fast kring den politiken, som givit Sverige fred i så många år.

Anf. 26 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Herr Adelson har ett grundläggande bekymmer. Han säger att vi – jag – sätter i gång gräl. Det gör han efter det klassiska receptet, där tjuven som gjorde tillgreppet ropade "tag fast tjuven". Detta har ganska liten trovärdighet.

Under sex år var jag ledare för oppositionen här i kammaren. Jag tror att jag under dessa sex år inte någon enda gång angrep regeringens utrikespolitik mer än i några detaljfrågor. Varför? Jo, därför att jag ansåg att man borde hålla sams. Den ende som angrep utrikespolitiken då var Ulf Adelson. Jag måste för Fälldins minnes skull påminna om att Fälldin sade så här: Det smärtar mig att behöva erfa att moderaterna bortsett från detta och i partipolitiskt nit driver den här frågan som en kritik mot regeringen för senfärdighet, för ointresse. De sätter partinitet före en gemensam uppslutning kring den säkerhetspolitik och utrikespolitik som den här nationen varit samlad omkring i decennier och vilken har varit till fördel för detta land.

Ännu hårdare gick herr Gunnar Björk i Gävle fram. Under de sex år som vi var i opposition stödde vi regeringen. Moderaterna drevs av partinit till angrepp.

Det har varit likadant nu under den här regeringsperioden. Vi har gjort försök så långt vi har kunnat att samla nationen kring det väsentliga försvaret av svensk neutralitetspolitik. Jag tror faktiskt att det hos folkpartiet och centern finns en ärlig vilja till en sådan samling, även om de i andra avseenden tycker illa om oss, vilket är legitimt. Men jag tror som sagt att det finns en sådan vilja och att det var en tillfällig förlöpfung sist. Jag vet inte – jag tror.

Efter dagens debatt frågar jag mig om det finns en sådan vilja hos moderata samlingspartiet. Ni kunde ha klarat den här debatten på tio sekunder genom att svara på mina frågor: Anser ni eller anser ni inte att regeringen arbetar med dubbla budskap gentemot Sovjetunionen? Är ni eller är ni inte av uppfattningen att regeringen uppträder undfallande mot Sovjetunionen? Detta är två mycket enkla frågor, men oerhört avgörande, därför att om ett oppositionsparti säger att man på den punkten inte är övertygad innebär det en oerhörd anklagelse mot regeringen. Det innebär att man tror att regeringen faller undan för främmande makt, och man tror att regeringen spelar under täcket med en stormakt.

I tre långa repliker har moderata företrädare nu varit uppe i debatten. Ni har sagt många onda ord om mig – det må ni göra, det är jag van vid. När herr Adelson till mig riktar gnäll om personföljelse och personangrepp, måste jag säga att något av ett medlidamhetens leende sprider sig. På den punkten har jag av omständigheterna fått vänja mig att vara ganska hårdhudad.

Ni fortsätter att smäda utrikesministern så gott ni kan – inte på grundval av något som ni kan belägga utan på grundval av skvaller från en journalistmiddag. Jag skall i detta sammanhang inte ta upp denna avgörande punkt, men jag tror att journalisterna har fel beträffande de sovjetiska kränkningarna. Jag är helt övertygad om att de har fel och att den journalist som vågar ställa upp och säga att han har samma mening som utrikesministern har rätt på den punkt som är avgörande och som vi diskuterar. Detta tar ni upp gång på gång.

Jag har upplevt mycket under denna valperiod. Minns ni när Adelsonh stod upp och sade att jag hade allvarligt skadat svensk utrikespolitik när jag enligt Adelsonh hade fört utrikesnämnden bakom ljuset. Detta framhärdade man i tills vi fick protokollet från utrikesnämnden framplockat. Adelsonh påstod att det finns stor sannolikhet för att påståendena i Svenska Dagbladet om det hemliga budskapet var riktiga. Allt detta har moderaterna så att säga automatiskt ställt upp på.

När moderaterna säger att de vill gagna Sveriges fred och Sveriges intressen, tror jag visst att det är på det sättet. Men ni vill också till varje pris komma åt socialdemokraterna – så gott som till varje pris. Detta nit att komma åt socialdemokraterna blir viktigare för er än det gemensamma värdet om landets intressen. Därför måste vi alltid räkna med – och det är med stor bitterhet och besvikelse jag säger detta – att få knivar i ryggen från dem som nu företräder moderata samlingspartiet. Även i ett för landet kritiskt läge måste vi räkna med det.

Det här är inte uttryck för någon personlig mani från min sida, utan det är vad vi i allmänhet tycker. Det har åt den utrikespolitiska debatten skapat en ny dimension som jag djupt beklagar. Detta ställdes i en oerhörd blyxtbelysning i dag när moderaterna fick två mycket enkla och mycket grundläggande frågor. Att de inte vågar besvara frågorna betyder med andra ord att de tror att vi är undfallande och att de tror att vi bedriver två slags politik – en mellan skål och vägg eller i hemlighet, eller hur det i olika sammanhang brukar uttryckas. Det är en oerhörd anklagelse, som vi socialdemokrater avvisar.

Möjligheten att bygga broar, som det så vackert heter, förspilde ni genom att med onda ord och försmädigheter undvika sakdebatten.

Jag visade den här texten för en vän – i Ulf Adelsonhs ögon är det här ju belastande med tanke på våra vänner. Min vän sade att de säkert går upp omedelbart och säger: Visst, vi ställer upp för enighetens skull. Och då skall det naturligtvis välkomnas. Jag sade: Jag tvivlar, därför att jag tror att de är så oerhört fast i sitt partipolitiska nit och dessutom hetsade av tok-högern i olika uppenbarelser att de inte vågar. – Jag beklagar att jag fick rätt.

Men, ärade kammarledamöter och andra, på socialdemokratin kan ni lita. Inga bakhåll och inga personangrepp skall kunna hindra oss från att föra en mycket fast och klar neutralitetspolitik. Jag hoppas att även moderata samlingspartiet en dag kommer fram till den ståndpunkten.

Anf. 27 ULF ADELSONH (m) replik:

Fru talman! Det är riktigt att det var en oerhörd anklagelse som riktades mot regeringen med anledning av utrikesminister Bodströms uttalanden. Jag

har med stort intresse lyssnat till statsministerns mycket försiktiga försäkran att han är hundraprocentigt övertygad om att utrikesministern har rätt i vad gäller sovjetiska kränkningar. Men i fråga om de övriga delarna har statsministern inte uttalat sig i dag. Min fråga kvarstår därför. Här står ord mot ord, herr Bodströms och ett antal journalisters. Dels gäller det de journalister som var med på den ifrågavarande middagen, dels de som var med vid tidigare middagar: alla dessa journalister ger samma version av utrikesministerns uttalanden, icke de officiella men de andra. Det går inte att vrida sig undan detta, Olof Palme.

Olof Palme säger att han har fått vänja sig vid hårda angrepp. Ja, det är möjligt. Den som är utan skuld kastar den första stenen. Jag tror, Olof Palme, att antalet angrepp skulle bli betydligt färre, om statsministern själv vinnlade sig om att vara försiktigare med orden – med tanke på "pajaseri" och allt annat som sagts i dag.

Olof Palme säger att han har ställt två enkla frågor och att det bara är att svara. Nu är det så att moderata samlingspartiet är ett självständigt parti som representerar sina väljare, och vi svarar och för debatten som vi anser vara riktigt. Vi är inte av Olof Palme kallade hit till något rektorsförhör. Vi deltar i en debatt med vår talesman och svarar för oss rakt och klart. Vi tänker inte ge någon frisedel till den socialdemokratiska regeringen beträffande vad den kan säga eller göra, utan vi förbehåller oss rätten att granska var sak som görs och var sak som sägs. Det är vår uppgift i svensk politik, och den tänker vi hålla fast vid.

Fru talman! Låt oss alla när vi lämnar den här kammaren fundera över en sak: Vem i dagens debatt var det som sökte gräl, vem var det i dagens debatt som ville ha bråk om utrikespolitiken? Och har statsministerns 20 minuter långa och helt oprovocerade inlägg i denna debatt gagnat Sverige?

Anf. 28 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Först vill jag säga något om utrikesministerns uttalanden. Det finns, som jag hela tiden har sagt, en avgörande punkt. Har utrikesministern påstått att det icke har förekommit några som helst kränkningar sedan 1982? Han har sagt att det inte har förekommit några som vi kan belägga som sovjetiska kränkningar – det finns ju inga bevis för det. Det har han sagt. Det är detta som debatten har gällt.

Jag litar till 100 % på utrikesministern. Jag träffade ett antal utländska företrädare nyligen som sade detsamma – "det har han ju sagt i alla samtal med oss". Alla de andra tingen kan man uppfatta på olika sätt, dem kan man diskutera. Men detta är avgörande.

Ni har inte kunnat belägga detta, ni kommer aldrig att kunna belägga det. Ni har satt i gång en enorm skenprocess när ni använder det unika sättet att begära en misstroendeförklaring mot Sveriges utrikesminister för att driva vad som i realiteten är en skvallerpunkt.

Sedan har herr Adelson mage att fråga: Vem är det som söker gräl? Vill han suddas bort ur minnet vad han hade för sig här i kammaren för sju veckor sedan?

För att inte föra upp det grälet på nytt och för att öppna möjligheten till enighet igen ställde jag två frågor. Dem tror jag att ni har lärt er. Det är de två för oss avgörande frågorna. Herr Adelson underlåter att svara på dem. Detta är i sig en oerhörd kränkning, icke av mig, men av svensk socialdemokrati och vad den står för. Glöm det aldrig! Det innebär att herr Adelson säger: Vi behåller möjligheten att när vi önskar kunna hävda dels att ni i det förlutna har varit och i framtiden kommer att vara undfallande mot främmande makt, dels att ni i framtiden kommer att föra olika typer av budskap i hemlighet till främmande makter. Vi har knivarna beredda. När vi får chansen kommer vi att försöka stöta dem i ryggen på er.

Därför har ni med den här debatten förvärrat situationen – det är klart att ni har det.

Det går lätt att flina i bänken över det, herr Adelson. Jag skall inte kommentera det på annat sätt än att det var ett flin. Jag tycker att detta var djupt allvarligt, för det gällde möjligheten till ett ömsesidigt förtroende för att hävda landets intressen.

Har den här debatten gagnat Sverige eller inte? frågar herr Adelson till sist. Svaret blir litet differentierat, om jag så får säga. I realiteten är det till skada för landet att det största oppositionspartiet fortsätter att insinuera att den sittande regeringen är undfallande mot främmande makt. Det är till skada för landet – det måste jag uppriktigt erkänna. Men det vore ännu värre om oklarhet rådde på den punkten. Herr Adelson har på sitt egendomliga sätt skapat klarhet, men icke på det sätt jag hade önskat, dvs. en klarhet om enighet, utan genom en klarhet om misstroende. Det beklagar jag.

Å andra sidan tror jag trots allt att det är till gagn för Sverige att veta var socialdemokratin står och att vi icke kommer att tolerera knivar i ryggen och slag under hältet. Vi kommer inte att passivt tolerera detta för att därmed skapa oklarhet om Sveriges utrikespolitik. Vi kommer att gå vår väg rakt och fast, till gagn för landet, och vi gör anspråk på trovärdighet när vi säger: till gagn för Sveriges folk.

Anf. 29 ULF ADELSON (m) replik:

Fru talman! Vi har gett våra besked. Oklarhet råder om utrikesministerns ståndpunkter. Klarhet råder om att statsministern söker gräl. I övrigt har statsministerns senaste inlägg icke tillfört debatten något nytt, varför jag kan nöja mig med det anförda.

Anf. 30 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 31 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! I år är det 40 år sedan andra världskriget tog slut. Det innebar slutet på en period av förödelse utan like i världshistorien – trots att den ju icke saknar exempel på blodiga och förödande krig. För Europas vidkommande innebar andra världskrigets slut början på en unikt lång period av

fred. Och det är naturligtvis vår innerligaste förhoppning att den fredsperioden skall fortsätta.

Men samtidigt innebar också andra världskrigets slut startpunkten på en av de kusligaste tekniska utvecklingslinjer som mänskligheten har upplevt, nämligen utvecklingen av kärnvapen. Den utvecklingen har försatt mänskligheten i den i dess historia unika situationen att vi nu är i stånd att utplåna oss själva som biologisk företeelse, ja, vi är i stånd att utplåna jordens möjligheter att vara hemvist för liv.

Det här gör arbetet för fred och avspänning till vår tids kanske absolut viktigaste uppgift. Det här är ett arbete som måste bedrivas på flera olika nivåer. Det måste naturligtvis bedrivas i vår egen närmiljö, i norra Europa. Det är där vårt ansvar är som allra störst. Grunden för Sveriges insatser i arbetet för fred och avspänning är naturligtvis en konsekvent neutralitetspolitik.

Fru talman! Med anledning av den debatt som just har förts här vill jag också understryka att den neutralitetspolitiken naturligtvis har en alldeles särskild trovärdighet i den mån det finns en bred uppslutning bakom den inom svenska folket och bland de politiska partierna. Det får aldrig råda oklarhet eller osäkerhet om vad den svenska neutralitetspolitiken innebär och det får heller inte råda osäkerhet om att vi är beredda att hävda den i alla lägen. En enhällig uppslutning kring den svenska neutralitetspolitiken är alltså en mycket stor tillgång. De tendenser till utrikespolitiska gräl mellan socialdemokrater och moderater som har förekommit från tid till annan under senare år är naturligtvis mot den bakgrunden djupt olyckliga. Det måste vara en strävan att man försöker överbygga de motsättningar som, måste man misstänka, ofta är inrikespolitiskt motiverade, vilka kommer till uttryck i dessa dispyter.

Fru talman! Jag tyckte länge att dagens utrikespolitiska debatt bar den prägel av saklighet, sans och lågt tonläge som tjänar den svenska utrikespolitiken bäst. Det här sakliga tonläget fanns kvar på ett mycket tydligt sätt i debatten ända till dess Olof Palme inträdde i den. Den första delen av Olof Palmes anförande, som var en fin appell för freden, vill jag helhjärtat instämma i. Desto mera förskräckt blev jag när han med ett djärvt kast gick från detta högstämnda tonläge och denna mycket viktiga frågeställning till att återigen ge sig i kast med det klassiska utrikespolitiska grälet mellan socialdemokraterna och moderaterna. Därmed sänktes debattnivån i vår utrikespolitiska debatt här i dag på ett mycket drastiskt och beklagligt sätt.

Vad som är särskilt allvarligt och som jag tvingas kommentera är att statsministern i sin strävan att också dra in centern i dispyten inte väjde för att ta till en ren lögn. Han hävdade nämligen i debatten att centerledaren Thorbjörn Fälldin skulle ha instämt i moderata uttalanden, vilka i sin tur skulle ha innehållit en kritik mot den svenska neutralitetspolitiken. Eftersom han – typiskt nog – gjorde det vid en tidpunkt då Thorbjörn Fälldin inte längre hade rätt till replik, vill jag se som min uppgift att rätta detta påstående. Vad Thorbjörn Fälldin sade i debatten var följande: Det är helt enkelt så, att vi inom centern – och jag känner mig övertygad om att det gäller

också de båda andra partierna – anser att det inte får råda minsta tvivel om den av statsministern mycket klart formulerade utrikespolitiska deklARATIONEN, som har min fulla anslutning, och om genomförandet av den politiken. Utrikesdepartementets ledning får inte, det må vara vid middagar eller vid andra samtal, göra påståenden som går stiek i stäv med den politiken.

Det var vad Thorbjörn Fälldin sade under den allmänpolitiska debatten.

Vi tidpunkten för själva misstroendekomröstningen var det Thorbjörn Fälldin som anförde motiveringen för det votum som centern och övriga icke-socialistiska partier avgav. Det var han som från denna talarstol läste upp röstförklaringen. Den hade samma innebörd som den passus jag just har läst upp. I den röstförklaringen instämde herrarna Adelson och Westerberg. Påståendet, som statsministern nyss framförde, att Thorbjörn Fälldin skulle ha instämt i en moderat kritik av den svenska neutralitetspolitiken saknar följaktligen all grund.

Ett fast och konsekvent svenskt budskap på neutralitetspolitikens område är alltså ett mycket viktigt element i vårt arbete för fred och avspänning. Det är min varma förhoppning – och centerns förhoppning – att de bägge kombattanterna i den debatt som vi nyss har fått lyssna till här i kammaren skall besinna sitt ansvar och inse att den typ av utrikespolitiska gräl som här förekommit enbart skadar Sverige.

En annan viktig del i den svenska politiken för fred och avspänning i vårt eget närområde är faktiskt att vi har ett förhållandevis starkt svenskt försvar. Det svenska försvaret måste vara tillräckligt starkt för att andra parter i vårt närområde skall vara förvissade om att vi själva är i stånd att hävda vår neutralitet och vår territoriella integritet. Det får inte vara så, att de stora militärpakterna runt omkring oss känner sig föranlåtna att rusta upp för att kompensera för svagheter i det svenska försvaret eller att ta in försvar av svenskt territorium i sin militära planering. Därför är det svenska försvaret, kanske paradoxalt nog, ett viktigt led i att sänka spänningsnivån i vår del av världen.

Det är också viktigt att vi på det utrikespolitiska planet aktivt arbetar för att sänka spänningsnivån i Nordeuropa. Förslaget om en kärnvapenfri zon i Norden skulle kunna innebära just en sådan sänkt spänningsnivå genom att vi som ett led i att en sådan zon upprättas fick till stånd en situation där supermaktsblocken drar tillbaka sina kärnvapeninstallationer från norra Europa.

Självfallet kräver ett förverkligande av en kärnvapenfri zon i Norden att de bägge supermaktsblocken finner detta vara förenligt med sina intressen. Detta gör också förverkligandet av en sådan zon till en komplicerad fråga, som kräver stort tålamod. En sådan zon skulle dock utan tvivel innebära en väsentligt sänkt spänningsnivå och rustningsnivå i norra Europa samt ett viktigt bidrag i arbetet på att skapa ett kärnvapenfritt Europa och – det slutliga målet – en kärnvapenfri värld. Därför måste detta arbete oförtrutet föras vidare.

I arbetet på att åstadkomma avspänning och nedrustning märker vi ofta att det vi själva gör i vår eget närområde är intimt förknippat med och beroende

av vad som sker i ett större globalt perspektiv. Därför kan vi inte bara ägna oss åt vårt eget närområde, utan vi måste också vara djupt engagerade i det arbete som förs på ett europeiskt och globalt plan.

Just nu har Sverige som värdnation ett särskilt ansvar för Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder. Lyckas Stockholmskonferensen i sin uppgift att träffa överenskommelser om förtroendeskapande åtgärder i ökad utsträckning, innebär det ett nytt och viktigt steg på vägen mot avspänning i Europa. Det kan vara ett bidrag till ansträngningarna att få till stånd nedrustning. Det är viktigt att Sverige utnyttjar alla de möjligheter som vår ställning som värdnation och neutral stat ger oss att medverka till en positiv utveckling på det området.

Även i de stora nedrustningsförhandlingarnas perspektiv måste Sverige som neutral nation och som medlemsnation i nedrustningskommittén i Genève ta till vara sina möjligheter att konstruktivt bidra med olika förslag och initiativ. Sverige har aktivt arbetat för en frysning som en förutsättning för fortsatta förhandlingar om kärnvapenedrustning. Det arbetet måste fortgå liksom arbetet för att få till stånd ett fullständigt provstoppsavtal. Vi måste vara pådrivande för att förmå supermakterna att komma överens om nedrustning när det gäller euromissiler och kryssningsrobotar såväl i öst som i väst. Vi måste stödja ansträngningarna att nå en överenskommelse som gör att en ny kapprustning i rymden kan förhindras. Vi måste också driva kravet på att samtliga kärnvapenstater accepterar principen om icke-förstaa användning av kärnvapen. För att det här skall bli möjligt krävs också att man når framsteg i arbetet på ömsesidiga konventionella truppreduktioner i Europa.

En viktig fråga där Sverige har ett eget ansvar gäller sambandet mellan kärnkraftsteknik för fredligt bruk och kärnvapen. Det faktum att kärnbränsle från en svensk forskningsreaktor av allt att döma kan ha använts för kärnkraftsändamål i USA riktar uppmärksamheten på det här problemet. Centern har sedan länge krävt förbud mot export av kärnbränsle, kärnkraftsavfall och kärnkraftsteknik. Det undergräver svensk trovärdighet att vi ännu inte har fått något sådant förbud.

Men, fru talman, fredspolitik är inte bara nedrustningsarbete av olika slag. Vi måste också arbeta aktivt för att undanröja de politiska drivkrafter som medverkar till spänningar och krigshot. Vi måste arbeta aktivt för ökade kontakter mellan öst och väst – förbättrat samarbete i olika sakfrågor. Vi måste även inse att det inte går att få en fredlig värld som inte också är en rättvis värld. De stora ekonomiska klyftorna mellan rika och fattiga länder, den oändliga nöd och misär som finns i stora delar av världen och det förtryck i olika former som präglar många länder är grogrund för spänningar och konflikter. Vi kan lätt se att de flesta politiska oroshärdarna finns i tredje världen – Sydafrika, med motsättningarna mellan den svarta majoriteten och den vita minoriteten har fått en skrämmande aktualitet genom dödsskjutningarna i Uitenhage. Vi har situationen i Mellanöstern, med massakrer i spåren av den israeliska invasionen och ockupationen av södra Libanon, konflikten Iran–Irak osv. Vi kan se hur supermakterna blandar sig i de här konflikterna – i Afghanistan, i Kampuchea och i Mellanamerika. Det gör att

arbetet för ekonomisk utjämning, för bättre levnadsvillkor och mot förtryck samt brott mot mänskliga rättigheter också är en viktig del i fredsarbetet.

Anf. 32 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag har vid det här laget suttit åtskilliga år i Sveriges riksdag, och jag har under de åren lärt mig att riksdagen är något av överraskningarnas hus. Mitt i vardagslunken kan de mest överraskande saker och irrationella händelser inträffa, och till detta hör de uppträdanden i fråga om småaktigt träta som vi har fått bevittna här i dag.

Jag antar att många åhörare och TV-tittare har väntat sig en seriös och upplysande debatt om de utrikespolitiska frågorna, och jag känner närmast ett behov av att be dem om ursäkt för det sätt som utrikesdebatten nu har bedrivits på under åtskilliga timmar. Jag vill säga att den atmosfär jag upplever när jag sitter i utrikesutskottet är mycket väsensskild från den jag har upplevt här. Under vardagsslitet i utskottet försöker vi seriöst och under samverkan ta itu med de aktuella frågorna – de frågor som är så viktiga för Sveriges möjligheter att behålla sin fred och sin frihet.

Det har här i dag talats om yttringarna av apartheidpolitiken i Sydafrika – många talare har berört ämnet. De flesta talare har mycket starkt fördömt agerandet från den vita minoriteten, i dess förtryck och våld mot den färgade befolkningen.

Jag hade också tänkt ägna ett längre avsnitt av mitt anförande åt Sydafrika, men jag vill begränsa det till att endast säga till protokollet hur djupt jag avskyr det förtryck och våld som den vita minoriteten utövar mot de färgade människorna. Personligen känner jag mig närmast generad över den tamhet som präglat den här debatten tidigare då det gällt den svenska reaktionen på apartheidpolitiken. Den grymma verkligheten har ju den senaste veckan trängt sig på varje människa med rättskänsla, och vår maktlöshet inför våldet och orättvisan vill jag beteckna som närmast förlamande.

Jag övergår nu till ett annat ämne. I år är det 40 år sedan den första kärnladdningen sprängdes över den japanska staden Hiroshima, och den smällen hade en chockverkan över hela världen. En fruktansvärd kraft i förgörelsens tjänst hade lösgjort sig ur vetenskapens förtrollade flaska, och sedan har ingen mänsklig makt förmått att stoppa den tillbaka dit. Kärnvapenhotet vilar fortfarande som en hotande skugga över mänskligheten.

Sedan de två bomberna sprängts över Japan i slutskedet av andra världskriget har atomkraften inte använts i direkta krigshandlingar, men mer än 1 500 kärnladdningar har detonerats i den febrila provaktivitet som kännetecknat stormakternas kapprustning.

I FN:s olika organ för nedrustning och i direkta förhandlingar mellan de s. k. kärnvapenstaterna har ansträngningar gjorts för att på olika sätt begränsa eller hindra kapprustningen med kärnvapen, men dessa har inte varit särskilt framgångsrika i jämförelse med den allt snabbare uppbyggnaden av nya kärnvapensystem. Vissa begränsade avtal träffades dock under den relativt avspända period som 1970-talet utgjorde i förhållandet mellan

stormakterna. Under 1980-talet har relationerna mellan främst de båda supermakterna USA och Sovjet varit i det närmaste djupfrysta och hindrat alla framsteg på nedrustningsområdet.

Det totala antalet kärnladdningar i världen är ca 50 000, och med undantag för ett par hundratal har supermakterna USA och Sovjet hela denna arsenal. Övriga länder som bevisligen har kärnvapen är Frankrike, Storbritannien och Kina. Även Indien har utfört kärnvapenprov.

Under de senaste fem åren har antalet vapenbärare – missiler och bombplan – varit i stort oförändrat, medan antalet stridsspetsar ökat. I dag har dessa vapenbärare en närmast otrolig precision, och det har gjort att laddningarnas styrka kunnat minskas. Den totala sprängkraften för alla kärnvapen i världen håller faktiskt på att minska, men detta innebär ingen reell nedrustning – man fördelar bara laddningarna mera effektivt.

Vapenbärarna skyddas på olika sätt mot bekämpning, och särskilt ubåtarna är svåra att spåra. Genom att skydda sina vapen har supermakterna s. k. andraslagsförmåga. Det innebär att ett överraskande, massivt angrepp av den ene inte kan garantera seger över den andre, eftersom denne alltid har tillräckligt många vapenbärare kvar för att kunna svara med ett förödande motangrepp.

Om hur kärnvapenmakterna tänker använda sina kärnvapen i händelse av krig vet vi i dag ingenting med säkerhet. Viss retorik – s. k. vapenskrammel – hör naturligtvis till spelet för att göra avskräckningen trovärdig. Om ett kärnvapenkrig skulle bryta ut, är riskerna för en snabb upptrappning med allt kraftigare kärnvapeninsatser från båda sidor överhängande. Just faran för en upptrappning är det svåraste hotet mot mänsklighetens överlevnad. Men detta hot är också den starkaste återhållande faktorn mot ett kärnvapenkrig över huvud taget.

Sverige arbetar aktivt för avspänning, nedrustning och en internationell rättsordning. Vi känner med oss att vi lever säkrare om vi kan minska spänningen i världen och öka förtroendet mellan världens stater. För oss är det ett långsiktigt mål att gradvis minska kärnvapenhotet, rustningarna och de militära maktmedlens betydelse i den internationella politiken.

Världen domineras i dag av de båda supermakterna USA och Sovjet. Detta känns inte på något sätt bra eller tryggt, när man ser att dessa båda supermakter ständigt strävar efter att utvidga sina maktsfärer – och också lyckas med detta.

Sverige har alltid stöttat Förenta nationerna, och det är en gammal dröm att världens maktcentrum skall ligga i denna organisation. Nu måste vi kallt konstatera att den drömmen alltmer blir en dröm. När USA och Sovjet valt att demonstrera sin makt mot FN har organisationen varit maktlös. I USA har också förts en öppen diskussion om huruvida FN verkligen har någon funktion att fylla i framtiden, och både i senaten och i representanthuset har röster höjts för att USA gradvis skall dra ned sitt stöd till FN och FN:s underlydande organ.

Nu verkar det emellertid som om den diskussionen har avstannat, och USA har under den gångna FN-sessionen visat en välvilligare attityd mot

Förenta nationerna. USA har också de facto erkänt FN:s stora roll som förhandlingsorganisation för att lösa internationella spänningar. Men fortfarande kvarstår intrycket att USA inte önskar ett alltför starkt och självständigt FN.

Samma inställning demonstrerar också Sovjet, och även om ledargardet i Kreml har växlat, har inställningen förblivit densamma. Vid valet av generalsekreterare har inte heller Sovjet velat satsa på starka profiler. Generalsekreteraren som person och Förenta nationerna som organisation får inte bli så stark att supermakternas inflytande hotas.

Det är med detta läge som Sverige har att arbeta i Förenta nationerna.

För att kunna spela en fredsbevarande roll måste FN ha möjligheter att på ett tidigt stadium gripa in i konflikter. Tillsammans med övriga nordiska länder har Sverige lagt fram ett förslag för att stärka FN:s organisation.

Huvudpunkterna är följande:

1. Säkerhetsrådets effektivitet måste förbättras. Rådet måste kunna ingripa tidigt i konflikter och självt ta ansvar för sina beslut i praktiken.
2. FN:s generalsekreterare måste få ett starkare stöd av säkerhetsrådet.
3. FN:s kapacitet för fredsbevarande aktioner måste ökas genom att man inrättar beredskapsstyrkor.
4. Generalförsamlingens resolutioner bör mer ha karaktären av konstruktiva förslag och mindre av deklarationer.

Detta nordiska förslag är utomordentligt viktigt om FN skall kunna vara en garant för världsfreden, för de små nationernas säkerhet och för skyddet av de mänskliga rättigheterna. FN:s uppgift får inte bara vara att uttrycka opinioner, utan FN måste även genomdriva lösningar.

Folkpartiet anser att den för närvarande mest angelägna åtgärden för nedrustning är ett fullständigt förbud mot alla provsprängningar av kärnvapen. Sedan 1963 finns ett fullständigt förbud mot provsprängningar i atmosfären, i rymden och under vatten. Detta har lett till att sprängningarna i stället flyttats under jord.

Tyvännär motsätter sig de ledande kärnvapenmakterna ett avtal om fullständigt provstopp, och det understryker vad jag tidigare sagt om det farliga i deras dominans. Folkpartiet ser det som utomordentligt viktigt att ingen möda lämnas ospard för att genomdriva ett fullständigt provstopp.

Folkpartiet stödjer också förslaget att FN skall besluta om en frysning av kärnvapenarsenalerna, dvs. att de inte skall byggas ut. Sverige och Mexico har även i höst lagt fram ett förslag om ett omedelbart inställande av provtillverkning och utplacering av kärnvapen samt produktion av klyvbart material. Samma förslag har tidigare behandlats i FN och då samlat en stor majoritet bland FN:s medlemsländer. Tyvärr motsätter sig flertalet NATO-medlemmar förslaget. Den senaste omröstningen lämnade samma resultat som de tidigare.

Frågan om en frysning av kärnvapenarsenalerna vinner allt fler anhängare också i USA. Det demokratiska partiet kräver i en motion i senaten att USA skall ansluta sig till FN-resolutionen. I USA finns det alltså i dag mycket

delade meningar om huruvida frysningsförslaget är bra ur amerikansk synpunkt – och då också med avseende på förhandlingarna med ryssarna.

Just nu verkar det som om det vore en klimatlindring på gång i de tidigare nedfrysta relationerna mellan USA och Sovjet. Det vore något av ett önskeläge att de båda supermakterna kunde enas om en kärnvapenfrysning som ett klart formulerat delmål i nedrustningsförhandlingarna. Detta skulle i sin helhet öppna kärnvapenförhandlingar även på andra nivåer.

Som ett ytterligare tecken på det förbättrade klimatet mellan USA och Sovjet startade för ett par veckor sedan direkta nedrustningsförhandlingar i Genève mellan de båda supermakterna. Experter rubricerar dessa förhandlingar som kanske de viktigaste sedan kärnvapenålderns början för 40 år sedan. Det anses också att det finns goda chanser att man skall nå direkta resultat i dessa förhandlingar – inte så att man hastigt och lustigt skulle kunna avskaffa alla kärnvapen, vilket i dagsläget tyvärr är en utopi. Nej, vad man förhandlar om är att försöka stabilisera terrorbalansen, och det är "den stora bytesaffären", dvs. att man försöker skaffa sig strategiska fördelar på den andres bekostnad. Det som gör att förhandlingarna har rimliga chanser att lyckas är att båda sidor har mycket att vinna och inte särskilt mycket att förlora på nedskärningar i kärnvapenprogrammen.

I skuggan av Genèveförhandlingarna arbetar Stockholmskonferensen oförtrutet vidare. Den nu avslutade perioden har präglats av att NATO-länderna gått till offensiv för att få fram överenskommelser om förtroendeskapande åtgärder på den militära sidan. De har lämnat en precisering av sitt förslag från förra våren och förklarat att detta är att betrakta som ett förslag till en slutöverenskommelse.

Under konferensen har diskuterats möjligheterna att relativt snabbt få fram någon eller några delöverenskommelser för att kunna visa upp framsteg. Detta läge är väl nu överspelat.

Sverige företräder naturligtvis i första hand sina egna intressen med krav på säkerhet och fred i sin omgivning men spelar också en central roll i brobyggandet. I ett idogt arbete med personliga samtal och andra informella kontakter finns de svenska förhandlarna hela tiden i konferensens centrum. Det är naturligt, genom att Sverige står som värd för konferensen, men det beror också till mycket stor del på att våra förhandlare genom fasthet och kunskap har skapat respekt för den svenska delegationen.

Anf. 33 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Utrikesministern har tidigare redogjort för regeringens nedrustningspolitik. Jag skall inte upprepa vad han sagt utan i stället belysa vissa aspekter av nedrustningspolitiken och utveckla regeringens syn på en del av frågorna.

Inte ens vår egen traditionellt lugna del av världen har helt kunnat undgå att påverkas av supermaktens kapprustning och inbördes rivalitet – därmed inte sagt att någon part har intresse av eller önskan att det stabila läget i Norden förändras. Men supermaktens globala ambitioner och världsomspännande rustningar gör att nära nog ingen del av världen kan undgå att

direkt eller indirekt påverkas av förhållandet och rustningskapplöpningen mellan dem. Därför ligger det i Sveriges eget intresse att försöka bidra till förbättrade supermaktsrelationer och minskade rustningar.

I en värld där vi alla lever i kärnvapenkrigets skugga blir det en tvingande nödvändighet att söka politiska – och inte militära – lösningar på existerande och potentiella konflikter. Detta synsätt präglar den socialdemokratiska utrikespolitiken och är i dag viktigare än någonsin.

Kärnvapen utgör det allvarligaste hotet mot mänskligheten. Flera forskarrapporter visar att även en begränsad användning av kärnvapen skulle – förutom mycket omfattande skador genom sprängverkan, hetta och strålning – kunna försaka en arktisk nukleär vinter. Kärnvapen kan förvandla jorden till en förmörkad, nedfrusen planet och hota allas vår överlevnad.

Därför prioriterar vi från svensk sida åtgärder för kärnvapenedrustning. Därför fäster vi så stor vikt vid multilaterala förhandlingar och vid supermakternas bilaterala kärnvapenförhandlingar. Ty även om vi inte har kärnvapen, även om vi inte skulle anfallas med kärnvapen, även om vårt land inte skulle bli krigsskådeplats, så skulle vi inte kunna undgå att drabbas av ett kärnvapenkrig i vår omvärld. Därför har vi både rätt och skyldighet att kräva att kärnvapenstaterna aldrig brukar dessa vapen utan i stället genast vidtar konkreta åtgärder för att minska och avveckla sina sedan länge överdimensionerade kärnvapenarsenaler.

Många vapensystem under utveckling har drag som av motsidan upplevs som destabiliserade. De väcker misstankar om motpartens intentioner, bidrar till ömsesidig fruktan och misstro samt ökar risken för åtgärder som kan leda till kärnvapenkrig av misstag. De framkallar reaktioner som leder till krav på ökade rustningar, vilket i sin tur förstärker den redan existerande misstänksamheten. Denna onda cirkel måste brytas.

Den utveckling jag tänker på gäller bl. a. ballistiska missiler som har flera, oberoende träffsäkra stridsspetsar (MIRV), utveckling av metoder för krigföring mot strategiska ubåtar, "launch-on warning"-strategier, vapenbärrare med dubbla användningsområden, snabba och träffsäkra medeldistansmissiler, anti-satellitvapen, ryddbaserade missilförsvarssystem samt kryssningsmissiler för att bara nämna några i dag omdebatterade exempel.

Lågtflygande kryssningsmissiler har dessutom egenskaper som kan skapa särskilda svårigheter för oss liksom för andra neutrala länder. Under inflygning mot sina mål bortom svenskt territorium kan de kränka vårt luftrum i uppenbar konflikt med folkrättens bestämmelser. Detta kan vi självfallet aldrig acceptera. Det är angeläget att också dessa system tas upp i de nu påbörjade förhandlingarna mellan supermakterna.

År 1984 blev ett förlorat år för kärnvapenförhandlingar och kärnvapenedrustning. Varken bilaterala eller multilaterala kärnvapenförhandlingar ägde rum.

Det är därför positivt att de två supermakterna nu har inlett bilaterala förhandlingar om kärnvapen och rymden. Förhoppningsvis innebär detta att båda sidor nu inser att de såväl på kort som på lång sikt har mer att vinna genom förhandlingar än konfrontation.

Förhandlingarna berör frågor av yttersta vikt för internationell fred och säkerhet. Målet för dem är, som det gemensamt deklarerades den 8 januari, att förhindra en kapprustning i rymden, att avbryta den på jorden och slutligen att avlägsna kärnvapen överallt.

Det här är en målsättning som vi självfallet välkomnar och som vi kan ge vårt helhjärtade stöd. Samtidigt vet vi att förhandlingarna blir mycket komplicerade och kommer att ta tid att genomföra. Men vi kan inte passivt slå oss till ro med denna vetskap. Vi har rätt att kräva att de nu pågående förhandlingarna inom rimlig tid leder till resultat i linje med den angivna målsättningen. Vi har också rätt att kräva att även vi och andra stater hålls informerade om förhandlingarnas förlopp. Förhandlingarna i Genève angår inte bara kärnvapenmakterna. Hänsyn måste också tas till icke-kärnvapenstaternas intressen. Ytterst gäller förhandlingarna alla folks och alla länders fred och säkerhet.

Under de senaste åren har det dess värre funnits goda skäl att betvivla uppriktigheten i supermakternas vilja att träffa de kompromisser som krävs för att nå resultat i förhandlingsarbetet. I nedrustningskonferensen i Genève har vissa kärnvapenstater visat ovilja att förhandla om kärnvapenfrågorna och i synnerhet om ett fullständigt provstoppsavtal. De tidigare avbrutna bilaterala förhandlingarnas förlopp har vi givetvis mindre insyn i. Men det är svårt att tro annat än att båda parter i praktiken delar ansvaret för att de inte ledde till några positiva resultat.

Vi hoppas nu att deras attityd har ändrats så att resultat kan nås, inte bara i de bilaterala förhandlingarna utan också inom nedrustningskonferensen i Genève. Att förhandlingar inom den konferensen om ett fullständigt provstoppsavtal kommer till stånd är av största vikt, inte minst mot bakgrund av icke-spridningsfördragets tredje granskningskonferens, som äger rum i september i Genève.

Trots att inga bilaterala eller multilaterala kärnvapenförhandlingar pågick under 1984 gjordes dock vissa framsteg inom andra ämnesområden. Vid konferensen i Genève inleddes, under svensk ledning, regelrätta förhandlingar om en multilateral konvention för ett fullständigt förbud mot utveckling, produktion och lagring av kemiska vapen samt dessa vapens förstörelse. Vi vet alla hur angeläget ett sådant förbud är. Kemiska vapen har använts. Förnyad användning kan inte uteslutas. Det handlar om ett erkänt inhumant vapen som medför stora mänskliga lidanden. Det är därtill fråga om vapen som är relativt billiga och enkla att framställa. Kemiska vapen kallas därför ibland "den fattiges atombomb".

Förutsatt att alla parter visar en uppriktig vilja att nå resultat bör det vara fullt möjligt att få till stånd en konvention inom några år. En sådan skulle innebära verklig nedrustning – existerande lager och produktionsanläggningar skulle förstöras och inga nya vapen produceras. En konvention skulle också positivt kunna påverka andra förhandlingar genom att visa att nedrustning trots allt är möjlig i dagens värld.

I somras framlade Sverige i nedrustningskonferensen ett avtalsutkast, som förbjuder användning av radioaktivt material i fientligt syfte, vare sig detta

sker genom användning av radiologiska vapen eller genom attacker på kärnenergianläggningar, som leder till utsläpp av radioaktivitet. Med våra många kärnkraftverk har vi självfallet ett starkt intresse av ett sådant avtal. Förslaget har mottagits positivt av flertalet länder, och vi hoppas att konkreta steg mot ett avtal skall kunna tas inom kort.

Den mexikansk-svenska resolutionen om kärnvapenfrysning som framlades inför höstens generalförsamling har fått stöd av en överväldigande majoritet av FN:s medlemsstater. Vårt frysförslag, som syftar till att stävja en fortsatt kvalitativ upprustning på kärnvapenområdet, stöds av en bred majoritet i den svenska riksdagen. Vi ser en frysning, som givetvis skall underkastas erforderlig kontroll, som ett nödvändigt första steg för att sätta stopp för en rustningsutveckling som för länge sedan passerat det absurda nivå.

Det finns som vi vet de som hävdar att frysningsförslaget i praktiken är överspelat nu när supermakterna skall förhandla om reella reduktioner. De som hävdar detta har tidigare varit emot förslaget, men har då angivit andra orsaker. Det är frestande att hävda att argumentationen i detta fall tenderar att anpassas efter det man uppfattar som ytligt gångbart snarare än efter för handen varande realiteter. Det vore renhårigare att tillstå att verkliga minskningar av kärnvapen rimligen inte kan uppnås annat än efter långvariga förhandlingar och att det helt avgörande därför är att redan nu söka vägar som i en framtid kan underlätta konkreta överenskommelser om kärnvapenedrustning.

Regeringen finner mot denna bakgrund en kärnvapenfrysning vara minst lika angelägen i dag som tidigare. Den skulle kunna bidra till att hejda en fortsatt farlig kapprustning. Den skulle utgöra en bekräftelse på att parterna verkligen är genuint intresserade av att stoppa kärnvapenkapprustningen, och därmed också bidra till förtroende och ett fruktbart förhandlingsklimat. En frysning utgör därför enligt vår mening en fortsatt bra utgångspunkt för förhandlingar om reduktioner.

I Stockholmskonferensen har arbetet sakta men säkert gått framåt under året. Visst skulle vi ha velat se snabbare framsteg, men förhandlingsarbetet är tidskrävande. Genom det dagliga arbetet och kontakterna har nu de olika deltagarna en bättre förståelse för övriga parters ståndpunkter. Det borde vara möjligt att nå en överenskommelse i Stockholm före ESK-uppföljningsmötet i Wien i november 1986, så att det mötet kan leda vidare till nästa fas – nedrustningsfasen.

Kapprustningen känner inga geografiska gränser. Alla länder på alla kontinenter påverkas. Kapprustningen har nått haven, och den hotar nu att utsträckas även till rymden.

Allt fler länder har i dag satelliter av olika slag. De används för bl. a. kommunikation och meteorologi men också för stormakternas militära spaning och planering. Satelliterna spelar en avgörande roll för att förvarna i händelse av angrepp med kärnvapenmissiler. De är avgörande för kontroll av vissa nedrustningsavtal. Anti-satellitvapen hotar både civila och militära satelliter. Sovjetunionen har redan tidigare utvecklat ett anti-satellitvapen.

En avancerad utveckling av dessa vapen pågår nu i USA. Utprovningen var planerad att äga rum i vår men har uppskjutits. Det var ett klokt beslut. Och än klokare vore om en sådan utprovning aldrig kom till stånd. När vapnen väl testats är det betydligt svårare att sätta stopp för den process som leder fram till en faktisk produktion och utplacering av dem.

Mot denna bakgrund är det ytterst angeläget att snarast möjligt få till stånd ett totalförbud mot anti-satellitvapen. Eftersom flera länder berörs, bör det förhandlas fram multilateralt vid nedrustningskonferensen i Genève. Förbudet bör omfatta såväl utveckling, testning, utplacering och användning av anti-satellitvapen som förstörelse av redan existerande vapen.

Ett andra hot mot en fredlig användning av rymden, som vi hör mycket talas om i dessa dagar, är USA:s forskningsprogram för ett, som det kallas, försvar mot ballistiska missiler. SDI eller "Stjärnornas krig" är andra namn som används. Det kan heller inte uteslutas att Sovjetunionen redan har inlett eller kommer att inleda ett motsvarande forskningsprogram.

Vid ett flertal tillfällen har Sverige sagt att kärnvapenavskräckningen aldrig kan utgöra en varaktig grund för internationell fred och säkerhet. Detta hävdas nu även från amerikansk sida. Men våra slutsatser är väsensskilda. Vi menar för vår del att världen måste söka sig bort från kärnvapenavskräckningen och mot gemensam säkerhet grundad på förhandlingar, samarbete, fredliga lösningar och kärnvapenedrustning.

Ett avancerat rymdförsvarsprogram leder till fler frågor än svar:

- Riskerar man inte i praktiken att undergräva 1972 års ABM-avtal, som förbjuder utveckling, prov och utplacering av rymdbaserade försvarssystem mot ballistiska missiler?
- Var går i sista hand gränsen mellan forskning å ena sidan och utveckling å andra sidan av dessa system? Utveckling är förbjuden enligt ABM-avtalet, vilket däremot inte forskning är. Men kan inte ett omfattande långt drivet forskningsprogram i sig komma att strida mot avtalets anda om än ej mot dess bokstav?
- I ABM-avtalets inledning står: "Parterna anser att effektiva åtgärder för att begränsa missilförsvarssystem vore en betydelsefull faktor för att hejda den strategiska offensiva kärnvapenkapprustningen och därmed bidra till att skapa gynnsammare villkor för vidare förhandlingar om att begränsa strategiska kärnvapen." Äger inte denna grundläggande slutsats alljämt sin giltighet?
- Hur påverkas risken för ett s. k. förebyggande kärnvapenangrepp om den ena sidan bygger upp eller anskaffar ett missilförsvarssystem eller om en inbördes tävlan mellan parterna ytligt sett ger den ena parten ett försprång som han anser sig kunna utnyttja för militära eller politiska syften?
- Är det inte troligt, rent av sannolikt, att utvecklandet av ett missilförsvar med nödvändighet leder till kompenserande motåtgärder?

Flertalet forskare anser att det helt enkelt inte går att utveckla ett heltäckande missilförsvar. Till detta skall läggas de mycket påtagliga riskerna för att även ett mindre ambitiöst program kan komma att driva på

rustningarna. Och slutresultatet blir inte en större trygghet utan en ökad osäkerhet till ett ständigt högre pris.

Det är en farlig illusion att tro att det går att åstadkomma ett ogenomträngligt rymdförsvaret mot kärnvapen.

Kärnvapenhotet kan inte avväjas genom missilförsvar. Endast i en värld utan dessa vapen kan hotet helt försvinna. Vägen dit går över provstopp, frysning, kärnvapenreduktioner, eliminering av särskilt destabiliserande kärnvapen, konventionell balans på lägre nivå, icke-första användning och förbud mot all kärnvapen användning.

Regeringen gör vad som står i dess makt för att bidra till avspänning, förtroendeskapande och nedrustning samt för att avväja kärnvapenhotet.

Den verkar för provstopp, kärnvapenfrysning, en kärnvapenfri zon i Norden och en korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa. Den arbetar för ett totalförbud mot kemiska vapen och förbud mot radiologisk krigföring, för framsteg i Stockholmskonferensen och en framgångsrik granskningskonferens för icke-spridningsfördraget.

Kärnvapenstaternas agerande är dock avgörande. De håller nyckeln till framgång i nedrustningsarbetet i sin hand. Kommer de att stänga dörren för fler kärnvapen eller öppna den för rymdvapen?

Vi har rätt att kräva att de besinnar sitt ansvar och aktivt bidrar till att vända utvecklingen i en riktning som gör det möjligt för oss att gemensamt bygga en värld i fred, utan kärnvapen och utan krigshot.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 34 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Vid det symposium med fristående säkerhetspolitiska experter som försvarskommittén ordnade hösten 1984 gjordes ett av debattinläggen av socialdemokratins nedrustningsexpert Inga Thorsson. Jag vill göra några av hennes funderingar till utgångspunkt för mitt inlägg i dagens utrikespolitiska debatt.

Inga Thorsson citerar inledningsvis de direktiv 1984 års försvarskommitté fått när det gäller att överväga vilka tänkbara rustningskontroll- och nedrustningsåtgärder som är särskilt betydelsefulla för Sveriges säkerhet och hur vår politik i internationella nedrustningsfrågor skall kunna samordnas med och förstärka övriga delar av säkerhetspolitiken.

Inga Thorsson formulerar sedan sin utgångspunkt för resonemanget på ett sätt som jag tycker är värt att ordagrant återupprepa:

”Min utgångspunkt därvidlag är en principuppfattning att ett land som Sverige med sitt läge, sin utrikes- och säkerhetspolitik måste i dagens internationella verklighet avböja varje försök till en relativ försvagning av sitt försvar i förhållande till omvärlden, men måste, å andra sidan, lyhört följa den internationella utvecklingen liksom militärblockens och supermakternas politik och vara beredd att utnyttja varje möjlighet att främja och medverka till en mera positiv rörelseriktning än den nuvarande.”

Hur kan då Sverige påverka? Inga Thorsson pekar på världsekonomis utveckling, den mycket livliga internationella debatten i säkerhetsfrågor samt den växande aktiva fredsrörelsen, var för sig faktorer som på sikt kan driva fram en utveckling mot nedrustning. Men trots detta konstaterar Sveriges tidigare nedrustningsförhandlare i FN att det finns mycket få skäl till optimism. Härtill bidrar, vilket Maj Britt Theorin också påpekat här, att båda supermakterna inte endast är ointresserade av, utan innerst inne negativa till, att inom FN-systemet, där även andra suveräna stater är delaktiga, förhandla om för dem själva fundamentala säkerhetspolitiska vapensystem, framför allt kärnvapensystem. Det är också lätt att peka på att avtal om ett totalt kärnvapenprovstopp, liksom en allmän anslutning till icke-spridningsavtalet och verkliga förhandlingar om kärnvapenedrustning i FN:s nedrustningskonferens ännu tycks ligga i ett avlägset perspektiv, detta trots att många års tungt, mödosamt och engagerat arbete lagts ned på dessa frågor, inte minst från de kärnvapenfria staternas sida.

Utsikter till uppriktiga och meningsfulla multilaterala förhandlingar tycks Inga Thorsson se enda när det gäller kemiska vapen. I ljuset av detta förefaller det i dag mycket beklagligt att den svenska delegationen i Genève just vad det gäller kemiska vapen försvagats. Det undandrar sig min bedömning om utrikesdepartementet verkligen gjort allt som kunnat göras för att hindra att en av nedrustningskonferensens sedan många år högt aktade och respekterade tunga personligheter, vår expert på kemiska vapen Johan Lundin, sett sig föranlåten att lämna sitt uppdrag. Att finna en ersättare med hans kunskaper är kanske möjligt, men att finna någon med hans erfarenhet är naturligtvis en fråga om många år.

Sveriges möjligheter att påverka t. ex. de strategiska rymd- och kärnvapenförhandlingar som förs mellan supermakterna är synnerligen begränsade. Vårt inflytande kan ligga i den eventuella sakliga tyngd våra på olika sätt framförda synpunkter kan ha, och det bör rimligtvis främst gälla synpunkter på utvecklingen beträffande den strategiska situationen i och kring Norden.

Det finns dock enligt min uppfattning ett område där Sverige verkligen kan påverka och som dessutom i hög grad har anknytning till vad som sägs i direktiven till försvarskommittén, nämligen intresse för vår egen säkerhetspolitiska situation och med potential för en utformning som direkt kan anknytas till egna säkerhetspolitiska värderingar. Jag syftar på de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som man nu arbetar intensivt med i Stockholmskonferensen.

Behöver då det svenska engagemanget för Stockholmskonferensens innehåll ifrågasättas? Det flitiga och intensiva vardagsarbetet i arbetsgrupper av olika slag som nu bedrivs bakom konferensens väggar är förvisso inte spektakulärt massmediatillvänt eller ägnat att skapa rubriker. Litet orolig blev jag dock när jag av en ledande västdiplomat inom konferensen tillfrågades huruvida det finns något politiskt engagemang bakom de svenska förslagen eller om de är att betrakta som tjänstemannaprodukter. Detta tycker jag var en fråga som stämmer till eftertanke.

Det är ingen tvekan om att Sverige vid Stockholmskonferensen kan spela

och spelar en roll. Det har också från svensk sida satsats betydande personella resurser och kompetens i dessa förhandlingar, vilket i och för sig borde vara bevis på ett starkt svenskt intresse. Men hur är det med uttalanden i politiska sammanhang?

Nedrustningspolitik bedrivs från svensk sida naturligtvis just i konferenserna och de internationella förhandlingsföreläringarna, men politiken utformas i Sveriges riksdag. Den politiska tyngden bakom våra diplomaters och militära experters agerande skall utformas här.

För moderata samlingspartiets del kan jag peka på det utförliga och tämligen detaljerade innehållet i årets motion om nedrustningspolitiken där vi redogör för vilka utav de förslag, som är möjliga att behandla inom Stockholmskonferensens ram, som är viktiga och bör kunna leda till resultat. Det är min förhoppning att utrikesutskottet i sin behandling av nedrustningsfrågorna skall kunna biträda motionens innehåll och på så vis verkligen demonstrera den allmänna uppslutning som finns i frågan.

Jag har gått tillbaka till den debatt vi hade i nedrustningsfrågor strax före jul. Även då höll jag ett utförligt anförande om Stockholmskonferensen. Den nämndes också i inlägg från centerpartiets och folkpartiets representanter. Ingen av de tre socialdemokratiska ledamöter som deltog i debatten, bland vilka Maj Britt Theorin var en, nämnde ens Stockholmskonferensen vid namn. Jag noterar med tillfredsställelse att Maj Britt Theorin i dag nämnde den åtminstone i förbigående.

Det finns emellertid anledning uppmärksamma de förtroendeskapande åtgärderna och möjligheterna att minska misstänksamheten, bygga bryggor mellan folken och öppna dörrar och fönster för ett bättre klimat på det sätt som det förhandlas inom den europeiska säkerhetskonferensens och i synnerhet Stockholmskonferensens ram även i andra sammanhang än i riksdagen. Jag syftar då på vikten av att den breda folkliga opinionen, inte bara i vårt land utan även i andra västeuropeiska länder, som engagerar sig för fredsfrågorna får en tillräcklig insikt om vikten av de förtroendeskapande åtgärderna och genom ett ökat engagemang kan påverka stämningen och kanske t. o. m. agerandet från sina regeringars sida.

Hur är det då med uttalanden i vårt land från regeringshåll? Jag kan peka på ett anförande i seriöst sammanhang, som försvarsminister Thunborg höll i augusti 1984 inför försvarshögskolan. Han uppehöll sig därvid utförligt vid nedrustningsfrågorna och vikten av att undvika orealistiska förväntningar. Vi måste ha klart för oss att kärnvapen kommer att finnas kvar och att det därför i det korta perspektivet är viktigt med en politisk vilja att slå in på en väg mot ökat förtroende. Han ville sätta former för krishantering samt stabilitet i centrum för nedrustningskontrollen och påpekade att förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder är helt centrala i sammanhanget, varvid Stockholmskonferensens viktiga roll är uppenbar.

I ett längre perspektiv skulle enligt försvarsministern också frysning, provstopp, zoner och korridorer kunna leda till ökat förtroende och stabilitet. Men ännu viktigare är att se till att motståndaren ej gissar fel.

Med reservation för att jag endast har tillgång till, har lyssnat till eller

kunnat läsa referat av ett mycket begränsat antal av de tal i nedrustningsfrågor som regeringens nuvarande nedrustningsambassadör Maj Britt Theorin, och för den delen också statsministern, hållit i olika fora, tycker jag att tyngdpunkten i deras anföranden vanligen ligger på det mera långsiktiga, spektakulära perspektiven och att vardagsarbetet i de för all del publikt mera svåråldda, små stegen i t. ex. Stockholmskonferensen får mindre utrymme.

Det är antagligen så att engagemanget för och förhoppningarna om att uppnå några konkreta resultat när det gäller förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder inom ESK är större i de alliansfria staterna än inom NATO. NATO har dock lagt fram ett mycket detaljerat och noggrant utarbetat förslag om ökade informationsåtgärder och förbättringar vad gäller observatörsbesök. Enligt uppgift pågår inom NATO seriösa studier av vilka restriktionsåtgärder man kan tänka sig acceptera. Som vanligt är uppgifterna om den andra sidans inställning och syften svårare att genomskåda. Vissa öppningar har dock kunnat skymtas i de framlagda förslagen, åtminstone i det första sovjetiska förslaget SC4. Pessimistiska bedömare har velat se det senare framlagda SC6 som några steg tillbaka, men låt oss hoppas att så inte är fallet.

Herr talman! Jag är medveten om att det krävs en annan pedagogik, som man brukar säga när man vill införa skolreformer, för att fånga en publik med en beskrivning av ESK-processen, dess olika korgar och deras inbördes samband och av Stockholmskonferensen som en utomordentligt viktig pusselbit i ett realistiskt närmande till avspänningspolitiken även i ett något kortare perspektiv. Det är lättare att hålla åhörarna i spänning med beskrivningar om den totala kärnvapenkatastrofens ohygglighet. Ändå står ESK med sitt innehåll inte på något sätt i motsättning till en allvarlig vilja att förhindra kärnvapenkriget eller på sikt ersätta avskräckningsdoktrinerna med en fred byggd på förtroende och öppenhet mellan folken – tvärtom.

ESK kan ta hand om viktiga delar i ett komplex av åtgärder, som är angelägna i ett näraliggande perspektiv. Till detta komplex hör formaliserade system för krishantering, ökade möjligheter till information, regelbunden kommunikation, ökad öppenhet samt förstärkning och amplifiering av ABM-avtalet.

Människor, unga och gamla, är i dag medvetna om mänsklighetens förmåga att inom ett helt överskådligt tidsperspektiv iscensätta den yttersta domen. Människor är t. o. m., i en utsträckning som kan uppamma defaitism, uppgivenhet och en känsla av att det inte tjänar någonting till, rädda. De europeiska folken har en långvarig kultur- och utvecklingstradition. Det förpliktar. Båda supermakterna tillhör denna kulturkrets. Skall de små länderna kunna påverka den politiska viljan hos supermakterna måste det ske genom sakligt, skickligt, tålmodigt och diplomatiskt arbete i förhandlingsfora där vi kan verka, och då inte minst i den europeiska säkerhetskonferensen. Dessutom finns det möjligheter för dem som sitter inne med kunskap att sprida denna kunskap till en upplyst, engagerad folkopinion i de länder där åsikter får bryta sig mot varandra och respekten och yttrandefriheten liksom-åsiktsfriheten är en verklighet. Vi vet av erfarenhet att även den

supermakt som inte tillåter en sådan åsikts- och yttrandefrihet inte är helt okänslig för den debatt som förs utanför järnridån.

Min förhoppning är att vi alla – i Sveriges riksdag, i partiorganisationer och i utåtriktat arbete – skall kunna bidra till att göra frågor om den politiska tyngden bakom det svenska arbetet i Stockholmskonferensen onödiga. Därmed kanske vi på sikt kan påverka de länder som är skeptiska till möjligheterna att uppnå konkreta överenskommelser till att inse att sådana överenskommelser är något som verkligen ligger inom möjligheternas ram och som stöds av en bred folkopinion i Europa.

Anf. 35 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Anita Bråkenhielms inlägg ger mig anledning att först svara på några frågor. Låt mig bara allra först säga att jag uppskattar det lugna och sakliga tonläge vi har i debatten.

När det gäller Sveriges agerande i Genève i fråga om kemiska vapen har vi under lång tid haft en mycket skicklig expert till vårt förfogande. Jag kan bara beklaga att det trots ihärdiga övertalningsförsök inte varit möjligt för mig att få honom att vara kvar. Han ville efter många års arbete av personliga skäl lämna sitt uppdrag. Under hans skickliga ledning har emellertid också andra människor skolats in i arbetet. Vi känner oss inte osäkra i vårt arbete när det gäller kemiska vapen. Tvärtom kommer Sverige att fortsatt spela en mycket betydelsefull roll i förhandlingarna mot ett avtal om kemiska vapen.

Anita Bråkenhielm undrar om det finns en politisk vilja eller ett engagemang för Stockholmskonferensen. Ja, i allra högsta grad! Jag är ledsen att inte samtliga mina tal, som kanske ibland är alldeles för många, kan finnas till läsning överallt. Stockholmskonferensen utgör emellertid alltid en del för att skapa förtroende, och att skapa förtroende är en verklig förutsättning för att kunna åstadkomma en nedrustning. Stockholmskonferensen har sitt politiska stöd från den politiska ledningen icke bara i Sveriges riksdag utan också i Sveriges regering.

Det finns naturligtvis inga delade meningar i regeringen om vad som skapar förtroende. Anders Thunborgs mångåriga erfarenhet av FN-arbete har lett honom till att också självklart veta vad kärnvapen innebär och vilka åtgärder som måste till för att stoppa kärnvapen. Han var inte för inte ordförande i den stora kärnvapenutredningen och kan även därifrån dra vissa slutsatser.

Människor är rädda i dag – oerhört rädda. Det finns en risk att människor paralyseras inför den fruktansvärda kunskap de får om vad som kommer att hända, om vi inte agerar. Men det är viktigt att människor också har klart för sig att man kan påverka. Sverige kan påverka, och Sverige påverkar kanske i alldeles ovanligt stor utsträckning – icke bara vid Stockholmskonferensen utan också vid nedrustningskonferensen i Genève och i FN.

Det som är viktigt för oss är att icke begränsa vår aktivitet. Hotet om en kärnvapenkatastrof är nämligen så påtagligt att vi måste prioritera arbetet för att avvärja det hotet. Det är faktiskt inte Alva Myrdals eller Inga Thorssons fel att vi ännu inte har uppnått en kärnvapenedrustning. De har lagt ner

många års arbete på detta och visat all den kunskap, vetenskapliga expertis och politiska omdöme som Sverige förfogar över. Trots det har kärnvapenmakterna ännu icke lyssnat tillräckligt på oss. Det betyder inte att Sverige skall ge upp sina ansträngningar. Tvärtom – med förnyade krafter skall vi ta en dust för att på sakliga och kunniga argument få dem att följa med både till ett provstopp och till en frysning och nedrustning av kärnvapen.

Anf. 36 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Låt mig få instämma i Maj Britt Theorins förhoppning att vår tyngd i förhandlingarna om kemiska vapen inte allvarligt skall ha minskat.

Den politiska uppslutningen bakom Stockholmskonferensen har också för mig alltid varit självklar, men den är uppenbarligen inte lika självklar för utländska bedömare. Det var det som fick mig att reagera och fick mig att återigen på detta sätt ta upp frågan i den här debatten. Vad gäller detaljerna, förslagets utformning och en mer konkret diskussion kring innehållet så bör vi återkomma till det i nästa nedrustningsdebatt här i kammaren.

Jag tycker emellertid att det finns anledning att understryka att många av våra vanligaste och mest hörda talare i dessa frågor kanske bör tänka på tyngdpunkten i sina anföranden. Tyngdpunkten bör ligga i vad vi konstruktivt kan göra, vad vi konstruktivt kan arbeta för. Det är givetvis inte någon uppmaning att minska det svenska engagemanget. Det vore mig fjärran att kritisera och skylla bristande framgångar i Genève på bristande svenskt engagemang. Det är kanske snarare så att vi skall vara realistiska vad gäller vår möjlighet att påverka supermakterna.

Även om vi är realistiska skall vi givetvis inte förtröttas. Att det råder en betydande – fullständig kan man säga – enighet mellan svenska partier om innehållet i och det hittillsvarande arbetet inom den europeiska säkerhetskonferensen är kanske en självklarhet för oss, men det är inte en självklarhet för andra länders observatörer. Jag har därför noterat den betydande, sneda vikt som man i tidigare debatter här i kammaren tillmätt dessa frågor, där vi från moderata samlingspartiet utförligt, de båda mittenpartierna mera i förbigående och socialdemokratins representanter hittills inte alls har tagit upp ESK:s förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder på ett tillräckligt utförligt sätt.

När det gäller arbetet ute i landet är det, som jag sade, en betydande pedagogisk uppgift att förklara detta på ett lättillgängligt sätt. Jag vill också utifrån egna erfarenheter understryka att det är en mycket tacksam uppgift.

Jag noterar också att Maj Britt Theorin i dag åtminstone nämnde konferensen. Jag hoppas att konferensen i fortsättningen får ett minst lika stort utrymme i hennes anföranden som de, om även i ett längre och svårare perspektiv, lika viktiga men för Sverige mindre aktuella förhandlingarna om strategiska kärnvapen.

Anf. 37 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Får jag bara för fru Bråkenhielm klargöra att det i regeringsdeklarationen noggrant redogörs för vad den svenska regeringen

anser om Stockholmskonferensen. Där har konferensen ingen undanskymd plats, och den har det naturligtvis inte heller när regeringens företrädare talar för Stockholmskonferensen och dess åtgärder.

Det kan vara på sin plats att nämna att Sverige när det gäller freds- och nedrustningssträvanden betraktas som en stormakt – det är enda gången vi kan känna oss litet stolta över det. Vi har ett mycket större inflytande i freds- och nedrustningssammanhang än vår storlek som nation i vanliga fall skulle ge oss. Det är litet förvånande om det finns delegater på Stockholmskonferensen som skulle kunna uppfatta att förslag som förs fram från svensk sida inte skulle vara politiskt förankrade. Självfallet är de det, precis som förslagen som förs fram från andra håll och från andra länders sida. Det är regeringarnas representanter som har företrädare vid Stockholmskonferensen.

När det gäller var tyngdpunkten skall läggas och vad som är konstruktiv politik kan meningarna vara delade. Konstruktiv politik uppfattas ofta – som Carl Bildt sade i dag – som illusionistiska förslag om frysning, om korridorer osv.

När korridorförslaget fördes fram betraktades det som näst intill omöjligt. Bara något år senare hade den konservative premiärministern i Danmark uttalat sitt intresse för förslaget. Vad som är konstruktivt och vad som är realistiskt är en fråga om vad man politiskt kan påverka länderna till att förstå och hur man rent tekniskt kan lösa problem. Det är konstruktivt att arbeta i 14 år vid nedrustningskonferensen på teknisk nivå för att komma fram till den tidpunkt då det direkta avtalsarbetet om kemiska vapen äntligen kan startas. Det har tagit oss 14 år av intensivt arbete. Hade vi gett upp därför att arbetet inte hade betraktats som konstruktivt och i ett kortsiktigt perspektiv inte skulle ha gett oss någonting, hade vi inte heller kunnat få ett avtal om kemiska vapen. Det är nog viktigt att komma i håg att realism i dagens tidsålder, i kärnvapnens skugga, är att hårt prioritera arbetet på att förhindra nya kärnvapen och att sätta stopp där vi nu befinner oss och att därifrån påbörja nedrustningsarbetet. Alva Myrdal har uttryckt detta på ett utomordentligt sätt: Hur jobbigt och hur svårt det än är så är det inte människovärdigt att ge upp.

Anf. 38 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Det vore mig fjärran att uppmana någon att ge upp. Inga Thorsson pekar i sin framställning, som jag citerade, på några tänkbara framgångsvägar i det allmänna internationella arbetet, t. ex. ensidiga neddragningar av kärnvapenarsenalen, ensidiga tillbakadragningar av framskjutna utplaceringar av slagfältsvapen i Europa, m. m. Detta är åtgärder som diskuteras intensivt inom NATO. En del har också omsatts i praktiken. Det måste ifrågasättas om inte sådana åtgärder rent av försvåras av propåer om att prioritera alltför komplexa och breda frågor, t. ex. förslagen om allmän kärnvapenfrysning. Rent definitionsmässigt bör små steg på vägen vara lättare att klara än mycket stora kliv.

Det förtroendeskapande arbetet inom ESK:s ram har en annan karaktär, en annan natur, och är, som jag sade tidigare, inte någonting som på något vis

kan sägas befinna sig i ett motsatsförhållande eller i konkurrens med de långsiktiga målen när det gäller att begränsa användningen av kärnvapen. Vi skall naturligtvis arbeta parallellt. Vad jag snarast efterlyste var en sådan balans i offentliga framträdanden från regeringens och regeringsrepresentanternas sida att även folkopinionen i vårt land, och därmed kanske också opinionen i andra viktiga västeuropeiska länder, får insikt om att det kanske är väl så viktigt att utöva påtryckning på regeringarna när det gäller de kortsiktiga frågorna som beträffande de mera långsiktiga, men därmed naturligtvis inte mindre viktiga, och mer spektakulära frågorna. Däremot är jag fortfarande tveksam till att i någon form av framträdande lägga tyngdpunkten på det som handlar om vad som händer efter den totala katastrofen – att uppehålla sig vid nukleär vinter o. d. i alltför stor utsträckning. Det är alltid viktigare att inrikta all energi och allt intresse på att förhindra en katastrof, som redan i sig är tillräckligt skrämmande och total för att det skall vara ganska ointressant vad som händer efteråt.

Andre vice talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 39 STURE ERICSON (s):

Herr talman! När utrikesdebatten nu har passerat zenit kan vi på den nedre halvan av talarlistan i litet lugnare ton ägna oss åt att reda ut några som vi tycker väsentliga problem i sammanhanget. Jag skall för min del kortfattat ge några synpunkter på styrkebalansen och de militära hotanalyserna i dagens Europa. Det är frågor som ju har ett direkt och starkt samband med vår egen säkerhetspolitiska situation.

Utgångspunkten för all militär planering är det militära hot som riktas mot den egna staten. Eftersom nationellt oberoende ges högsta prioritet är det hotanalysen som avgör hur mycket man satsar på det militära försvaret. Ett grundligt studium av de militära hotanalyserna bör därför vara en fruktbar utgångspunkt även för dem som vill främja nedrustning. Det gäller ju att förstå och påverka orsakerna till rustningarna. Gör man exempelvis det fullt rimliga antagandet att varken NATO eller Warszawapakten (WP) har för avsikt att starta anfallskrig, blir de senaste årtiondenas rustningsspiral beviset på systematiska fel i båda sidors hotanalyser. NATO har ständigt överskattat WP-hotet och rustat mer än vad som behövs och vice versa. Ett ökat intresse från nedrustarnas sida för de militära hotanalyserna bör kunna leda till en dialog med dem som anser ökade rustningar motiverade och nödvändiga. Det är alltid en fördel om två sidor i en debatt förstår varandras utgångspunkter och talar samma språk.

Den internationella nedrustningsdebatten handlar sedan årtionden tillbaka i huvudsak om kärnvapnen. Att mer än 80 % av rustningarna gäller konventionella vapen nämns ibland i förbigående.

För framgång i nedrustningsansträngningarna krävs att kopplingen mellan konventionella styrkor och kärnvapen ägnas ökad uppmärksamhet. Starkt förenklat kan det mest uppenbara sambandet beskrivas på följande sätt.

Behov av kärnvapen uppstår för den sida som anser sig underlägsen i fråga om konventionella styrkor. Den nukleära terrorbalansen har dock på senare år alltmer fått karaktären av en strategi för självmord. Den som först griper till kärnvapen utlöser en kedjereaktion som snabbt utplånar det mesta av livet på det norra halvklotet. Därför är kärnvapenoptionen inte längre särskilt trovärdig som avskräckning. Vad som krävs är en konventionell styrkebalans.

Balansen mellan NATO och Warszawapakten i Europa berör vårt geografiska närområde. Det mesta av militär planering i Europa gäller de konventionella styrkorna. Skulle kärnvapen någonsin komma till användning i Europa, är den globala katastrofen närmast oundviklig. Talet om ett begränsat kärnvapenkrig i Europa saknar all trovärdighet. Därför ägnar sig båda sidors militära staber åt planering för ett konventionellt krig.

I väst har man ända sedan början av 1950-talet beskrivit den militära balansen i Europa på det här sättet: Öst har ett mycket stort numerärt övertag i konventionella styrkor, manifesterat i ett stor antal divisioner och stridsvagnar. Östs doktriner bygger på offensiv krigföring. Eftersom väst saknar styrkor som kan stoppa en östlig offensiv, är det nödvändigt att hota med förstaanvändning av taktiska slagfältskärnvapen. NATO:s officiella försvarsdoktrin bygger därför på att kärnvapen sätts in i ett läge då östs offensiv överväldigar NATO:s konventionella försvar. Den traditionella västliga hotanalysen leder alltså fram till att förstaanvändning av kärnvapen är nödvändig för att skapa militär balans.

Hur realistisk är då denna hotanalys? Är östs konventionella överlägsenhet verkligen så överväldigande? Eller har allmänna opinionen i väst sedan 1950-talet blivit vilseledd av en systematisk propaganda? I de västliga demokratierna är det ju nödvändigt att övertyga väljarna om behovet av höga militärutgifter, och det gör man lättas om hotet från öst upplevs som stort och växande. I öst kontrollerar man rustnings skeptikerna med andra metoder.

Ordföranden i de västtyska socialdemokraternas säkerhetspolitiska utskott och tidigare statssekreteraren i försvarsministeriet Andreas von Bülow har nyligen i en liten skrift *Alpträume West gegen Alpträume Ost* gjort ett försök att redovisa fakta kring styrkebalansen. Hans väldokumenterade framställning baseras främst på öppet NATO-material. von Bülows slutsats är att NATO inte är så svagt och Warszawapakten inte heller så stark som påstås i den västliga säkerhetspolitiska debatten. Här följer en kort redovisning av några av hans fakta:

1. NATO har fler soldater under vapen än Warszawapakten.
2. NATO-staternas befolkning är en och en halv gång så stor som Warszawapaktstaternas och deras samlade BNP är nästan fyra gånger större än Warszawapaktstaternas.
3. NATO-staternas samlade rustningskostnader har under en rad år varit minst 50 % större än Warszawapaktstaternas.
4. Vid ett utnötningsskrig vore Warszawapakten helt chanslös mot NATO.

- Möjligheterna att i ett inledningsskede vinna framgångar vid ett blixtkrig med de Warszawapaktsdivisioner som ständigt är beredda bedöms som mycket små. NATO:s omedelbart gripbara styrkor är alltför starka.
5. Sovjets överlägsenhet i fråga om stridsvagnar är överdriven eftersom mer än hälften är föråldrade. Erfarenheterna från kriget i Mellanöstern visar att västs stridsvagnar är kvalitativt överlägsna.
 6. All erfarenhet visar att sovjetiska militärer vill ha en mycket stor kvantitativ överlägsenhet innan de anfaller. Någon sådan överlägsenhet finns inte i Europa.
 7. NATO är kvantitativt inte underlägset i fråga om flygstridskrafter. Kvaliteten på västs materiel är överlägsen. Under Libanonkriget 1982 sköt det av USA rustade israeliska flygvapnet ned 102 MIG-plan utan att förlora ett enda för egen del.
 8. NATO är vida överlägset i fråga om sjöstridskrafter och amfibiekapacitet.
 9. Sovjet har ingen möjlighet att i någon mening "vinna" ett kärnvapenkrig på vilken nivå det än skulle föras.

Andreas von Bülow anser att NATO inte alls behöver känna sig underlägset och att den västtyske värnpliktige soldaten har anledning att känna sig som en högst väsentlig del av ett fredsbevarande försvarssystem. Han är en del av avskräckningen och inte bara den snubbeltråd som utlöser kärnvapenkriget.

SIPRI har i flera av sina årsböcker publicerat siffror som tyder på att NATO:s samlade rustningskostnader är väsentligt större än Warszawapakts – kanske mer än dubbelt så stora. Det är naturligtvis svårt att göra sådana uppskattningar, eftersom hemlighetsfullheten i Östeuropa är speciellt stor när det gäller dessa frågor. Parallella amerikanska bedömningar avviker en hel del från SIPRI:s, främst därför att de innehåller påtagliga systematiska överskattningar av rustningarna i öst. Inte heller de visar dock på någon övervikt för Warszawapakten. Enligt den senast publicerade CIA-analysen har Sovjet efter 1976 inte ökat anskaffningen av nya vapen – dvs. den egentliga "upprustningen".

Internationella institutet för strategiska studier i London, som är klart västvänligt i sina värderingar, har i sina rapporter på senare år blivit allt mindre alarmistiskt. I "Military Balance" för 1983/84 skriver man att Warszawapakten är överlägsen på några områden och NATO på andra och att det inte finns någon helt tillfredsställande metod att jämföra dessa asymmetriska fördelar. Balansen gör ett militärt angrepp till ett ytterst riskabelt företag och totalt sett finns inte tillräckliga styrkor på någondera sidan för att garantera seger. "Konsekvenserna för en angripare är omöjliga att förutsäga och risken för en upptrappning till kärnvapenkrig är omöjlig att kalkylera", slutar man.

På senare år har även generalerna i NATO-högkvarteret ibland offentligt låtit förstå, att det kanske inte krävs mer än en viss marginell upprustning av NATO:s konventionella styrkor för att åstadkomma en acceptabel balans. Det har antytts att man då skulle kunna förändra doktrinen om "första användning" av kärnvapen till "icke tidig användning", dvs. en rörelse i riktning mot "icke-första användning".

Vid de förhandlingar om balanserade truppereduktioner på den europeiska centralfronten som förs i Wien sedan 1972 råder oenighet om hur stora de styrkor är som finns i Centraleuropa. Åsiktsskillnaderna är dock inte så betydande att de motiverar talet om en enorm östlig övervikt. Misstankar har uttalats om att Wienförhandlingarna inte ger något konkret resultat av det enkla skälet att en uppgörelse där skulle undergräva motiveringen för NATO:s doktrin om förstaanvändning av kärnvapen.

Kopplingen mellan dessa hotanalyser och flera centrala nedrustningsfrågor är uppenbar. Frågan om deklarationer om icke-förstaanvändning av kärnvapen har kommit alltmer i förgrunden på senare år. Sverige har sedan hösten 1982 i FN ställt upp bakom detta krav, riktat mot kärnvapenstaterna.

Frågan om en nordisk kärnvapenfri zon blockeras av att Norges och Danmarks högerregeringar inte inom NATO vill gå emot doktrinen om förstaanvändning. Om en mera realistisk hotanalys leder till att kärnvapenoptionen inte längre anses vara av central betydelse för NATO:s säkerhet, förbättras förutsättningarna för att realisera den nordiska zonen högst väsentligt.

Palmekommissionens förslag om en kärnvapenfri korridor genom Centraleuropa blir något av en självklarhet om von Bülow's analys av det östliga hotet blir allmänt känd och accepterad i väst.

Frågan om de nya medeldistanskärnvapnen i Europa (SS 20, Pershing 2, kryssningsmissiler) blir lättare att handskas med i de nu inledda nedrustningsförhandlingarna i Genève om hotanalysen visar att det rader en rimlig grad av balans mellan NATO:s och WP:s konventionella styrkor.

Även vissa frågor vid Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder bör bli lättare att lösa.

Denna exemplifiering antyder vilken central betydelse de militära hotanalyserna har, även för dem som arbetar med nedrustningsfrågor. Det kanske helt enkelt är så att vi som vill främja nedrustning av såväl ABC-vapnen som de konventionella vapnen hittills har fokuserat intresset till symptomen och inte tillräckligt grundligt ägnat oss åt de militära frågor som styr utvecklingen mot allt högre rustningsnivåer.

Herr talman! Myter är seglivade. Det gäller i hög grad myten om att Sovjet har ett enormt övertag i fråga om konventionella styrkor. Dessutom odlas den myten av de mäktiga i väst, och de gör propaganda för den. President Reagan har byggt en del av sin makt på en orrealistisk bild av det sovjetiska hotet. Reagans propagandister – och deras eftersägare här i landet och här i riksdagen – tycker inte om, att man påpekar sådant som att NATO:s samlade bruttonationalprodukt är fyra gånger större än Warszawapaktens, att NATO:s rustningar år ut och år in är väsentligt större än Warszawapaktens och att andra fakta tyder på att det faktiskt är NATO som har ett rejält övertag.

Denna verklighet är väl känd i de kretsar som gärna vill ytterligare öka militärutgifterna i väst och i Sverige. För dem är emellertid myten om en enorm östlig överlägsenhet det bästa argument de har. Men för oss som anser att politiska beslut bör baseras på en realistisk analys av verkligheten är det

angeläget att bekämpa denna myt. Vi har en mer optimistisk människosyn. Vi tror nämligen att det svenska totalförsvaret, som kostar 25 miljarder kronor per år, upplevs som mer meningsfullt och fredsbevarande av väljarna och skattebetalarna, om det hot som det skall möta ges mer rimliga och verklighetsnära proportioner.

Nr 107

Onsdagen den
27 mars 1985

Utrikesdebatt

Anf. 40 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Dagens talarlista har kännetecknats av en del provisorier, och jag tackar kollegan Ivar Virgin för att jag får möjlighet att göra mitt inlägg just nu.

Det råder bred politisk enighet i vårt land om att Sverige som en fri demokratisk rättsstat har ett ansvar för att söka främja de medborgerliga fri- och rättigheterna också i andra länder än vårt eget. Detta åtagande är inte på något sätt unikt för Sverige. Det gäller för världssamfundet i sin helhet, manifesterat i FN:s konventioner. Mera specifikt för Europas del finns dessa åtaganden uttryckta i Europarådets konventioner. De 21 stater som är medlemmar i Europarådet för en kontinuerlig dialog om fri- och rättigheterna. Denna diskussion gäller inte enbart den egna utvecklingen, den rör situationen i Östeuropa och i tredje världen. Europarådets parlamentariska församling har antagit en resolution om biståndet och de mänskliga rättigheterna. Det har även EG gjort. Europarådet är intensivt engagerat i förberedelsearbetet inför rättighetskonferensen i Ottawa.

Sverige har som liten nation ett begränsat inflytande i världspolitiken. Men vår röst har större relativ tyngd i vissa sammanhang. Sverige har en självklar regional betydelse. Som alliansfri, demokratisk nation spelar vi också en viktig roll i de s. k. NN-staternas, de neutrala staternas, agerande. Sverige är en stor bidragsgivare till FN-organen och en stor biståndsgivare. Detta ger oss också en plattform och ett ansvar.

Uppföljningen av Helsingforsavtalet vad gäller de mänskliga rättigheterna tar sin början i Ottawa den 7 maj. Det faktum att Sverige har värdskapet för Stockholmskonferensen får inte innebära att vi som nation mattas i vårt intresse för att försvaret av de mänskliga fri- och rättigheterna förs framåt. Tyvärr är det ju så, att mycket litet reellt sett har hänt i positiv riktning för de mänskliga rättigheterna som ett resultat av Helsingforsavtalet.

Till en början fanns en optimism om att dokumentet skulle leda till en lättnad och större rörelsefrihet för medborgarna i öst. Dokumentet spreds genom enskilda insatser. S. k. Helsingforsgrupper bildades. Dessa grupper har sedermera utsatts för förföljelse och repression. Många av Helsingforsaktivisterna har fängslats. Situationen för de mänskliga rättigheterna i de östliga kommunistdiktaturerna är i dag lika dyster som före 1975. Tyvärr måste konstaterandet göras att det delade Europa är en realitet, medan förslagen om mänskliga rättigheter har blivit ett besvikelseernas aktstycke.

Det är en svår balansgång för de västliga demokratierna att verka för en ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i öst. Hindras eventuella framsteg i fråga om avspänning och nedrustning om väst driver rättighetsfrågorna hårt? Är det över huvud taget möjligt att få till stånd förbättrade fri-

och rättigheter för medborgarna i det totalitära Sovjetsystemet?

Mot dessa frågeställningar måste ställas det fundamentala förhållandet att förtrycket i öst är en av orsakerna till spänningen och oron i Europa. Vi kan aldrig nå varaktig framgång med säkerhets- och avspänningspolitiken, om vi blundar för rättighetssituationen i öst. Människornas krav på fri- och rättigheter samt demokrati i Östeuropa tystnar inte för att vi ställer oss likgiltiga. Lyssnar vi inte blir resultatet bara att vår egen säkerhets- och avspänningspolitik kommer att vila på en falsk grund. Den beaktar inte den konfliktrisk som rättighetssituationen i Östeuropa hela tiden innebär.

Orsakerna är således många till att de väsentliga demokratierna måste bära sitt ansvar för att söka föra rättighetsfrågorna vidare i bl. a. Ottawa. I detta arbete får inte Sverige svika. Detta är desto angelägnare som den första och den tredje korgens fri- och rättigheter berör de folks situation med vilka vi har urgamla och nära förbindelser, bl. a. de baltiska.

Herr talman! Sverige har ett ansvar för att främja de mänskliga fri- och rättigheterna också i den tredje världen. Sverige har ett ansvar som medlem i FN-samfundet och som stor biståndsgivare. I detta hänseende redovisar socialdemokraterna en mycket kluven inställning. När frågan om biståndet och de mänskliga rättigheterna kommer upp till debatt i denna kammare svarar utrikesministern – här närvarande – nästan automatiskt: biståndet får inte användas som påtryckningsmedel. Någon närmare analys presenteras sedan inte för kammaren.

Faktum är emellertid att när generalerna tog makten i Chile avbröts biståndet med omedelbar verkan. Däröfver var de politiska partierna ense. Faktum är också att nära hälften av Sveriges bilaterala bistånd kan ses som ett led i kampen mot apartheid; ohyggligt aktuell i dessa dagar.

Att svenskt bistånd skall stödja frontstaterna och arbeta mot apartheid på olika vägar, därom råder enighet i riksdagen. Likaså råder enighet om att Sverige i FN skall ta initiativ som för kampen mot apartheid, detta brott mot människans rättigheter, vidare. Från moderat sida har vi också lagt fram förslag till årets riksdag om att stödet skall öka till de grupper som inne i Sydafrika verkar för demokrati och mänskliga rättigheter.

Men när sedan Vietnams invasion i och ockupationskrig mot Kampuchea kommer på tal, då tystnar socialdemokraterna. Trots detta flagranta brott mot folkrätten och det lidande och de flyktingkaror som Vietnams armé förorsakar, skall svenskt bistånd av betydande omfattning fortsätta att utgå. Om övergreppen i Matabeleland och Zimbabwes utveckling till enpartistat är det också påfallande tyst. Likaså är det tyst om Miskito-indianernas behandling i Nicaragua.

Hur kommer det sig att den regering som är snar att fördöma kränkningar av mänskliga rättigheter i andra länder så gärna tiger när det gäller övergrepp och förföljelse i de svenska programländerna? Innebär pågående biståndssamarbete att något slags frizon inrättas gentemot länderna i fråga? Tvärtom borde biståndssamarbetet öka Sveriges möjligheter att föra en konstruktiv dialog med programländerna. Jag vill gärna understryka att den socialdemokratiska regeringens attityd vad gäller demokrati och mänskliga rättigheter i

mottagarländerna för svenskt bistånd inte på något sätt är internationellt förankrad eller accepterad. Tvärtom är det så att i Europarådets parlamentariska församling har det antagits en resolution som behandlar frågan om biståndspolitik och mänskliga rättigheter. I den uppmanas medlemsländerna att som huvudmålsättning för biståndssamarbetet ha inte bara ett tillgodoseande av den fattiga befolkningens basbehov, utan också att framsteg måtte göras i respekten och skyddet för politiska och mänskliga fri- och rättigheter.

Europarådets medlemsländer uppmanas att särskilt stödja sådana fattiga länder som söker främja en demokratisk samhällsutveckling. De uppmanas också att utöva diplomatiska påtryckningar och, om nödvändigt, minska det statliga biståndet till sådana länder där förföljelse, förtryck och systematiska övergrepp mot de mänskliga rättigheterna förekommer.

Även Europaparlamentet, EG:s parlamentariska församling, har tagit upp frågan om bistånd och mänskliga rättigheter. Förslag har framlagts om att en dialog om mänskliga rättigheter skall upprätthållas med alla de länder med vilka EG ingått preferensavtal. I förevarande fall skall särskilda hearings hållas.

Sveriges flata attityd vad gäller hävdandet av folkrätten i biståndssammanhang är närmast genant. Sverige bör inte ge bistånd till krigförande länder.

Sverige har en lång tradition av att vilja värna om frihet, demokrati och hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Sverige är också bundet av internationella konventioner att föra en sådan politik. Detta åtagande bör gälla även vårt biståndssamarbete. Om något land som mottager svenskt bistånd allvarligt kränker sina medborgares mänskliga rättigheter eller andra länders nationella oberoende, så är det en skyldighet för Sverige att reagera. Sker ingen förbättring i situationen bör det svenska biståndet trappas ner och övergå i andra former, t. ex. rent humanitära insatser till förmån för den nödlidande befolkningen. Enskilda organisationer kan också i sådana situationer göra en betydelsefull insats.

Herr talman! En framsynt svensk utrikespolitik måste främja frihetens och demokratins utveckling. Den måste verka för respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna och en demokratisk samhällsutveckling i de länder med vilka Sverige samarbetar. Det menar jag gäller i allra högsta grad även de svenska biståndsländerna – alltså inom biståndspolitikens ram.

Anf. 41 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Häromdagen läste jag ett referat från en temadag om fredsfrågor som hade anordnats i mitt hemlän. Jan Mårtenson och Inga Thorsson gav i artikeln exempel på det kollektiva vanvett som finns på sina håll i världen i dag. Det var siffror som i sin absurditet måste chocka oss och få oss ur vår soffhörna. Låt mig komma med ett axplock!

Det finns ca 50 000 kärnvapen i världen i dag, vilket är lika med en miljon Hiroshimabomber. Sedan 1975 har det förts ca 150 krig med sammanlagt 20 miljoner döda människor som följd. Vidare: En enda ubåt går att ladda med tre gånger den totala sprängkraft som användes i andra världskriget.

Den ständigt stigande vapenkurvan utmanar oss och kan uppfattas som det

allt överskuggande i fråga om relationer mellan stater. Och kanske främst av allt: Det gäller vår framtid. Ändå skulle jag vilja ägna mig åt ett annat ämne, som jag tycker är lika angeläget och som också handlar om människans villkor, nu och för framtiden. Saken är lika brännande, lika hotad och lika uppfordrande: mänskliga rättigheter.

I Helsingforsöverenskommelsen från 1975 slås de principer fast som skall gälla för relationerna mellan deltagande stater, och en av dessa principer är respekten för de mänskliga rättigheterna – en väsentlig faktor för frihet och rättvisa och välfärd. Dessutom innehåller Helsingforsöverenskommelsen vissa detaljerade bestämmelser. Det gäller bl. a. återförening av splittrade familjer, besök mellan familjemedlemmar i olika länder och informationsutbyte över gränserna. Just de här bestämmelserna har naturligtvis skapat stora förhoppningar och förväntningar och satt de östeuropeiska staterna under starkt tryck att tillåta sina medborgare att t. ex. resa ut och lika självklart få komma tillbaka igen. Tyvärr vet vi att det inte har blivit så. Ett par exempel från näraliggande områden – faktiskt bara ungefär en timmes flygresor från Sverige – kan visa detta.

Många rapporter talar om den svåra situationen för dissidenter och oliktankande i Sovjet. I sammanhanget behöver jag bara påminna om det upprop som ett antal svenska riksdagsledamöter skrev för drygt ett år sedan – den 15 mars 1984 – angående judarnas situation. Vi kunde visa i siffror att ett allt mindre antal tillåts göra det som Helsingfordokumentet tillåter dem att göra och som Sovjet erkänt vara deras fulla rätt genom att skriva under deklARATIONEN. Deras fulla rätt har alltså godkänts i teorin men knappast i praktiken. Ett antal judar sitter i fängelse eller befinner sig i s. k. inre exil. Deras enda brott är deras önskan att utresa. Så gott som samtliga refuseniks har avskedats från sina resp. befattningar av det enda skälet att de begärt att få lämna landet, och de har därför svårt att försörja sig och sina familjer. Den uppmaning som vi riktade då är tyvärr lika aktuell i dag: Visa respekt för Helsingforsöverenskommelsen!

Situationen i Baltikum är oförändrat svår för dem som kämpar för rätten att uttrycka sig fritt och röra sig fritt. De som är aktivt oliktankande behandlas allt hårdare. Vi har en lika stor moralisk skyldighet att reagera också å dessa människors vägnar.

Kulturutbyte bygger ofta broar över gränser, och det är därför väldigt roligt att kunna påminna om att vi just den här veckan har ett gästspel från Estoniateatern, ett resultat av ett aktivt intresse från bägge hållen. Sådana gästspel innebär dessutom en stimulans för vårt eget kulturliv och berikar alltså, om det kan fortsätta. För centern är det självklart att vi från Sveriges sida skall fortsätta att arbeta för utvidgade kontakter, inte minst som ett stöd för och i solidaritet med det levande, nationellt förankrade kulturliv som otvivelaktigt finns inom den politiska ramen.

Herr talman! Det är ett tredje exempel som tvingar sig fram hos mig lika väl som hos många andra när vi just i dag talar om mänskliga rättigheter. För ett par dagar sedan, just på 25-årsdagen av Sharpevillekatastrofen, fick vi uppleva hur apartheidpolitiken skördade nya dödsoffer i Sydafrika. Mottot

”alla människors lika rätt och värde” kräver att vi skarpt fördömer rasåtskillnad och förföljelse för hudfärgs skull, i alla fora och alltid.

I skyddet av de mänskliga rättigheterna har vi en lång tradition av samarbete över partigränserna. Det säger vi i en av centerns motioner, och det känns angeläget att upprepa det erkännandet: Vi reagerar från svensk sida med skärpa när mänskliga rättigheter kränks, oavsett om detta sker i en stormakt eller om förtrycket pågår i ett litet land eller gäller en liten grupp människor. Vi har en bred opinions stöd.

Enighet stärker och innebär också att vi kan och skall tillvarata alla möjligheter att försvara de mänskliga rättigheterna. Många människor kämpar i dag en hopplös och ojämn kamp för att hävda sina rättigheter. Den enda chans dessa människor och grupper har ligger i internationell solidaritet och internationell opinion mot förtryck i alla dess former.

Som Margaretha af Ugglas nyss konstaterat sätter många sitt hopp till Ottawakonferensens möjligheter till fortsatt arbete för förståelse, respekt och medmänsklighet utan hinder av geografiska eller mänskliga gränser. Det är en stor chans som vi har och som vi skall utnyttja.

Herr talman! Nu börjar en valrörelse som kommer att uppta mycket av spaltmetrarna och kräva mycket engagemang inte minst från oss som sitter i Sveriges riksdag. Vi får bara inte glömma, i bruset av våra egna ord, alla dem som inte kan få sina röster hörda. Solidaritet är ett ofta använt ord inte minst i denna sal. Det får aldrig stanna vid att det bara blir ett ord. I en konfliktfylld värld innebär den mänskliga tankens frihet ett hopp och en möjlighet. Vi är skyldiga både oss själva och andra att slå vakt om detta hopp och denna möjlighet.

Anf. 42 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag skall, som så många gånger tidigare, tala om Afghanistan.

Fem år är ingen lång tid i mänsklighetens historia. Men fem år är en mycket lång tid för ett land som har blivit ockuperat av främmande makt. Fem år är en plågsamt lång tid för befolkningen inne i landet som oskyldigt drabbas av krigets fasor, och fem år är en förfärande lång tid för alla dem som på grund av kriget tvingats fly från sina hem, till främmande land eller till andra områden i det egna landet. Fem år är en skrämmande lång tid när man betänker att FN under de fem år som gått sedan Sovjet ockuperade Afghanistan inte har kunnat bringa Afghanistanfrågan ett ens närmare sin lösning. Det är en lösning som bara kan vara en: Sovjet måste lämna Afghanistan.

Det är inte första gången i sin historia Afghanistan utsätts för orättfärdiga övergrepp från främmande herrar. Landet har i historisk tid ideligen varit utsatt för sådana angrepp, men ingen har i längden lyckats kuva det frihetsälskande folket. Kapitulation tycks vara ett okänt begrepp i Afghanistan. Nu har dock den afghanska gerillan i fem år fått kämpa en envis och tapper kamp mot de sovjetiska inkräktarna. Minst 100 000 man, kanske tre gånger så många, finns organiserade i motståndsrörelsen. Deras frihetslidel-

se och deras mod är värd vår respekt och vår beundran. Men vi får inte stanna där. Vi måste allt starkare ge dem vårt moraliska stöd och med humanitära insatser så långt det någonsin är möjligt bistå både dem som kämpar en ojäm kamp mot sovjetiska soldater med moderna vapen och alla dem som helt oskyldigt på grund av krigets färd har fördrivits från sina hem.

Sverige har i FN varje år i generalförsamlingen hört till de stater som fördömt invasionen i Afghanistan och krävt att Sovjet omedelbart drar bort sina trupper. Det är bra, men alla borde vid det här laget ha insett att enbart högtidliga tal inte hjälper. Hur välmotiverade de än må vara är det inte nog.

Den 4 februari i år signerade marionettregeringen i Kabul en ny FN-konvention som fördömer tortyr. Det var ett håll mot FN och allt vad FN står för, om man samtidigt vet att bara några veckor senare presenterades för FN:s kommission för mänskliga rättigheter en av kommissionen förra året beställd rapport om de mänskliga rättigheterna i Afghanistan. Rapporten, som har fått tas fram utan hjälp av den nuvarande s. k. regeringen eller Sovjet, visar tydligt en sak: de mänskliga rättigheterna respekteras inte alls i Afghanistan av dess nuvarande regering. Brott mot dem hör till den dagliga rutinen. Den här rapporten har utarbetats av en österrikisk juristprofessor. Rapporten anklagar regeringen för att hålla ungefär 50 000 politiska fångar och uppger att tortyr i fångelserna hör till dagsrutinen. Jag skall bespara kammarens ledamöter detaljer om tekniken.

Rapporten bekräftar också att Sovjetstyrkorna i landet siktar till att beröva gerillan dess förnödenheter. Följden har blivit att man har förstört bevattningssystem och skördar, att man har bombat civilbefolkningen i byarna och tydligen inte ens dragit sig för att använda kemiska bekämpningsmedel.

Det är bra att vi nu fått en officiell rapport. Den bevisar egentligen bara vad vi redan visste: att en stor tragedi utspelas i Afghanistan. Desto större skäl för att med all kraft och vid varje möjligt tillfälle protestera mot de orättfärdiga grymheterna!

Då måste vi fortsätta att verka med opinionsbildning, och göra det på alla områden. I en fempartimotion som bl. a. undertecknats av Britta Hammarbacken, Margaretha af Ugglas och mig har vi begärt att Sverige skall ta upp Afghanistanfrågan i alla FN:s underorgan. Vi menar nämligen att genom att driva Afghanistanfrågan inte bara i generalförsamlingen utan också i olika FN-organ skulle Sverige aktivt kunna bidra till den internationella opinionsbildning som är oundgängligen nödvändig för att Afghanistan åter skall kunna bli ett fritt land.

På sistone har opinionen i Sverige mot ockupationen av Afghanistan börjat växa. Senast i lördags var det som bekant här i Stockholm ett stort demonstrationståg med mottot "Sovjet ut ur Afghanistan". Det är glädjande att den allmänna opinionen i Sverige nu äntligen börjar bli stark. Det är naturligtvis inte bra att det dröjt fem år, och det är inte bra att opinionen ännu inte är starkare i den övriga fria världen. Möjligen kan vi hoppas att den senaste FN-rapporten bidrar till en förstärkt internationell opinion.

Efter fem år måste det vara dags för alla den fria världens regeringar att uppvakta Sovjets ledare direkt och kräva respekt för både folkrätten och de

mänskliga rättigheterna. Det borde vara dags för FN:s olika organ, som känner till mycket om de tragiska förhållandena inne i landet, att systematiskt sprida upplysningar om dem. Det borde vara dags för alla fria folk att engagera sig starkt för det ockuperade Afghanistan.

Herr talman! Afghanistan ligger åtta timmars flygresa från Sveriges gräns, men Sverige och Afghanistan har samma granne. Vi har all anledning att visa vår solidaritet med Afghanistan. Vi har också all anledning att göra allt vi kan för att påverka andra stater att göra det.

Anf. 43 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag kommer att använda min tid i den här debatten till att något beröra och utveckla synen på förhållandena i Mellersta Östern, eller snarare Västasien, som jag anser är ett bättre begrepp i sammanhanget. De berörs i regeringsdeklarationen, och de har också varit föremål för en viss replikväxling tidigare, som jag vill återkomma till.

Det som först och främst faller en i ögonen och uppmärksammas i Mellersta Östern-frågan är konflikten mellan Israel och de omkringliggande arabstaterna och, naturligtvis, det palestinska problemet.

Israel har alltmer framstått som en makt som sätter sig över internationella resolutioner, som sätter sig över folkrättsliga principer och som i många avseenden uppträder på ett sätt som inte kan annat än starkt fördömas.

Historiskt sett – under de senaste decennierna – har Israel gång på gång uppträtt som en erövrarmakt i området och lagt under sig allt större områden. Trots upprepade påstötningar, uttalanden och beslut från FN har man vägrat att återgå till de bestämda gränser som världsförbundet utstakade en gång. Det nämns också i de resolutioner som har tagits upp i utrikesdeklarationen.

De allra senaste årens händelser i Libanon, som nu går mot sin sorgliga upplösning, är det senaste – jag törs inte säga det sista – exemplet på Israels sätt att agera i de här frågorna.

Man invaderade under Likudregimens tid Libanon, först den södra delen, som man fortfarande håller. Så småningom gick man, som vi alla känner till, upp mot huvudstaden Beirut och involverade sig i de strider som redan tidigare pågick där.

Denna militära operation har kostat oerhörda offer i form av människoliv och lidande för folken i Libanon och för palestinierna, som drevs ut – i den mån de inte tillfångatogs eller avrättades i Libanon – och den har helt och hållet kommit till stånd på grund av Israels aggressiva politik i området.

Jag behöver inte inför kammaren återupprepa hela händelseförloppet beträffande striderna i Beirut, med invadering av flyktinglägren Sabra och Shatila och den massaker som genomfördes där av libanesiska falangister medan den israeliska armén stod utanför och lät det ske, tittade på.

Men det kan ändå vara av intresse att i dagens nummer av Dagens Nyheter ta del av vad den närmast ansvarige för den här operationen, Ariel Sharon, har att säga om händelserna. Det var han som var den mest ansvarige för dessa massakrer. Det var han som drev fram den militära aktionen. Och i dag

är han handelsminister.

I en debatt i Israel säger han, enligt Dagens Nyheter: "Man lät mig inte göra färdigt jobbet i Libanon. Våra fiender här hemma störde kampanjen till den grad att vi inte nådde våra krigsmål." Det står vidare: "Bitterhet och hat förblindade dem som satte krokben för oss, ansåg Sharon."

Han ser alltså detta som en operation som var helt riktig och rättvis. Det var bara motståndet inne i Israel – från motståndare och kanske också delvis den internationella opinionen – som hindrade honom från att genomföra jobbet, ett jobb som bl. a. – måste man tro – också innefattade massakrer på civila i de palestinska flyktinglägren.

Så talar en militarist och erövrare, och jag tycker det är ganska märkligt att man i debatten här i dag haft så mycket att säga om Israel, om judarna som förtrycks och om sådant, men haft så litet att säga om palestinerna och vad de har fått utstå under dessa år, allra senast i Libanon.

Israel och Ariel Sharon har blod på händerna. De har byggt sin stat på andra människors olycka, och de fortsätter att bygga på den grunden. Det måste fördömas.

Jag tycker att man i regeringsdeklarationen i det här sammanhanget är alldeles för svag och utslätad i sina kommentarer. Det är gott och väl att man redovisar resolutionerna som man ställer sig bakom, nu liksom tidigare, men när man säger att rapporten om övergrepp mot civilbefolkningen i södra Libanon inger djup oro, tycker jag att det är ett verkligt underskattande av vad som händer.

Det är ju inte fråga om enstaka händelser, när israelerna nu igen går in i byar i södra Libanon och skjuter ner befolkningen urskillningslöst i s. k. vedergällningsaktioner, utan det hör till mönstret för denna statsbildnings agerande i regionen. Vad som händer i södra Libanon måste sättas in i sitt sammanhang, och då räcker det inte med att man bara känner oro.

De borgerliga partierna har haft mycket litet att säga i den här frågan under utrikesdebatten i dag. Från moderat håll har man försökt angripa regeringen för att ha glidit i bedömningarna när det gäller synen på Israels bestämda gränser, och jag tycker att det på ett bra sätt har tillbakavisats av utrikesministern. Vi ställer oss naturligtvis bakom regeringsdeklarationen i det avseendet, både i år och tidigare. Det är självklart att vi inte ser några glidningar i det fallet.

Men jag skulle gärna ha velat höra från moderata samlingspartiets, från folkpartiets och från centerpartiets företrädare här i kammaren i dag någonting om folket i Libanon, om palestinerna och om deras lidande, inte bara den andra sidans situation.

Nu har Israel fått nya fiender i södra Libanon som är hänsynslösa och som ställer till väldigt stora besvärigheter. Shiamuslimerna, som utgör en del av den fundamentalistiska islamiska rörelsen, är Khomeinis protegéer. De har honom som sitt ideal – och det finns en hel del att säga om denna fundamentalistiska riktning inom islam.

Vi har ingen anledning att på något sätt jämföra religioner och förvägra det ena eller andra folket rätten att ha den religion det önskar, men när

religionen sätts i system som en förtryckarideologi, då har vi rätt att protestera. Lika väl som vi inte kan acceptera sionismen i Israel, där man i Guds namn förtrycker andra folk och anser sig vara bättre, har vi naturligtvis anledning att reagera mot den fundamentalistiska riktningen inom islam där man också i Guds namn – så som nu sker i Khomeinis Iran – torterar, mördar och bedriver ett krig som inte kan betraktas som annat än vanvettigt.

Jag tycker också att det är märkvärdigt att i den här debatten ingen, vad jag hittills har kunnat höra, har nämnt någonting om Iran och vad som händer där – i Guds namn, som det ofta framställs. Många har varit uppe i talarstolen, men ingen har haft någonting att säga om det förtryck som Khomeinis regim utövar mot hela befolkningen i landet.

Karin Ahrland talade nyss om tortyr i Afghanistan. Det förekommer säkert. Jag har på den punkten ingen annan uppfattning än Karin Ahrland. Men det hade kanske varit på sin plats att något beröra vad som händer i grannländerna, i Iran och också i Pakistan, där diktatorn Zia-ul-Haq har tagit religionen i sin tjänst och använder den fundamentalistiska principen som ett instrument för att förtrycka folket.

Det här påverkar också konflikten i Afghanistan. Motståndet mot förändringar som påbörjades 1978 leddes från början av religiösa ledare, mullor. De ideal som förfäktades av dem och som åtminstone delvis förfäktas av delar av motståndsrörelsen i Afghanistan i dag kan vi aldrig acceptera. De kan aldrig väcka vår aktning och respekt. Uttalanden om att den enda utbildning som behövs för afghanska skolpojkar – naturligtvis talas det inte om flickor – är att lära dem Koranen är något som vi, oavsett vad vi i övrigt tycker om konflikten i Afghanistan, aldrig någonsin kan acceptera.

Kriget mellan Irak och Iran har berörts något i debatten. I det avseendet tycker jag att det finns anledning att rikta en viss kritik mot utrikesdeklarationen. Där uttalas förhoppningar om att uppgörelsen om att inte bomba civila mål skall respekteras. Men här visar Sverige åter sina dubbla ansikten, vilket jag tycker det finns stor anledning att påpeka. Vår handel med Iran har under de senaste åren tredubblats. Också vår handel med Irak har ökat. Det står i strid med att vi samtidigt fördömer dessa staters inre förhållanden. Vi fördömer deras krigshandlingar osv., men när det gäller de ekonomiska frågorna uppträder vi som vanligt med dubbla ansikten, och det är inte särskilt hedrande för oss. Vi borde i det här läget åtminstone vara mycket återhållsamma med att arbeta för att öka vår export till dessa stater. Framför allt borde vi vara återhållsamma när det gäller sådana saker som den etablering av en kemisk-teknisk fabrik i Iran som vi på nytt har engagerat oss i. Projektet påbörjades under schahens tid, låg nere under de oroliga åren i slutet av 1970-talet och har nu åter satts i gång. Svenska företag är involverade i uppbyggnaden av den här verksamheten med en produktion som naturligtvis kan användas också för militära ändamål, eftersom det är fråga om en tillverkning där man åtminstone på sikt kan framställa sprängmedel av olika slag.

Jag skulle i det här sammanhanget än en gång vilja ta upp frågan om det kurdiska folket. Både i Iran och i Irak är det kurderna som drabbas hårdast av

förtrycket, eftersom de utgör en minoritet som inte någon av dessa båda regimer accepterar.

Förtrycket av kurderna för mig slutligen över till det andra landet i närheten, nämligen Turkiet.

Också i fråga om Turkiet har det varit märkvärdigt tyst. Det har över huvud taget sagts väldigt litet om den här regionen i utrikesdebatten. Inte heller i utrikesdeklarationen har det sagts något om Turkiet, vilket förvånar mig. Vi vet ändå att man har en fascistisk militärdiktatur i landet, som åtminstone delvis måste räknas till Europa och som har säte i Europarådet. Där har vi visserligen motarbetat Turkiet på ett förtjänstfullt sätt, men man skulle gärna ha sett ett kraftigare fördömande från alla håll, både från regering och från opposition, i dagens debatt. Jag hoppas att Turkiet inte i fortsättningen kommer att bli bortglömt så som har skett i dag.

Anf. 44 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! I regeringsdeklarationen berörs med endast ett par rader och i förbigående ett av världens största, ständigt akuta problem med den djupaste nöd som signum. Jag finner detta vara en beklaglig brist, särskilt som underlåtenheten kan ses som en återspeglning av den likgiltighet som kan iakttas uppstå när ett problem får varaktigt hemvist i vår livsmiljö.

Min avsikt är, herr talman, att i mitt anförande behandla denna fråga, som borde hållas ständigt aktuell ej minst på grund av dess betydelse för fred och fredlig utveckling i världen.

Föreanta nationernas flyktingkommissarie (UNHCR) inrättades den 1 januari 1951 efter beslut av FN:s generalförsamling. Beslutet gällde för tre års verksamhet, närmast för att lösa problemen med andra världskrigets flyktingströmmar. Mandatet för UNHCR har emellertid måst förlängas med på varann följande femårsperioder. Antalet flyktingar i världen har icke gått att minska – utvecklingen har snarast varit den motsatta.

UNHCR:s uppgift är att driva en rent humanitär och icke-politisk verksamhet. Organisationen skall skaffa internationellt skydd åt flyktingar och söka finna varaktiga lösningar på dessas problem. Det kan ske genom frivillig repatriering, bosättning i ett annat land eller genom integrering i det land där flyktingen uppehåller sig.

Som främsta stöd för sin verksamhet har UNHCR 1951 års FN-konvention rörande flyktingars status. I denna regleras flyktingars behandling i frågor som anställning, social trygghet, rörelsefrihet och utställande av resedokument. Konventionens mest betydelsefulla bestämmelse återfinns i Artikel 33, vilken förbjuder tvångsutvisning av en flykting till ett land där hans liv eller frihet skulle hotas på grund av ras, religion, nationalitet eller politisk åskådning. Konventionen har undertecknats av 95 stater.

Sedan UNHCR:s tillkomst har begreppet flykting förändrats. Poul Hartling belyste detta i sitt inledningsanförande vid 1982 års möte med UNHCR. Han påtalade att den innebörd termen flykting hade i 1951 års flyktingkonvention och 1967 års tilläggsprotokoll nu fått ett vidgat innehåll genom att användas även om människor, som lämnat sina hemländer av skäl

som interna strider och hungersnöd. Härav berörda grupper är vanligen så stora att individuell prövning är närmast omöjlig att genomföra. FN:s generalförsamling har därför infört som särskilt begrepp för människor i en flyktingliknande situation, i hemlandet eller utomlands, termen "displaced persons", tvångsförflyttade. Därmed kan även denna kategori omfattas av UNHCR:s verksamhet.

I såväl det internationella som nationella arbetet på att ge stöd åt flyktingar har vissa gränsdragningsproblem av mera principiell natur uppstått. Ett sådant är var gränsen går mellan flyktinghjälp och utvecklingsbistånd, ett andra är vem som skall räknas in under begreppet "displaced persons".

Vid UNHCR:s årsmöte 1982 påtalade flera västländer under generaldebatten att UNHCR:s uppgift var att i första hand tillgodose flyktingars behov av juridiskt skydd. Utvecklingen har emellertid gjort att huvuddelen av UNHCR:s resurser går till biståndsprogram som kräver mångårig insatstid. Uppfattningen hävdades att UNHCR:s verksamhet borde inskränkas till flyktingsituationens akutfas och till den hjälp som då kunde komma i fråga för repatriering eller omplacering i tredje land. Den gradvisa och tidskrävande integrationen i asyllandet borde ligga på de organisationers ansvarsområde som är inriktade på utvecklingsbistånd.

Problemet togs upp på FN:s andra konferens till förmån för Afrikaflyktingar (ICARA II) som hölls i Genève i juli 1984. Det ingick i konferensens målsättning att fastställa, att det fanns ett samband mellan flyktinghjälp och utvecklingsbistånd. Konferensen kunde ena sig om att detta samband existerade och hade därmed nått vad som kom att betraktas som det kanske viktigaste resultatet av ICARA II. Det slogs fast att FN:s flyktingkommissarie hade ansvaret för en flyktingsituations första akuta fas. Därefter måste organisationer för utvecklingsbistånd ta över arbetet med att ge flyktingarna möjlighet till utkomst och integration i det nya samhället. Denna UNHCR:s avlastning av långsiktiga insatser och dessas överförande på biståndssidan innebär ökade krav på höjda utvecklingsbidrag särskilt från länder med ett stort antal flyktingar. Konferensen noterade detta och antog en deklARATION och ett handlingsprogram till stöd för en samordning av olika biståndsformer.

En svår och känslig fråga är att avgöra vem som kan innefattas under begreppet "displaced persons". Genom att termen har införts som ett särskilt begrepp vid sidan av FN:s flyktingkonvention blir gränsdragningen för vem som hör hemma inom denna kategori mera en bedömningsfråga än ett på ett definierat regelsystem vilande beslut. Detta är en avgörande nackdel, ej minst för enskilda nationer som har att ta ställning till huruvida uppehållstillstånd skall beviljas eller ej. Till bilden hör att denna brist på entydiga bedömningsgrunder har gett upphov till en handel i vinstsyfte med organiserade flyktingtransporter. Härvid kan flyktingbegreppet bli utnyttjat bl. a. för att kringgå enskilda länders bestämmelser för legal invandring.

Den organiserade flyktinghjälpen genom UNHCR:s försorg har verksamt bidragit till att lindra mänskligt lidande som denna hjälp förutan skulle sluta i katastrof och undergång.

Det är nödvändigt att denna verksamhet vidareutvecklas och effektivise-

ras. ICARA II har påvisat hur detta är möjligt. Samordningen mellan flykting- och utvecklingshjälp är en väsentlig fråga att finna formerna för. Mycket återstår att göra vad beträffar bilaterala överenskommelser för reglering av flyktingströmmar. Icke minst Sverige har på senare tid fått erfara de negativa konsekvenserna av avsaknaden av ett gemensamt mellanstatligt regelsystem. Framtagandet av ett sådant är en angelägen och brådskande uppgift för regeringen och att med kraft driva på i berörda internationella fora.

Herr talman! Uppgifterna om antalet flyktingar i världen varierar beroende på om beräkningsgrunden utgörs av den snävare definition på flykting som tillämpas i FN:s flyktingkonvention, eller om även "displaced persons" inräknas. Enligt UNHCR:s beräkningar uppgick mot slutet av 1983 det totala antalet flyktingar i världen till ca 10 miljoner. Samma källa uppskattade ett år tidigare antalet flyktingar till 15–18 miljoner. Skillnaden mellan de båda ären kan förklaras av att olika beräkningsgrunder tillämpats.

I Svenska röda korsets och Rädda barnens rapport från 1982, Flyktingar – bakgrund, kartor och statistik, har man använt en vidare definition av flyktingbegreppet – "Flykting är den person som flytt beroende på av människan framkallade katastrofer". På denna grund räknar dessa organisationer med att det finns 15–18 miljoner flyktingar i världen. Vidare uppskattar man att denna siffra stiger med ca 2 miljoner varje år.

Fördelade på kontinenter finns det i dag 4,7 miljoner flyktingar i Afrika, ca 7 miljoner i Asien, 300 000 i Sydamerika, ca 1 miljon i Centralamerika och 750 000 i Europa. Vissa områden kan urskiljas som särskilt hårt drabbade. Främst gäller detta Afrikas horn och Sudan med ca 3 miljoner flyktingar. Främre Asien med 2,6 miljoner och Främre Indien med 3,5 miljoner.

Varje enskilt livsöde bland dessa miljoner människor är präglat av hemlöshet, svält och umbäranden, otrygghet och resignation. Världssamfundet och enskilda bättre lottade länder måste solidarisera sig med dessa hårt drabbade människor och hjälpa dem att bygga upp en ny existens. Bästa vägen vore att även inom flyktingpolitiken arbeta efter Röda korsets devis "Bättre förebygga än att bota", dvs. komma åt och undanröja orsakerna till flyktingfenomenet.

Dagens flyktingsituation söker sitt ursprung i två från varandra väsensfrämmande huvudorsaker – maktpolitiska strävanden samt etniska och kulturella skillnader. Exempel på den förra är Sovjetunionens ockupation av Afghanistan samt på den senare flyktingströmmarna från och inom Tchad, Uganda, Zimbabwe m. fl. afrikanska stater. Situationen på Afrikas horn ger exempel på en samverkan mellan såväl maktpolitiska sovjetiska intressen som etnisk-kulturella skillnader.

Sovjetunionens aggressiva utrikespolitik framgår av att den medverkat till uppkomsten av världens två största flyktingområden – det ena med Afghanistan som utgångsland, det andra med Etiopien. I detta maktspel sitter de mänskliga rättigheterna trängt, och känsligheten för de mänskliga lidanden som förorsakas därav är förträngd. Denna brutalisering av formerna för internationellt umgänge måste brännmärkas.

Om cynisk hänsynslöshet vittnar de metoder som tillgrips för att nå fram till ett uppsatt maktpolitiskt mål. Från Afghanistan strömmar rapporter in om hur den sovjetiska ockupationsmakten, inför omöjligheten att nå ett militärt avgörande, tillgriper terror av olika former mot civilbefolkningen. Mest avskryvärd är metoden att åstadkomma svält genom att bränna åkrarnas gröda och därmed tvinga folket på flykt undan hungersnöd.

En medvetet konstruerad hungersituation är ett vapen, som kommit till användning mot en motsträvig befolkning även i andra diktatoriskt styrda länder. Uteblivna livsmedelskuponger som påtryckningsmedel vid det senaste valet i Nicaragua, stoppade livsmedelstransporter till hungrande människor i Matabeleland, Zimbabwe, samt nu senast den etiopiska regeringens vägran att underlätta transporter av livsmedel till de svältande i Wollo, Tigre och Gonder är exempel på hur denna djupt inhumana metod systematiskt kommer till användning.

De flyktingskapande orsakerna måste undanröjas med alla fredliga medel. En bred folklig opinion måste frammanas till stöd för Förenta nationerna att kräva respekt för konventionen om de mänskliga rättigheterna och det senare tillkomna Helsingforsavtalet. I samma riktning bör de biståndsgivande länderna arbeta – ej minst genom skärpta krav på mottagarlandets samverkan till att hjälpen leder till ökad demokratisering. En samverkan av detta slag leder fram till den form av samarbete som Ernst H. Haecckel på sin tid benämnde "denna den mest utpräglade altruistiska principens frukt". Motsatsen, det flyktingskapande våldet, leder endast till en bekräftelse av Toyohiko Kagawas uppfattning: "Varje våldsamt revolution blir aldrig i längden framgångsrik – resultatet blir endast en ökning av de utblottades antal."

Anf. 45 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! I maj månad i år inleds i Ottawa en konferens om hur FN:s och Helsingforskonferensens deklARATIONER om de mänskliga rättigheterna tillämpas och efterlevs runt om i världen.

För att något belysa behovet och värdet av den nyssnämnda konferensen vill jag återge några synpunkter i en artikel av den göteborgske journalisten Jan Behre, som specialiserat sig på "avvikarnas" situation i östblocksländerna. Artikeln är daterad den 23 januari i år och återfinns i den nu nedlagda Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning.

Jag citerar:

"Får en tidning publicera vilka skändligheter som helst, bara den sätter dem inom citationstecken? Den frågan fanns all anledning att ställa söndagen den 20 januari, när man läste Göteborgspostens utlandssida. Inom citationsstecken kunde man där läsa rubriken 'Sionister hjälpte Hitler'. Texten därunder var daterad Moskva (TT-Reuter) och citerade utförligt den sovjetiska nyhetsbyrå Tass, som publicerat en intervju med en person som beskrivs som 'den sovjetiske historikern Lev Kornejev'.

Om det inte finns två Lev Kornejev i Sovjetunionen rör det sig om en av de mest ökända antisemitiska propagandisterna i hela Sovjetunionen. I en

rapport från 1980 till Världskonferensen för Sovjets Judar hette det om Lev Kornejev: 'Han är en av de mest produktiva av de sovjetiska antisionistiska skribenterna. Hans artiklar har publicerats i strängt taget varje sovjetiskt pressorgan, och, ännu mer värt att notera, i militära publikationer.'

Kornejevs specialitet är just att beskylla judar för att samarbeta med nazismen. Kornejev, liksom hela den sovjetiska antisemitiska propagandan arbetar under täckmantel av vad man kallar 'antisionism'. Men, kära läsare, låt er inte förledas av sådant kamouflage. Kornejevs och hans gelikars syften är rent antisemitiska – och de sprider på alla tänkbara sätt och med Sovjetregimens bifall en hatpropaganda riktad mot hela judendomen i Sovjetunionen och i Israel och i hela världen."

Han avslutar sin artikel med följande tänkvärda synpunkter:

"Vi får inte glömma vad som sker – och vad som skett i årtionde efter årtionde i Öst under sovjetiskt förtryck.

Och nog finns det de som glömmer. 'Det magiska årtalet 1984 visade sig vara inte stort mer än en litterär produkt', kunde vi läsa i en nyårskrönika i G-P i december 1984. Och redan i början av 1984 hade en annan skribent i G-P skrivit; 'Ämnet börjar bli uttjatat'. Och ämnet var just 1984 och allt vad det årtalet genom Orwells roman kommit att symbolisera av hänsynslösa brott mot mänskligheten. Förtrycket och brotten mot mänskliga fri- och rättigheter vilka sammanfattas i ett enda årtal – 1984 – är verkligen mer än 'en litterär produkt' och 'ett uttjatat ämne'. De är verklighet för miljoner människor."

I nyhetsbulletinen Judarna i Sovjet redovisar man under rubriken 1984 – ett svart år, att följande judar dömdes under 1984:

"Moshe Abramov – tre år,
Zakhar Zunshain – tre år,
Yakov Levin – tre år,
Alexander Yakir – två år,
Yuly Edelshtein – tre år,
Nadezhda Fradkova – två år och
Yosif Berenshtein – fyra år.

Namnen på dessa nyss dömda kan läggas till dom som redan satt i fängelse eller arbetsläger vid början av året: Yosif Begun, Boris Kanevsky, Feliks Kochubiyevsky, Mark Ocheretiansky, Anatolij Sjtjaranskij, Lev Shefer, Simon Shnirman, Yury Tarnopolsky, Stanislav Zubko och Yury Federov.

Under 1984 fick inte heller en enda av veteranerna bland refusniks tillstånd att resa ut. Vladimir Slepak, Ida Nudel, Victor Brailovsky; Yuly Kosharovsky, Lev Furman, Pavel Abramovitch, Vladimir Prestin, Vladimir Raiz och många fler tycks fortfarande befinna sig på nån mystisk lista över 'klassificerade' refusniks efter tolv, tretton och fjorton år."

Med "classified" refusniks menar man alltså sådana som av säkerhetsskäl inte anses kunna få lämna landet, beroende på att de har varit forskare osv. Att de efter 12–13 års avstängning från sina jobb skulle besitta kunskaper som vore av värde för västvärlden är ganska otroligt.

Jan Behre påminner i sin artikel om att det torde finnas miljoner

människor inom östblocksländerna som förvägras sina mänskliga rättigheter. Men sådana tal verkar närmast ofattbara och anonyma för oss i västvärlden. Den som exempelvis har läst Gulagarkipelagen minns nog hur han så småningom trubbadades av när det gällde de kollektiva beskrivningarna, men däremot hade lättare att engagera sig i några av de enskilda fallen.

Låt mig därför ägna några minuter åt att redovisa situationen för några refusniks, dvs. judar som vägrats utvandra ur Sovjetunionen.

37-åringen Anatolij Sjtjaranskij, språkkunnig matematiker, gifte sig 1974 med Avital. Men hon tvingades att lämna Sovjet dagen efter äktenskapets ingående. Hon lever numera i Jerusalem och har kämpat för hans befrielse. Han häktades den 15 mars 1977 och dömdes så småningom till 13 år i fängelse resp. arbetsläger med hård regim. I normala fall brukar man räkna med att de släpps efter halva tiden. Så har inte skett i hans fall, utan han sitter fortfarande i ett läger. Jag har med jämna mellanrum försökt att sända försändelser till honom och gjorde det bl. a. strax före jul. Denna fick jag tillbaka för en tid sedan. Den är datumstämplad den 16 januari i Permskaya, dvs. på den ort där han vistas i läger. På paketet står Inconnu – okänd. Men samtidigt har man ett annat besked, som visar att i samma vecka besökte han av sin mor, Ida Milgrom, och sin bror, Leonid. Då fanns han tydligen i samma fängelseläger.

Jag kommer naturligtvis att reklamera mitt brev, men detta är ett bevis på hur man försöker avstänga fångarna från de kontakter som ingår i mänskliga rättigheter.

Irina och Victor Brailovsky, två drygt 50 år gamla forskare, har nu i snart 15 år stått på listan och ansökt om att få utvandra. De har en son, Leonid, gift med en svenska, och inte ens han har tillåtits ått komma till Sverige och förena sig med sin hustru.

Alexander Lerner är en mycket känd och respekterad forskare och var också en av de privilegierade forskarna i Sovjetunionen ända till dess han anmälde att han var intresserad av att lämna sitt land – då han mer eller mindre avstängdes från verksamhet såsom forskare. Han har tillbringat många år i något slags intern förvisning. Hans hustru dog för ett par år sedan. Han har barn i Israel, men han får inte återförenas med dem.

Vladimir Slepak är drygt 50 år, forskare, humanist. Han har samma situation.

Ida Nudel är också strax över 50 år. Hon kallas inte utan anledning fångarnas ängel genom sina insatser till fromma för fångar i olika arbetsläger. Hon är nu hänvisad till den ur svensk synpunkt kända staden Bender, där vi en gång hade kalabalik. Jag vågar inte påstå att Ida Nudel åstadkommer någon kalabalik, men det var ändå en viss uppståndelse när en amerikansk politiker besökte henne. Hon förvägras att förenas med sin syster i Israel.

Tanya och Veniamin Bogomolny, ett par relativt unga människor mellan 35 och 40 år, har i mer än tio år sökt tillstånd att förena sig med släkt och vänner i Israel.

Till sist vill jag ge ytterligare ett exempel, Maria och Aba Taratuta i Leningrad, från samma lista.

Jag har personligen träffat samtliga dessa utom Sjtjaranskij, som var häktad redan vid mitt första besök i Sovjet 1977. Alla uttryckte att de egentligen var utomordentligt förtjusta i sitt fosterland och dess natur, men de kunde inte förlika sig med att de förvägrades rätten att studera hebreiska och att utöva sin judiska kultur och religion. Det var därför de ville utvandra till Israel, som de betraktade som sitt andliga hemland och där de i flertalet fall också hade släkt och vänner.

Dess värre har åren efter 1979 varit fyllda av besvikelser såväl för refusniks som för oss parlamentariker, forskare, jurister m. fl. i Sverige som har arbetat hårt för att hjälpa dessa olyckliga människor till deras självklara mänskliga rättigheter. Min förhoppning är att situationen under senare år i stor utsträckning kan ha varit avhängig av det förhållandet att de sovjetiska ledarna har varit långvarigt sjuka före sin bortgång. Det har naturligtvis lett till en känsla av osäkerhet och handlingsförlamning inom administrationen. Om man gör så litet som möjligt är risken uppenbarligen mindre att man begår något fel, sett ur den kommande regimens synpunkt.

Herr talman! Sovjet har nu fått en relativt ung ledare med stark personlig utstrålning och av allt att döma mer öppen än de tidigare för moderna och mer humana tänkesätt. Det bör därför finnas anledning att förvänta en mer positiv behandling av refusniks än tidigare – ja, kanske rent av när det gäller s. k. dissidents, dvs. oliktänkande.

Ett sådant agerande från Gorbatjovs sida skulle uppenbarligen skaffa Sovjet betydande goodwill i västvärlden och kunna förbättra relationerna även på andra områden.

Mot denna bakgrund vill jag därför vädja till utrikesministern och den svenska regeringen i övrigt att utnyttja alla tillfällen och kanaler för att till Sovjets nye ledare framföra att Sverige förväntar att Sovjet inom en nära framtid dels skall låta alla refusniks som så önskar utvandra i enlighet med vad som stadgas i FN:s deklaration, dels skall tillåta judar som önskar stanna kvar i Sovjet att lära sig hebreiska och i övrigt utöva sin egen kultur och religion.

Jag vill i sammanhanget notera att utrikesministern vid upprepade tillfällen har ställt sig bakom dessa mina tankar. Jag är därför övertygad om att han och regeringen i övrigt kommer att göra sitt bästa. Då tror jag också att vi kan ha en förhoppning om en bättre framtid för refusniks i Sovjet.

I detta anförande instämde Kurt Hugosson (s).

Anf. 46 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Antalet väpnade konflikter bara ökar. Sedan andra världskriget har det utkämpats mer än 150 väpnade konflikter, och antalet dödsoffer beräknas till omkring 30 miljoner människor. Det är ett klart belägg för att kapprustning, terrorbalans, militär konfrontation och avskräckningspolitik inte leder till fred. Väpnade angrepp och militär inblandning i andra länder strider mot folkrätten och måste fördömas oavsett om det

sker i södra Afrika, Centralamerika, Afghanistan, Sydostasien eller Mellersta Östern.

I lördags anordnades en stor demonstration här i Stockholm med parollerna Sovjet ur ur Afghanistan och Fred åt Afghanistans folk. Bakom demonstrationen stod freds- och solidaritetsorganisationer och samtliga riksdagspartier – utom moderata samlingspartiet. Det är beklagligt att partiet ställer sig utanför en sådan samlad manifestation. Det vittnar om en bristande insikt om opinionsbildningens betydelse för att stärka och förankra den internationella solidariteten i vårt land.

Fred och avspänning gynnar kampen för mänskliga rättigheter. Militärt våld och konfrontation ökar politisk förföljelse och förtryck. Ju större respekten är för de demokratiska fri- och rättigheterna desto mer kan människorna kämpa för fred och försoning.

Det behövs ett fruktbart växelspel i arbetet för fred och mänskliga rättigheter. Det finns här ingen motsättning eller konkurrens.

Det finns de som säger att demokratiska stater är en garanti för freden. Demokratiska stater sätter inte i gång krig, gör sig inte skyldiga till militära angrepp och interventioner. Bara diktaturstater ägnar sig åt sådana fredsbrott. Men detta är inte sant. Vi vet vilka demokratiska stater som angrep och intervenerade i Vietnam, Libanon och Centralamerika, för att nu ta några exempel.

Att ge barn och ungdom insikt om de mänskliga rättigheterna och stärka deras respekt för människors grundläggande fri- och rättigheter är enligt våra läroplaner viktiga mål för ungdomsskolan. I slutet av förra året anordnade skolöverstyrelsen en stor konferens under temat Fred och förtryck. Det var med förvåning man i pressen kunde läsa hur ledande moderata företrädare hårt angrep initiativet i stället för att ge det sitt stöd.

Vägen till en värld där mänskliga rättigheter respekteras är förvisso lång. Den går bl. a. över internationella konventioner, överenskommelser, internationella inspektionsmöjligheter och nya demokratiska lagar där rättssäkerhet och rättvisa garanteras. Men framför allt fordras en stark, vaksam, allsidig och intensiv opinion.

Fortsatta våldsaktioner emot och tvångsförflyttningar av Sydafrikas svarta befolkning kan bara leda till ett blodigt inbördeskrig. Kampen för ett enat, icke rasistiskt och demokratiskt Sydafrika måste ges fullt lagligt erkännande. Apartheidsystemet måste avskaffas. Ingen fredlig förhandlingslösning i Sydafrika är möjlig utan medverkan av befrielse rörelsen ANC och den förenade demokratiska fronten UDF.

Pretoriaregimen måste omedelbart och villkorslöst frige alla politiska fångar. Denna frigivning måste också gälla alla svarta ledare som företrädar ANC och UDF. Pågående politiska rättegångar måste nedläggas. Den legendariske ledaren för ANC Nelson Mandela måste nu efter mer än 20 års fängelse friges och få full frihet att bedriva politisk verksamhet.

Påtryckningarna mot Pretoriaregimen måste internationellt förstärkas. Det är hög tid att FN:s säkerhetsråd beslutar om obligatoriska ekonomiska sanktioner mot Sydafrika. USA och vissa andra länders motstånd mot sådana

åtgärder är inte försvarliga. Ett oljeembargo, som befrielse rörelsens ledare i Sydafrika och Namibia nyligen vädjat om, skulle vara ett viktigt första steg mot fullständiga FN-sanktioner.

En isolering av apartheidregimen i Pretoria är en nödvändig förutsättning för att kampen för ett icke rasistiskt och demokratiskt Sydafrika skall leda till framgång. Sveriges handel med Sydafrika och Namibia har under det senaste året ökat på ett oroväckande sätt. Exporten till Sydafrika uppgick under förra året till inte mindre än 1 547 milj. kr., vilket är 45 % mer än för år 1983. Exporten till Namibia fördubblades under år 1984 och uppgår till 4,7 milj. kr.

Det är angeläget att vi verkar för en begränsning och om möjligt en avveckling av handeln med Sydafrika och Namibia.

Det danska folketinget röstade nyligen igenom ett förslag till en nordisk handlingsplan för att avveckla handeln med Sydafrika och de nordiska rederiernas trafik på Sydafrika. Sverige bör vid det kommande utrikesministermötet i Helsingfors under april månad inta en positiv hållning till de danska förslagen.

Statliga myndigheter och företag har frihet att avstå från inköp i Sydafrika. Det är viktigt att myndigheter och institutioner inte upphandlar varor som kommer från Sydafrika. Stockholmskonsums beslut att inte saluföra sydafrikanska varor är värt efterföljd av andra butiker och affärsföretag, såväl privata som kooperativa. Undersökningar visar att det finns ett positivt intresse bland affärsidkare och företagare för en köpbojkott, som alla konsumenter bör sluta upp kring.

Svenska kyrkans avveckling av sitt aktieinnehav i svenska företag som bedriver verksamhet i Sydafrika är mycket välkommen och värd efterföljd av andra institutioner, organisationer och företag.

Herr talman! I regeringsdeklarationen sägs att Europarådets stadga kräver att medlemsstaterna slår vakt om grundläggande demokratiska principer och mänskliga rättigheter, som ger organisationen dess unika roll och moraliska styrka. Däremot nämns ingenting uttryckligen om situationen i Turkiet i deklarationen. Trycket på Turkiet får inte mattas då det gäller genomförandet av en demokratisk utveckling. Förra månaden anordnades här i riksdagshuset Stockholmskonferensen om demokrati och mänskliga rättigheter i Turkiet med 200 deltagare från 13 länder, däribland företrädare för samtliga svenska riksdagspartier.

Konferensen konstaterade att den efter folkomröstningen 1982 förda politiken i Turkiet inte visar respekt för grundläggande mänskliga rättigheter. Antalet politiska fångar är alltjämt mycket stort, tortyr förekommer fortfarande, och de verkställda dödsdomarna är många. Konferensen noterade dock att en officiell kommission tillsatts i Turkiet med uppdrag att utreda förekomsten av tortyr mot arresterade personer. Dessutom har domar mot poliser som utfört tortyr avkunnats.

Tryckfriheten är emellertid starkt begränsad liksom rätten till facklig och politisk verksamhet. Yrkesförbudet, som drabbat över 70 000 kommunala tjänstemän, lärare och akademiker, är också djupt oroande inslag i det turkiska samhället liksom de nya rättegångarna mot oppositionella.

Turkiet beviljades 1984 återinträde i Europarådets parlamentariska församling, varvid förutsattes en utveckling i Turkiet i riktning mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. I slutet av april skall Europarådet mot den bakgrunden på nytt pröva Turkiets medlemskap. Stockholmskonferensen uppmanade Europarådet att kräva att Turkiet för fortsatt medlemskap efterlever Europarådets bestämmelser och genomför snara beslut och åtgärder för att garantera en demokratisk utveckling i landet med respekt för de grundläggande mänskliga rättigheterna. Det är mycket angeläget att Sverige vid detta möte med kraft verkar för detta.

I regeringsdeklarationen sägs att regeringen med stigande oro följt den senaste tidens händelseutveckling i Centralamerika och att allvarligast är situationen i Nicaragua.

Nu senast uttalade USA:s president Ronald Reagan att USA:s regering eftersträvar ett störtande av Nicaraguas regering. Det är uppenbart att varje åtgärd USA vidtar för att uppnå detta mål är ett klart brott mot folkrättens mest grundläggande principer. Inom kort kommer USA:s parlamentariska institutioner att fatta beslut angående en begäran från Reaganadministrationen att utbetala ytterligare 14 miljoner dollar till stöd för de antisandinistiska rebellstyrkor som går under namnet *contras*.

För en vecka sedan värdade 30 svenska riksdagsledamöter från samtliga partier med undantag för moderata samlingspartiet till amerikanska senatorer och kongressmän att motsätta sig varje utbetalning av medel som kan användas för att stödja de antisandinistiska rebellstyrkorna i deras attacker mot nicaraguanskt territorium, samt att stödja en fredlig förhandlingslösning av konflikterna i Centralamerika, som Contadorgruppen föreslagit och som får svenska regeringens uttryckliga stöd i dagens deklaration.

Contadorgruppens fredsdokument ger förslag i säkerhetsfrågor, ekonomisk och social politik, stopp för vapenleveranser mellan länderna och förbud mot inrättande av utländska baser och militärovningar med deltagande av utländska trupper. Invändningar mot detta basdokument har rests från bl. a. El Salvador och Honduras. Ländernas synpunkter stämde väl överens med dem som framkommit från USA:s sida. Dokumentet har emellertid godtagits av Nicaragua och är värt svenskt stöd.

Anf. 47 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Stor uppmärksamhet har under den senaste tiden – och med all rätt – ägnats övergreppen mot och det meningslösa dödandet av färgade i Sydafrika. Även mot det alltför ofta bortglömda kriget i Afghanistan har man på olika sätt sökt väcka en opinion. Men det är – som en tidning uttryckte det häromdagen när den jämförde Sovjetunionens krig i Afghanistan med USA:s i Vietnam – så att "Problemet är att Afghanistan är ett slutet land". Och vidare: "Slutenheten skiljer Afghanistan från Vietnam. Vi får inte övergreppen förmedlade av massmedia på samma sätt som under USA:s krig i Indokina."

Denna skillnad mellan slutenhet i totalitära system och öppenhet i demokratierna kan i ett kort perspektiv te sig som en styrka för det totalitära

systemet – det slipper insyn och därmed i viss mån kritik – men jag är övertygad om att i längden är det slutenheten som är diktaturens akilleshäla, den svaga punkten som på sikt inifrån undergräver systemet.

Herr talman! Det andra världskriget närmade sig för 40 år sedan sitt slut. I Jalta hade Churchill, Roosevelt och Stalin enats om uppdelningen av Europa – beslut som av Sovjet tolkades som att det i allt öster om Oder–Neisse-linjen var fritt fram för kommunistiska system. Detta kom att gälla även i de tidigare fria staterna Estland, Lettland och Litauen. Och dessa stater är fortfarande ockuperade av Sovjetunionen. Det som händer i dessa stater är liksom allt annat på andra sidan järnridån i stor utsträckning skyddat från insyn. Det ingår i de totalitära, slutna samhällena.

Trots detta nås vi ibland av nödrop; av rop på frihet för de baltiska folken och av bön om hjälp för enskilda som av olika skäl – skäl som vi inte skulle acceptera i den fria världen – är fängslade, deporterade och ibland försvunna. Ett sådant fall är den estniska medborgarrättsaktivisten Mart Niklus.

Mart Niklus är en 50-årig estnisk akademiker, som redan under åren 1958–1966 satt i sovjetiskt fängelse för att han sänt fotografier, som belyste de sociala förhållandena i Estland, till väst. Mart Niklus har ej tillåtits arbeta inom sitt specialområde utan har varit tvungen att försörja sig som bl. a. chaufför. I april 1980 arresterades han på nytt och dömdes i januari 1981 till tio års straffarbetsläger med speciell regim och fem års förvisning för att han i första hand krävt upphävande av Molotov–Ribbentrop-pakten och att Estland, Lettland och Litauen åter skall bli självständiga. Han fördes bort från sitt hemland till det avlägset belägna straffarbetslägret 389/36 i Perm, där han i juli 1983 straffades med tre års fängelse med speciell regim för att han "systematiskt stört disciplinen".

Den 30 oktober 1983, Sovjetunionens politiska fångars dag, genomförde Mart Niklus tillsammans med tolv övriga samvetsfångar i Chistopolfängelset en hungerstrejk i protest mot inhumana fängelseförhållanden, undermåliga matransoner och pryglig. Den 26 mars 1984 fick hans mor, fru Elfriede Niklus från Tartu, besöka honom i fängelset. När Mart Niklus hörde att samtalet måste föras på ryska vägrade han och sade att han fr. o. m. den 27 mars påbörjar en hungerstrejk som varar till dess att fängelseledningen tillåter honom tala estniska med sin mor. Detta var alltså på dagen för ett år sedan. Under det gångna året har fru Elfriede Niklus ingenting hört från sin son, och hon fruktar att han inte längre är vid liv. Vid besöket var Mart Niklus allvarligt sjuk – han lider av en svårartad sjukdom.

När Mart Niklus i början av 1980 på inbjudan av sin släkting Peeter Niklus, bosatt i Norrköping, anhöll om tillstånd att få emigrera till Sverige avlog sovjetiska myndigheter hans ansökan. Peeter Niklus upprepade sin inbjudan 1983 och 1984, och statens invandrarverk har beviljat Mart Niklus inresevisering samt uppehålls- och arbetstillstånd. För att rädda sonens liv har fru Elfriede Niklus flera gånger vädjat till sovjetiska myndigheter om att befria sonen från straffet och möjliggöra hans emigration till Sverige.

Herr talman! I en skrivelse av den 4 mars i år vädjade Hjälpcentralen för politiska fångar i Estland till statsminister Olof Palme – det var inte första

gången – om hjälp av den svenska regeringen för att Mart Niklus skall få komma till Sverige. I skrivelsen redovisas bakgrunden till Mart Niklus situation, och den slutar med orden:

”Vi vädjar till Eder att i humanitetens namn och i enlighet med Helsingforsdeklarationens anda verka för

- att svenska myndigheterna förskaffar upplysningar om Mart Niklus nuvarande tillstånd;
- att Sovjetunionen befriar Mart Niklus från straffet och att Mart Niklus erhåller utresetillstånd från Sovjetunionen till Sverige;
- att svenska myndigheter ger Mart Niklus all tänkbar hjälp.

En kortfattad beskrivning av fallet Mart Niklus samt en kopia av USA:s president Ronald Reagans proklamation om Mart Niklus bifogas.

HJÄLPCENTRALEN FÖR POLITISKA FÅNGAR I ESTLAND Ants Kippar”

Som framgår av de citerade slutorden har även USA:s president engagerat sig i detta speciella fall.

Herr talman! Jag har – och jag har gjort det många gånger här i riksdagen – i denna utrikespolitiska debatt velat fästa uppmärksamhet inte bara på fallet Mart Niklus utan även på förhållandet att det i vårt närområde finns tre tidigare fria nationer som fortfarande är förvägrade rätten till nationell frihet och oberoende. Sverige – som i så många sammanhang agerar världssamvete – får inte glömma bort detta. Det gäller dessutom tre nationer som vi sedan århundraden har en nära historisk gemenskap med.

Jag hoppas också att vår utrikesledning – jag vill understryka det, eftersom utrikesministern fortfarande är kvar här i kammaren – som ännu inte gett Hjälpcentralen för politiska fångar i Estland svar på dess vädjan om hjälp för Mart Niklus, gör allt som står i dess förmåga för att hjälpa honom till frihet – till ett liv i frihet i vårt land.

I den utrikespolitiska deklarationen i dag sägs det bl. a.:

”Det finns ett klart samband mellan mänskliga rättigheter och fredlig utveckling. I varje samhälle där människor förtrycks uppstår konflikter som kan bidra till ökad internationell spänning. Ökat yttre hot kan tas till intäkt för att skärpa existerande förtryck.

FN:s medlemsstater har åtagit sig att främja och skydda mänskliga rättigheter. Brott mot dessa hör därför inte till en stats inre angelägenheter.”

Herr talman! Det är bra att detta utsagts. Det måste också gälla de baltiska staterna.

Jag vill också betona att vi, som tillhör en generation som minns att det en gång fanns fria stater i Baltikum, har ett alldeles speciellt ansvar. Och det är att se till, att kraven på nationell frihet för Estland, Lettland och Litauen inte tystnar förrän dessa länder på nytt är fria, självständiga nationer med rätt att själva forma sin framtid.

Anf. 48 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! På vår distriktskongress i helgen i Bohuslän hade vi företrädaren för det socialdemokratiska partiet i El Salvador med. Han berättade att kanske 50 000 människor dödats. 10 % av befolkningen har fått fly till andra länder, och ytterligare 10 % är flyktingar i sitt eget land. De mänskliga rättigheterna trampas på många håll under fötterna. Jag skall återkomma till detta senare.

Herr talman! Det förekom en diskussion här för några timmar sedan, då statsministern var uppe och ställde ett par frågor till moderaterna. Moderaternas företrädare gick då upp och sade att Palme var grälsjuk. Man kan naturligtvis ha den åsikten, och det får man gärna ha. Men de frågor som ställdes är så pass allvarliga att de borde ha besvarats, nämligen om moderaterna anser att regeringen för ut ett dubbelt utrikespolitiskt budskap och spelar under täcket med Sovjets företrädare samt är undfallande för Sovjet.

I denna debatt deltog också centerpartiets partiledare. Han sade att det inte finns några skillnader i de grundläggande frågorna i den utrikespolitiska deklARATIONEN och att det råder fullständig enighet i fråga om utrikespolitiken. Om man nu från oppositionens sida försöker vara ense också om utrikespolitiken och sträva efter att bilda regering tillsammans, skulle moderaterna ha kunnat bortse från detta med grälsjuka och ge ett ordentligt svar på dessa frågor, som ju är allvarliga. Är det så att vi har en neutralitetspolitik, eller haltar vi i den frågan? Jag tycker att det är beklagligt att vi inte fick ett ordentligt svar på frågan. Jag vill gärna uttala detta.

I den ESK-process som har pågått sedan 1975 har de mänskliga rättigheterna utgjort en stor del av arbetet. Mellan öst och väst har diskussionen ofta fått slagsida på det sättet att öst har talat om säkerhetsfrågorna och väst om de mänskliga rättigheterna.

Säkerhetsfrågorna har som bekant hamnat i korg 1 och de mänskliga rättigheterna i korg 3. Jag tror att det kan vara viktigt att säga här att dessa frågor för Sveriges vidkommande är lika viktiga och att de hör ihop.

I fråga om de mänskliga rättigheterna är det också viktigt att slå fast den svenska linjen, som också återupprepades i regeringsdeklARATIONEN, nämligen att man aldrig får åberopa nationell integritet när det gäller de mänskliga rättigheterna, utan att man har rätt och skyldighet att gå in och påtala när de mänskliga rättigheterna trampas under fötterna. Ingen nation kan säga: Det är vår angelägenhet, och i detta fall handlar vi som vi vill. Det är inte så. Man har rätt och skyldighet att påpeka när de mänskliga rättigheterna förtrampas.

Vad är en mänsklig rättighet? Som utrikesministern påpekar är en mänsklig rättighet rätten till liv.

Från denna talarstol vill jag gärna i den här debatten framhålla den fråga som utrikesministern aktualiserat och tänker aktualisera i Ottawa, nämligen frågan om dödsstraffets avskaffande. Inom Broderskapsrörelsen (s) har vi vid flera tillfällen aktualiserat denna fråga, och den har också varit uppe till behandling i FN, bl. a. på svenskt initiativ. Men vi vet också, herr talman, hur oerhört svårt det är att komma fram. Jag är tacksam för att utrikesminister

Bodström inte ger tappt i den frågan utan alltså ämnar ta upp den på nytt.

Hur situationen är i Sydafrika vet vi. Det har vi fått beskrivet i dag. Jag tror att jag i den frågan bara skall hänvisa till och understryka vad Hans Göran Franck sade.

Det har sagts mycket om Centralamerika och särskilt om Nicaragua. USA:s fördolda krig är uppenbart, och dess önskan att störta den i demokratisk ordning valda sandinistregeringen också klart uttalad. Jag skulle tro att det i någon mån är bl. a. den europeiska opinionen som hindrar USA att gå till direkt angrepp.

Jag har äran att vara ordförande i en internationell organisation av kristna socialister. Vi förbereder en större internationell konferens i Managua nästa år. Det är viktigt, tror jag, att visa vår solidaritet med den fattiga nicaraguanska befolkningen i dess kamp för grundläggande mänskliga rättigheter och nationella säkerhetskrav. De demokratiska krafterna måste också stärkas. En kyrklig delegation med bl. a. biskop Bertil Gärtner i Göteborg och Bo Nylund har nyligen varit i Nicaragua. De bekräftar i en rapport vad som är allmänt känt och som vi många gånger hört talas om, men det är ändå bra att få höra det i en sådan rapport.

Jag noterar att moderaternas företrädare inte nämnde något om en kärnvapenfri zon i Norden. Det är möjligt att jag var ouppmärksam, men jag hörde ingenting om det. Jag tycker att det är symtomatiskt för moderaternas ställningstagande och deras agerande. Vi vet att det är besvärligt i Norge och Danmark med de nuvarande regeringarna, som är måttligt intresserade av denna för Norden så vitala fråga. Här behövs det ett starkt opinionsarbete. "Traktat nu" är ett sådant. Ett annat var den stora konferensen i Köpenhamn i höstas, där bl. a. utrikesministern medverkade. Nu förbereds en parlamentarikerkonferens i samma syfte, dvs. för att bilda opinion och öva påtryckning. Detta beror på att frågan inte kan behandlas i Nordiska rådet, eftersom Nordiska rådet inte skall behandla säkerhetsfrågor, men också på att den är ganska låst i den nordiska regeringkretsen.

Herr talman! Det är glädjande att alla partier utom moderaterna – men det hade varit ännu mer glädjande om de också varit mer positiva – är beredda att göra vad som göras kan för att få fram en kärnvapenfri zon i Norden. Det är ju något som man tycker borde vara ganska självklart för alla människor.

Jag tänkte till slut ta upp något om Israels ockupation av Västbanken och Gaza, dess annektering de facto av ett utvidgat östra Jerusalem och Golanhöjderna, som nu är inne på sitt artonde år.

Just nu görs ansträngningar att få till stånd fredsförhandlingar. Jag återupprepar vad jag sagt tidigare: Nyckeln finns i Washington, eftersom USA ständigt pumpar in nya pengar i Israel och gör dess krigföring möjlig. Ändå förstörs Israels ekonomi av kriget. Också Israel är i behov av fred. En ockupation blir bara hårdare och hårdare. Det tycks finnas något slags diabolisk logik i detta – järnhanden måste gripa allt hårdare om offret.

Jag minns en känd journalists ord. Hon sade:

Jag kan tänka mig att min tolvårige son i framtiden blir soldat i ett nytt krig. Det är möjligt att Israel på nytt råkar i krig och får försvara sitt territorium.

Onsdagen den
27 mars 1985

*Reviderad
ärendepan*

Vad jag inte kan tänka mig är att han skall bli militärpolis på Västbanken, för det är totalt demoraliserande.

Nu är han över 18 år, och ett nytt krig har kommit och ockupationen på Västbanken pågår.

Fredstrevare läggs ut från olika håll. Kung Hussein och president Mubarak vill att president Reagan skall upprepa vad president Carter så framgångsrikt genomförde. Kanske finns här ett hopp.

En grupp parlamentariker från Europa ämnar i höst resa över till USA för att ta upp samtal med sina kolleger om Mellersta Östern-frågan och tala för behovet av förhandlingar.

Det är två frågor som ständigt skjuts i förgrunden i denna till synes eviga diskussion. Det är erkännandefrågan och säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338.

Jag har aldrig riktigt förstått mig på erkännandefrågan. Varför skall man kräva ett de facto-erkännande? Det krävdes ju inte vid fredsförhandlingarna i Egypten. Israel säger att man vill förhandla med Jordanien. Inte heller där finns det ett erkännande. Ett erkännande kommer när man förhandlar, och de jure-erkännandet kommer som en frukt av detta. Resolution 242 kom till i första hand för flyktingfrågan. Den behöver alltså utvidgas till att gälla rätten till nationellt självbestämmande.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmälde

Återkallelse av hemställen i proposition 1984/85:100 bil. 9 om anslag under huvudtiteln F 7 Information om allemanssparandet

6 § Reviderad ärendepan

Anf. 49 ANDRE VICE TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats en reviderad ärendepan för tiden den 27 mars–den 11 juni 1985. Planen har upprättats med ledning av de uppgifter som utskotten lämnat sedan de tagit del av den propositionsförteckning som tillställdes riksdagen den 28 februari.

Vid sin behandling av ärendepanen beslöt talmanskonferensen att godkänna den till kammarens ledamöter den 13 februari 1985 utdelade tidsplanen,

att arbetsplenium fredagen den 7 juni vid behov skall fortsättas på kvällen,

att något sammanträde inte skall anordnas lördagen den 8 juni som i tidsplanen upptagits som eventuell dag för arbetsplenium och

att riksmötet – i enlighet med vad som tidigare förutsatts – skall avslutas tisdagen den 11 juni.

Talmanskonferensen upprepade sin tidigare gjorda rekommendation om rationell planering och största möjliga koncentration av kammardebatterna.

7 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1984/85:2976 av *Allan Ekström*

1984/85:2977 av *Elving Andersson*

1984/85:2978 av *Eric Hägelmark*

Vissa frågor rörande tjänsteansvaret i offentlig verksamhet m. m. (prop. 1984/85:117)

1984/85:2979 av *Rune Torwald* och *Lennart Brunander*

1984/85:2980 av *Lars Tobisson m. fl.*

1984/85:2981 av *Lars Werner m. fl.*

Sparfrämjande åtgärder (prop. 1984/85:129)

1984/85:2982 av *Lars Werner m. fl.*

1984/85:2983 av *Alf Wennerfors m. fl.*

1984/85:2984 av *Karin Ahrland*

Kvinnornas villkor på arbetsmarknaden (prop. 1984/85:130)

1984/85:2985 av *Gunnel Liljegren m. fl.*

Tolk- och översättarutbildning m. m. (prop. 1984/85:132)

1984/85:2986 av *Rolf Dahlberg m. fl.*

1984/85:2987 av *Kjell Mattsson m. fl.*

Medel till utvidgat datorstöd vid bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna (prop. 1984/85:136)

8 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 27 mars

1984/85:123 av *Elver Jonsson* (fp) till finansministern om kilometerskatten för dieselfordon:

Hösten 1984 fattade riksdagen beslut om höjning av bensinskatten. I anslutning härtill höjdes också kilometerskatten för dieselfordon. Kilometerskatten skulle enligt propositionen höjas så att den i förhållande till bensinskatten var jämförbar vid samma energiförbrukning per mil. Höjningen av kilometerskatten trädde i kraft den 1 mars 1984.

Olika beräkningar som gjorts såväl före som efter höjningen av kilometerskatten och som redovisats i olika massmedia, t. ex. OK:s tidning *Vi bilägare*, visar dock att dieseldrivna personbilar blivit klart överbeskattade i förhållande till bensindrivna bilar av motsvarande storlek. En orsak härtill är att den genomsnittliga drivmedelsförbrukningen för bensindrivna bilar gått ned mer än vad som redovisas i regeringens proposition och att jämförelsetalen därför

Onsdagen den
27 mars 1985

*Meddelande om
interpellationer*

inte är rättvisande. En annan orsak är att literpriset för dieselbrännolja höjts mycket kraftigt under det senaste året då det rått bensinkrig. Många bedömare anser att det är den dieseldrivna tunga nyttotrafiken och dieseldrivna personbilar samt villaägare med oljepannor som fått betala en stor del av kostnaderna för bensinkrigen.

Enligt statistiken över nyregistrerade personbilar har också försäljningen av dieseldrivna personbilar sjunkit med ca 25 % på ett år.

När det så klart kunnat redovisas att den faktiska beskattningen av dieseldrivna personbilar räknat per körd mil är väsentligt högre än för motsvarande bensindrivna bilar har bl. a. företrädare för finansdepartementet gjort gällande att dieseldrivna personbilar skulle vara mer miljövänliga och att en högre skatt per mil därför av detta skäl kan vara motiverad.

De utredningar som legat till grund för dessa bedömningar har dock inte gällt dieseldrivna personbilar utan dieseldrivna lastbilar och bussar.

I Västtyskland har nyligen redovisats en undersökning kring dieseldrivna personbilars eventuella miljöfarlighet. Rapporten publicerades i den kända motortidningen Motor und Sport (nr 24/84).

Undersökningen har återgivits i Vi bilägare, som jämfört de uppgivna värdena för dieseldrivna personbilar med den testbil av märket Saab som tidningen för närvarande prövar och som är utrustad med avgaskatalysator enligt USA:s krav.

	koloxid	kolväten	kväveoxider	partiklar
Bensindriven personbil	33	3,3	2,5	0,1
Dieseldriven personbil	0,9	0,4	0,7	0,4
Dieseldriven lastbil	4,8	2,7	19	0,9
Dieseldriven buss	8,5	3,3	18	0,9
Vi bilägarers USA-renade Saab med avgaskatalysator	3,08	0,41	0,20	Ingen uppgift
Svenska kraven för bensin- drivna personbilar	24,2	2,1	1,9	Ingen uppgift

För att främja en snabb övergång till personbilar med avgaskatalysator har det diskuterats att man skulle sänka skatten på blyfri bensin.

Med anledning av vad som framkommit om dieseldrivna personbilars miljövänlighet vill jag fråga finansministern:

Har regeringen för avsikt att begära omprövning av den nuvarande skattepolitiken för dieseldrivna personbilar så att försäljningen av dessa relativt sett miljövänliga fordon kan öka igen?

Vilka åtgärder avser finansministern att vidta för att förenkla den för närvarande administrativt mycket krångliga kilometerskatten?

1984/85:124 av Görel Bohlin (m) till justitieministern om ökat sekretesskydd för personliga förhållanden:

I regeringsformen (1 kap. 2 §) anges bl. a. att det allmänna skall värna om

den enskildes privatliv och familjeliv.

Av RF framgår vidare, att varje medborgare har vissa grundläggande fri- och rättigheter. En av dessa rättigheter är tryckfrihet och rätt att ta del av allmänna handlingar. I denna del hänvisar regeringsformen till tryckfrihetsförordningen.

Inskränkningar i rätten att ta del av allmänna handlingar skall "angivas noga i -- -- en särskild lag eller, om så i visst fall befinnes lämpligare, i annan lag vartill den särskilda lagen hänvisar" (TF 2 kap. 2 § fjärde stycket).

Inom försäkringskassan och andra myndigheter fattas ofta beslut som går den enskilde emot. I vissa fall uppfattas besluten som negativa, byggda på felaktiga uppgifter eller på dåliga bedömningar. I vissa andra fall anser den enskilde att han är föremål för förföljelse av myndigheten eller vissa tjänstemän hos denna eller att den anställde på grund av psykisk ohälsa uppfattar en handläggare såsom "vrång" mot just honom. Det händer då att han begär hemadressuppgifter, kopior av personaktsuppgifter m. m. för den eller de tjänstemän som han anser "vara skuld" till beslutet.

Med nu gällande lag har myndigheten inga möjligheter att vägra lämna ut uppgifter om den anställdes adress, telefonnummer eller övriga handlingar som förvaras hos myndigheten och som inte gäller direkt personalsociala åtgärder beträffande den enskilde anställde. Ett flertal beslut från kammarrätt och JO har gett vid handen att något sekretesskydd inte gäller för uppgifter av denna art och därmed inte heller något skydd för den personliga integriteten för offentligt anställda tjänstemän.

Det kan inte vara nödvändigt att allmänheten för insyn i myndigheternas verksamhet skall ha tillgång till tjänstemäns adresser och telefonnummer till bostaden för att följa verksamheten. Alla möjligheter finns ju att ta kontakt med den anställde på arbetsplatsen eller med någon överordnad till honom.

I flera färska exempel från försäkringskassan i Stockholm har det visat sig att syftet med att begära de anställdas hemadresser var att få möjlighet till trakasserier mot den anställde och honom närstående. Tjänstemännen känner sig ibland hotade och vet då att myndigheterna inte kan bidra till att skydda deras privatliv.

Jag vill fråga justitieministern om han är beredd att komplettera sekretesslagen med en bestämmelse som ger en anställds personliga förhållande ett sekretesskydd om det kan befaras att han eller hon kommer att utsättas för trakasserier.

Nr 107

Onsdagen den
27 mars 1985

*Meddelande om
interpellationer*

Onsdagen den
27 mars 1985

*Meddelande om
frågor*

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 26 mars

1984/85:502 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till finansministern om viss passagerarbevakning vid tullen:

I den nya terminalbyggnaden vid Kungsängens flygplats i Norrköping har s. k. envägsspeglar, dvs. fönster med spegelglas på utsidan, installerats.

Med hjälp härav kan tullpersonalen övervaka passagerarna utan att dessa blir medvetna därom. Någon information om spaningsförfarandet har enligt uppgift icke anslagits. Jag ber därför att till statsrådet få ställa följande frågor:

1. Vid vilka tillfällen använder man sig av denna typ av "dold övervakning"?
2. Vill statsrådet medverka till att detta förfarande, som inte förefaller stå i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning, upphör?

den 27 mars

1984/85:503 av *Lars Ernestam* (fp) till jordbruksministern om statligt stöd till ändrad vattenhushållning i Hjälmarén:

Riksdagen beslutade 1980 att statligt stöd skall utgå för fortsatt utrednings- och projekteringsarbete för ändrad vattenhushållning i sjön Hjälmarén. Åtgärderna avsåg också förbättrade dammanläggningar vid sjöns utlopp och rensningar i Eskilstunaån.

Jordbruksministern har vid tidigare frågedebatt sagt att han för sin del är beredd att fullfölja riksdagens beslut.

Eftersom inga speciella anslag synes finnas för ändamålet i årets budget och ansökan om bidrag sedan lång tid finns på departementet vill jag fråga:

När avser jordbruksministern att ställa anslag till förfogande för de beslutade åtgärderna i sjön Hjälmarén?

1984/85:504 av *Kenth Skårvik* (fp) till industriministern om företaget Etri i Uddevalla:

Länge har frågan om framtiden för företaget Etri Fönster AB i Uddevalla diskuterats av de anställda, företagsledning och politiker. Lång tid har gått sedan rykten om nedläggning först framtonade. De som kommer i kläm är människorna, de anställda och deras anhöriga. Staten har ett stort inflytande i företaget och är just nu mycket engagerad i Uddevallaregionen i samband med det besvärliga arbetsmarknadsläget där. Givetvis har förhoppningen varit stor om att den nu sittande regeringen skall hjälpa till.

Överväger regeringen några åtgärder med anledning av den oklara situationen vid Etri i Uddevalla?

10 § Kammaren åtskildes kl. 18.01.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 107

Onsdagen den
27 mars 1985
